

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

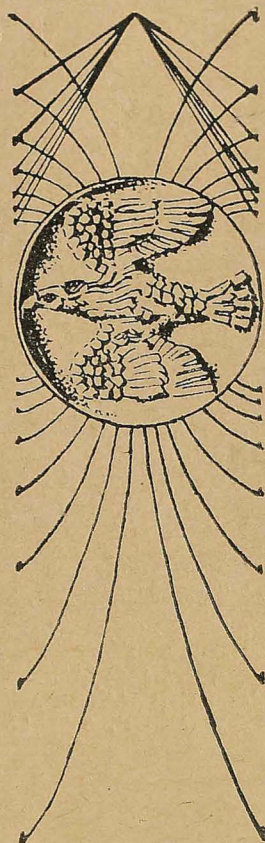
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΕΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΜΑΡΤΗΣ

1961

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ :

Φρ. Βράχας, Μ. Δαλμάτη, Π. Ίωαννί-
δης, Π. Κλ. Ίωαννίδης, Γ. Καμιναρί-
δης, Τηλ. Κάνθος, Λ. Κληρίδης, Ί.
Κουτσάκος, Ν. Κρανιδιώτης, Ρ. Λοϊζί-
δης, Ε. Παλαιολόγου—Πετρώνδα, Ε.
Παναγή, Ά. Περνάρης, Φ. Σταυρίδης,
Τ. Φυλακτού, Ξ. Χαγιάννης, Κ. Χατζη-
στεφάνου, Φ. Χατζησωτηρίου, Λ. Χα-
τζοπούλου—Καραβία, Δ. Χρίστης, Ά.
Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης.

ΑΡ. 6

ΧΡΟΝΙΑ Α΄

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Πνευματική ομάδα: Φρ. Βράχας, Κ. Μόντης, Τ. Φυλακτού,
'Α. Χριστοφίδης, Κ. Χρυσάνθης.

Γραμματέας: Κύπρος Χρυσάνθης, Λήδρας 114, Λευκωσία.

Ταμίας: Τάκης Φυλακτού, Γενικά 'Ασφάλεια Κύπρου, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή £ 1,000 μίλς

Έτησία συνδρομή έξωτερικου £ 3,000 μίλς

Τιμή τεύχους £ 0,100 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. ΠΕΡΝΑΡΗ: Ἦρωες (ποίημα)	σ. 263
Τ. ΚΑΝΘΟΤ: Ἐλευθερία (σχέδιο)	264
(Α. ΦΙΛΙΠΠΟΥ): Ἰωσήφ Κυπραίος (ἔγγραφο)	265
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ἡ μπαλλάντα τοῦ Γρηγόρη Αὔξεντιου (ποίημα)	266
Ι. ΚΟΥΤΣΑΚΟΥ: Μερικὲς ὄψεις τῆς γερμανικῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας (μελέτη)	271
Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Στὸν σηναγὸ Ἐθέρλυ (ποίημα)	276
Ε. ΠΑΛΑΙΟΔΟΓΟΥ—ΠΕΤΡΩΝΑΔΑ: Κοσμογονία (ποίημα)	277
Κ. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ καὶ Γ. Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗ: Μία ἀφιέρωσις τοῦ Ἐθνομάρτυρος Κυπριανου	278
Δ. ΧΡΙΣΤΗ: Ὁσκαρ ντὲ Μιλὸς (πορτραῖτο)	279
Δ. ΚΛΗΡΙΔΗ: Ταξίδι (ποίημα)	280
Δ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ—ΚΑΡΑΒΙΑ: Ἡ μπάλα (διήγημα)	281
Φ. ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ: Ἡ Γλυκοφιλοῦσα (λάδι)	281
Π. ΙΩΑΝΝΙΔΗ: Θρηῆνος τοῦ Ἀπόλλωνα (ποίημα)	282
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ὁ Κανάρης στὴ Λάπηθο (θέατρο)	283
Ε. ΧΑΓΙΑΝΝΗ: Μέρους Χωρισμοῦ (ἀφήγημα)	291
Φ. ΣΤΑΥΡΙΔΗ: IN PERSPECTIVE (ποίημα)	293
Μ. ΔΑΔΜΑΤΗ: Μιὰ ἔκδοσις τοῦ Σικελιανοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν (μελέτημα)	294
Ε. ΠΑΝΑΓΗ: Ἀνάθημα — Προσομῆ (ποιήματα)	294

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: Φρ. Βράχας: Μήνυμα ἀλληλεγγύης. — Π. Κλ. Ἰωαννίδης: Πατριάρχης Γρηγόριος δ' Ε'. — Κ. Χρυσάνθη: Ἄρ. Κούζης. — Η. Χρυσάνθη: Ἡ 25η Μαρτίου 1821. — Φρ. Βράχας: Ἐθνικὴ ἐνότης. — Η. Χρυσάνθη: Ἡ πρώτη συγκέντρωση τῶν συνεργατῶν τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου». — Ἄ. Χριστοφίδης: Ὁ Ξενοπούλος. — Ἐρσάνος μνημεῖον Ροδιάνου Γεωργιάδου. — Π. Κ.: Φῶτος Χατζησωτηρίου. — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ — Ν. Κραυδιώτης: Μὴ ἐπιστολὴ καὶ μὴ κριτικὴ. — ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ. — Κ. Χρυσάνθη: Μνημόσυνον γιὰ τὸν Γρ. Ξενοπούλο, Σόλων Μιχαηλίδης. — ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ — Περιόδοι λογοτεχνικοῦ διαγωνισμοῦ. — ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ — Ἄ. Περγάκης: Κ. Σπυριδάκη «Ἐκθεσὶς τοῦ ἔργου τοῦ Γραφείου Ἑλληνικῆς Παιδείας», Κ. Χρυσάνθη: Πέτρος Σπανδάρος, «Ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ Σαλονίκη», Ν. Χατζηιωάννου Κουρελά «Εἰσαγωγὴ στὴ Νεοελληνικὴ Γλῶσσα καὶ Λογοτεχνία». — ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χρυσάνθη: Σὺ «Τὸ ἐπάγγελμα τῆς κυρίας Γουδῶρρεν», Γ. Θεοδοῦ «Τὸ γαφύρι τῆς Ἄρτας». — Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ — Ἄ. Χριστοφίδης: Χίτσιον «Βέσιτιχο» — ΜΟΥΣΙΚΗ — Ρ. Λοιζίδης: Τὸ ρεσιτάλ τοῦ Λούντβιχ Χαίλσερ. — ΕΙΔΗΣΕΙΣ ;

Πνευματική Κύπρος

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ταμίας : ΤΑΚΗΣ Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΧΡΟΝΙΑ Α΄.

ΜΑΡΤΗΣ 1961

ΑΡ. 6

ΗΡΩΕΣ

Πίσω απ' τὰ παράθυρά μας,
πίσω απ' τὶς πόρτες μας,
νοιώθουμε τοὺς ἀγαπημένους ἴσκιους σας,
ἀκοῦμε τ' ἀγαπημένα σας βήματα.
Περνάτε σὰ φῶς καὶ σὰ δροσιά
κι ἀγγίζετε ἀνάερα τὶς θύμησες
ποὺ μᾶς ἀφῆκε τὸ αἷμα σας καὶ τὸ σκοινί σας.

Ἡρώες,
τόσο πὺν ἀγαπήσατε,
δὲν ἦταν μπορετὸ ἀλιῶς νὰ γίνη,
παρὰ νὰ δώσετε τὴ ψυχὴ γιὰ μιὰ δεσιμίτσα ἠλιαχτίδες,
γιὰ μιὰ δροσοσταλίδα.

Οἱ κερασιῆς δὲν ἀνθίζουν,
οἱ μηλιῆς δὲν μπομπουκιάζουν πὰ γιὰ σᾶς,
τὸ ροδάκινο δὲ θ' ἀφήσῃ γλύκα
μῆτε τὸ φιλι τῆς κορασίδας
στὸ στόμα σας.
Τόσο πὺν ἀγαπήσατε,
δὲν ἦταν μπορετὸ ἀλιῶς νὰ γίνη,
παρὰ νὰ σκλαβωθῆτε στὴν ἀγάπη σας,
ψυχὴ καὶ κορμί,
νοῦς καὶ μεδούλι.

Τὰ γάλα πὺν ρέει απ' τῆς γελάδας τὸ βυζί
στὸ στόμα τῶν νηπιῶν
βγῆκε απ' τὸ αἷμα σας,
τὸ ψωμί πὺν τρώει ὁ στρατοκόπος καὶ βλογαίε
βλάστησε απ' τὸν τάφο σας,
ὁ ἀγέρας πὺν ἀναπνέουμε
φύσηξε απ' τὸ κελλί σας,
τὰ τριαντάφυλλα πὺν ρόδισαν στὰ μάγουλα
τῶν παθιασμένων σκλάβων
φύτρωσαν απ' τὸ συρματοπλεγμα,
τὰ ἀλιλοῦα πὺν ἀχολογοῦν στίς ἐκκλησιῆς μας
ξεστάθηκαν απ' τὴ θέρη τῆς ἀνάσας σας.
Τόσο πὺν ἀγαπήσατε,
δὲν ἦταν δυνατὸ ἀλιῶς νὰ δοῦμε

παρὰ νὰ γίνη τὸ αἷμα σας μαστᾶρι,
ὁ τάφος σας ἀγρός,
τὸ κελλί σας δροσοπηγή,
τὸ συρματόπλεγμα ροδόκηπος,
τὸ βογγητό σας ψαλμὸς λυτρωτικός.

Ἦρωες,
φῶς καὶ σκέπη μας
παντοῦ μᾶς ἀκλουθᾶ ἡ παρουσία σας,
σᾶς νοιώθουμε πίσω ἀπ' τὶς πόρτες μας,
πίσω ἀπ' τὰ παράθυρά μας,
νὰ μᾶς φυλάγετε.

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

Τηλ. Κάνθου: Ἐλευθερία (σχέδιο σὲ διβλίο)

ΙΩΣΗΦ ΚΥΠΡΑΙΟΣ

Ἐν Σπάρτῃ τὴν α΄ Ὀκτωβρίου 1846

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐκδουλεύσεων ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν.

Ὁ ὑποφαινόμενος Ἰωσήφ Κύπριος κατάγομαι ἐκ Κύπρου καὶ ἅμα ἐξεργάγη ὁ ἱερός ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἱερός ἀγὼν ἐλθὼν εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἀκολούθως εἰς Πελοπόννησον ὑπηρετήσας μετὰ ζήλου καὶ τιμότητος τὴν πατρίδα καὶ ὑπέφερα ὅλα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου.

Εἷς λοιπὸν τῶν ἀγωνισάντων διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος ὁ ὑπογεγραμμένος καὶ μηκέτι ἀνταμιφθεὶς προστρέχω ἤδη εἰς τὸ φιλοδίκαιον τῶν ἐντίμων μελῶν τῆς Σεβ. ταύτης ἐπιτροπῆς ἐπισυνάπτων καὶ τὸ ἀπὸ 8 Μαΐου 1846 πιστοποιητικὸν διαφόρων ὀπλαρχηγῶν δι' οὗ διαπιστοῦνται αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ποταὶ ἐκδηλώσεις μου εὐαρεστομένη νὰ διατάξῃ τὴν πρόβουσαν ἀμοιβὴν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν μου καὶ περιθάλψιν τῆς πολυαρίθμου οἰκογενείας μου καὶ στερουμένη καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου.

Πεπεισμένος εἰς τὸ φιλοδίκαιον καὶ φιλεύσπλαγχτον τῶν ἐντίμων μελῶν τῆς Σεβαστῆς ταύτης ἐπιτροπῆς ὑποσημειοῦμαι βαθυσεβάστως.

Εὐπειθέτατος

Γιολήφης Κηπερός

διὰ χειρὸς Δ. Κουμποτόπουλου

Πιστοποιητικὸν

Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι, ὅτι ἅμα ἐξεργάγη ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱερός ἀγὼν ὁ ἐκ Παλαιοχωρίου τοῦ δήμου Φάριδος τῆς Λακεδαίμονος Ἰωσήφ Κύπριος ἐκ Κύπρου καταγόμενος ἐπὶ κεφαλῆς μερικῶν πατριωτῶν του δραξάμενος τῶν ὄπλων κατετάχθη ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Γιατράκου κατὰ τὴν Τρίπολιν ὡς μπουλουξῆς καὶ παρευρέθη ἐν Βαλτετσίῳ, Βερβένοις, Δολιανοῖς κ.λ.π. μέχρι τῆς ἀλώσεώς της εἰς τὰς κατὰ τοῦ Δράμαλι ἐν Ἄργει καὶ Δερβενακίοις μέχρι τῆς καταστροφῆς του, καὶ τὰς Κορίνθου, Ναυπλίου καὶ Πατρῶν πολιορκίας, εἰς τὰς κατὰ τὴν Μεσηνίαν κατὰ τε τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν Ἀράβων. Εἰς τὰς ἐν Δαβιανῇ Μενιμέταγα κλπ. ὡς καὶ εἰς τὰς κατὰ τὴν Λακωνίαν ἐν Μπαρδουνοχωρίοις καὶ Πολυαράβῳ μάχαις. Εἰς ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἐξεπλήρωσε τὰ στρατιωτικά του χρέη ἐν γενναιότητι καὶ ἄκρῳ τοῖς ἀνωτέροις του ὑπακοῇ καὶ ἀμέμπτῳ διαγωγῇ. Κατ' αἴτησιν αὐτοῦ τῶν δίδομεν τὸ παρὸν πρὸς χρῆσίν του καὶ ὑποφαινόμεθα.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Μαΐου 1846

Π. Μαυρομίχαλος

Παναγιώτης Γιατράκος

Νικήτας Σταματελόπουλος

Χατζῆ Χρῆστος

Ἐπικυροῦται ἡ γνησιότης τῶν ἀπέναντι τεσσάρων ὑπογραφῶν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 13 Μαΐου 1846

Ὁ ἐκπληρῶν χρέη Δημάρχου

Δημαρχιακὸς Πάροδρος

(Τ.Σ.) Σ. Βενιζέλος.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ ΕΠΟΣ

Η ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΙΟΥ ΤΩΝ ΓΕΝΝΑΙΩΝ

I

Είχε μιὰ νιότη ξέχωρη κι' ἀκμαία
σάν τις ψηλές ἀδάμαστες κορφές,
κι' είχε ψυχή σάν τὸν ἀητὸ γενναία
κι' ἰδανικά δυὸ φοῦντες χουσαφιές,
κι' ἐγάπησε νὰ ζωγραφίση ὠραία
τὴ σύντομή του ζωὴ σὲς λεβεντιές.

Πῆρε γι' αὐτὸ τοῦ ἀντάρτη τὴ σημαία
καὶ δυὸ λευκὰ φιλιὰ τῆς «ἀγαπῶ»
καὶ λάμνισε καθὼς σὲ χρόνια ἀρχαία
στὴ λευτεριά νὰ νοιώσῃ τὸ Θεὸ
μιὰ πράξη ἐλλήνισσα παλιὰ μὰ νέα
ζάλη σὲ λούλουδα πλεχτὸ οὐρανό.

Ὁραία φωτιὰ τὸ ἰδανικό. Ποιὸς λέει;
Μὰ ἡ μαύρη κλήρα πλέκει τὸ χαμό.
Κεῖνος σὲ δόξα αἰώνια τώρα πλέει
κι' ἄλλα πικρὰ τὸν ἔχουνε καϊμό.
Τὸν κλαῖνε οἱ γέροι κι' ἡ «ἀγαπῶ» τὸν κλαίει,
τὸν κλαίει στερνὰ τ' ἀδερφικό βουνό:

«Κάθε πουρνὸ σὲ τὰίζα μέλι-μέλι
ἀπ' τὸν ἀητὸ τοῦ μόσκου θυμαριοῦ,
σταρόψωμο τὸ γιόμα καὶ τ' ἀμπέλι
ὅ,τι γεννᾶ γλυκόπιστο, κι' αὐτοῦ
στό δεῖπνο τ' ὅ,τι τὸ ρουμάνι στέλλει
ψητὸ περδίκι κι' ἄγρη τοῦ λαγοῦ.

Καὶ τώρα μὲ ἀπαρνίστηκες καὶ μένω
σὰ χήρα ναύτη σ' ἀγριοπὸ γιαιλὸ
κι' εἶμαι βουνὸ φτωχό, παραδαρμένο
σὲ δύσκολο καιρὸ κι' ἀπατηλὸ
κι' εἶμαι βουνὸ σὰ βόδι χτυπημένο
τὴν ὠρα τ' ἀλετριοῦ μὲς τὸν ἀγρό.

Κι' ἡ Παναγιά σὰ φροντισμένη λέξη
τέτοια ξηγᾶ μὲς τὸ χλωμὸ καιρό:
«Δὲν εἶν' ἀντρεία πού νὰ περνᾶ κι' ἂν φέξῃ
μέρα σκληρὴ στὸν τόπο τὸν ξερό.
Ἔχει ἢ ἀντρεία πιά τὴ σπορὰ τῆς πλέξει
βαθειὰ στό χῶμα τοῦτο τὸ ἱερό.

Θὰ ξεμντίση πράσινο χορτάρι
 πὸ νέο νὰ θρέψη τὴν παλληκαριά.
 Ἡ λευτεριά τὸ πέταγμα θὰ πάρη
 ὅταν θὰ πέση σὰ σφαχτὸ ἢ καρδιά.
 Κι' ὅποιος θὰ πέση τότε θὰν' καμάρι
 σὰν τὴν ἐλιά στὴν ξεροχωραφιά».

Εἶχε μιὰ νιότη ξέχωρη κι' ἀκμαία
 σὰν τὶς ψηλὲς ἀδάμαστες κορφές,
 κι' εἶχε ψυχὴ σὰν τὸν ἀητὸ γενναία
 κι' ἰδανικὰ δυὸ φοῦντες χρυσαφίες
 κι' ἀγάπησε νὰ ζωγραφίσῃ ὠραία
 τὴ σύντομὴ του ζωὴ στὶς λεβεντιές.

II

Ἦπου περνᾷ ἡ χαμένη προδοσία
 τὴ γονιμότητά της χάνει ἡ γῆ·
 τὸ δέντρο πράσινη δὲν ἔχει ἀντρεία
 γιατί εἶναι λασπωμένοι πᾶ οἱ χυμοί·
 κι' ἔχει τὸ φῶς μιὰ λεμονιά δειλία
 κι' ἓνα χαμένο βλέμμα οἱ οὐρανοί.

Ποῦ νᾶβρης ρόδο νὰ κοιτάξῃς πέρα;
 Ἦ χεῖλος μὲ μιὰ ἐλπίδα κερασιά;
 Δὲν ἔχει ἡ μέρα νεῦρο κι' ἡ ἐσπέρα
 μοιάζει σὰ νὰ δειλιᾷ στὴ σκοτεινιά,
 κι' εἶν' ἀπλωμένη στὸν πνιγμένο ἀγέρα
 δαιμονικὴ κρεμάλα μὲ θηλιά.

III

Στοῦ Μαχαιρᾶ τ' ἀπόγκρεμα λημέρια,
 ὅπου τὸ φῶς μονάχα περπατᾷ,
 μὲς τὸ σκαμένο βράχο τὰ ξεφτέρια
 τῆς λεβεντιάς μαντᾶτο τὰ κρατᾷ
 πὼς τάχα ἡ προδοσία στὰ κατωμέρια
 βρῆκε μιὰ γλῶσσα καὶ τὰ μελετᾷ.

Οἱ λεύτεροι καιροὶ τοὺς ἔχουν θρέψει
 μὲ ἀπληστη ἰδέα. Πιστεύουν στὸ χαμό.
 Τὰ μονοπάτια τᾶκλεισαν σὰ σκέψη,
 ἄρνι μελὶ δεμένο στὸ δεντρό.
 Νὰ κινηθοῦνε; Μένει νὰ παλέψῃ
 τὸ ἦθος κι' ἡ πίστη γιὰ ὄνομα τρανό.

Πρωτομιλάει ὁ ἀρχηγός, κεφάλι
 δεύτερο σ' ὄλο τὸν ξεσηκωμό:
 «Ἀδέρφια εἶναι ἡ στιγμή πολὺ μεγάλη
 ὅπως πού δίνει τ' ἄνθος σὲ καρπό.
 Ἦ ἀνιση θᾶναι καὶ χαμένη ἡ πάλη,
 Χαμὸς σὲ τέτοιο δύσκολο καιρό.

Ἄν δύνεσαι νὰ σώσης κι' ἓνα κλῶνο
κέρδος τρανὸ στοὺς δύσκολους καιροὺς.
Τοῦ χωρισμοῦ καρδιοχτυπῶ τὸν πόνο.
Ἡ εὐθύνη σπαταλᾷ τοὺς ἀρχηγούς.
Συγχώρεση ζητῶ γιὰ τοῦτο μόνο:
προστάζω νὰ δοθῆτε στοὺς ἐχθρούς».

Ἡ ταραχὴ τῆς θάλασσας φρουμάζει
στὰ νεανικά κορμιά μὲς τῆ σπηλιά.
Κι' ὁ ἀσῆμα τος τῆ σκοτεινιά ταράζει:
«Κάλλιο νὰ μ' εὔρη ἢ σφαῖρα στὴν καρδιά».
Θυμοῦ σπαθὶ τὸ μέτωπο χαράζει:
«Προστάζω». Ὅμπρός του σκύβει ἡ λεβεντιά.

Τὸ τουφεκίδι ἀρχίζει γύρα-γύρα
μ' ἓνα ρυθμὸ σπασμένο κι' ἀγριοπό.
Λευκὸ μαντήλι στὴν ἀδρῆ πλημμύρα
ξάφνου πετιέται πέρα στο γκρεμνὸ.
Βγῆκε χαμόγελο στοῦ ἐχθροῦ τὴν πείρα:
ἡ νίκη γόητρο σήκωσε ἀργυρό.

«Ἡ προσταγὴ σ' ἐσᾶς, ἐχθροί, μᾶς στέλλει».
«Ποῦναι ὁ Γρηγόρης;» «Πάει γιὰ τὸ Θεό».
Κι' ἀπὸ τῆ λύσσα ξάσπρισε τὸ μέλι
στοῦ ξένου τῆ λαλιὰ καὶ σκοτωμὸ
προστάζει σὰν κοπάδι μὲς τ' ἀμπέλι
πὺν φύλλωμα ξοδεύει καὶ καρπὸ.

«Γρηγόρη, παραδόσου. Ἡ μάχη τώρα
εἶν' κόπος μάταιος», τοῦ λαλεῖ ὁ ἐχθρός.
«Τὰ πυροβόλα αὐτῆ τῆ γύρω χώρα
θὰ τῆ ρημάξουν σὰν τὸ νοῦ ὁ θυμός.
Γιατὶ νὰ πάης στὴν ἀνθισμένη σου ὥρα
σὰν ἀπροστάτευτος φτωχὸς ἀνθός;

Κατὰ πὺν θέλει ἡ χρεία νὰ μελετάης
κι' ἄς ἔχεις χίλιους ὄρκους στὴν καρδιά.
Ὅταν ψηλὸς φραγμὸς σὲ φράξῃ πάεις
πλάγιο στρατὶ παρὰ στὴ δημοσιά.
Πράξη φτηνὴ στο πείσμα νὰ χτυπάης.
Γιὰ τὸ χαμὸ; Φτηνὴ παλληκαριά».

Κι' ἀπὸ τῶν θάμνων τὰ κλαδιὰ ὑψωμένη,
σχεδὸν μεσούρανη ὁμορφιά, ἡ φωνή,
μὲ δωρικὸ περπάτημα, ἀνεβαίνει —
καὶ λὲς ἡ Ἑλλάδα ἢ ἀρχαγγελικὴ
στὰ χέρια κρίνο ὑψώνοντας προβαίνει —
Τέτοια διαμάντια λόγια ἀντιλαλεῖ:

«Δὲν ἔχει χῶρο ἢ γῆ γιὰ νὰ χωρέσει
τὸν πού τὸ ξίφος δίνει στὸν ἐχθρό.
Τρανή τιμὴ γιὰ τὴν τιμὴ ὅποιος πέσει.
Τὸν ὄρκο δὲν προδῶνω τὸν ἱερό.
Χρυσὴ ἀρετὴ σῶν ἀρετῶν τὴ μέση
λεύτερος νὰ διαλέγης τὸ χαμό.

Ἄς ζυγώσει γιὰ νὰ πάρῃ
τὸ δῶρο τῆς ζωῆς μου μοναχός.
Εἶμι' Ἑλληνας, τῆς Ἀρκαδίας βλαστάρι,
κι' ἡ λευτεριά 'ναὶ ὁ πρῶτος μου Θεός».
Ἔτσι μουγγρίζει μέσα ἀπ' τὸ θυμάρι
τῆς Λύσης ὁ Γρηγόρης, σταυρωμένος.

Ἐχει ἡ συνείδησή του πιά ἐτοιμάσει
τὴν παρουσία της δίπλα στὸ Θεό.
Τῆ φύση τοῦ θνητοῦ ἔχει ξεπεράσει
καὶ μπῆκε στῆς ιδέας τὸν ὀμφαλό.
Ὁ ξένος ἔχει πὰ παραμερίσει
καὶ τὸ μαντεύει ὡς πρῶτο θαυμασμό.

Οἱ σφαῖρες τὸν ἀγέρα μας χτενίζουν
μ' ἓνα φλογᾶτο χτένι ἀρρενωπό.
Σκαθαρωτὲς χειροβομβίδες σκίζουν
ὅπως ψαλλίδι τὸν πηχτὸ καιρό.
Γύρω πυρὰ λαμποκοποῦν, μουγγρίζουν.
Γι' αὐτοὺς ἡ νίκη εἶν' ὄνειρο θαμπό.

Τότε εὐφλεχτο νερὸ βαρέλια ἀδειάζουν
ὅπου τὸ στόμα τῆς χλωρῆς σπηλιᾶς.
Ἡ σπῖθα ἀνάβει καὶ τὰ θάμνα ἀρπάζουν
τὴν πυρωμένη γλώσσα καὶ μεμιᾶς
τριγύρω πέτρες, χόρτα πού χοχλάζουν
καὶ πνίγονται στὸ βρόχι τῆς καπνιάς.

Καὶ νά! ἡ προδότρα ἢ φλόγα κατακαίει
φτερά τ' ἀητοῦ κι' ἀλύγιστα μαλλιά.
Νεκρὸ τὸ πολυβόλο δίπλα κλαίει
τὴ φλογερὴ του πῶχασε μιλιὰ.
Μὰ στὴ θυσία καρᾶθι ὀλόρθο πλέει
τὴ λευτεριά νὰ φέρῃ τὰ πανιά.

IV

Βάζει τὸν ἥλιο γι' ἄνθος στὰ μαλλιά της,
τὴ μνήμη του γιορτάνι στὰ λαιμά.
Ὅπου ἄφησε τ' ἀχνάρι του δικὰ της
μετρᾶ πατήματα καὶ προσπερνᾶ.
Κρεμάζει τὰ πρωτάνοιχτα φτερά της
στοῦ Μαχαιρᾶ τ' ἀπόμερα γαρεμνά.

«Κεφαλοπάρι μου, χρυσὲ Γρηγόρη,
τὰ μάτια μου δὲν ἔχουνε πηγές.
Ὁ νοῦς κουράστηκε στὰ μαῦρα τὰ ὄρη
καὶ ξύπνιο τὸν κοιτᾶνε οἱ χρυσαυγές.
Δὲν ἔχουν λάμψη τὰ τοπία κί' οἱ χώροι
καὶ στὸ χωριό μας μέλι οἱ δειλινές.

Ἐδῶ θάρθῶ σπηλιές νὰ κατοικήσω.
Ὅπου θυμάρι 'ναὶ δικός σου ἀνθός.
Τὸ ποῦφαγε ἡ φωτιά τοπίο θὰ κλείσω
δίπλα σφιχτὰ στῆς μνήμης σου τὸ φῶς.
Καθημερινὰ τῆ μάχη σου θὰ ζήσω
ὅπως συμβία πιστὴ στὸ πλάι τ' ἀντρός.

Λάδι σου φέρνω ἀπ' τὸ χωριό πιὸ πρῶο
κί' ἀπ' τὸν ξεγμένο στ' ἄλεκτό μας βοῦ
Σὲ κούπα φιλικὴ κρατάω καὶ πάω
κρασι πὸν θρέφει τὰ ριζὰ τοῦ νοῦ.
Καὶ στὸ πανέρι τὸ ψωμί κερνάω
πὸν θεμελιώνει τ' ἀνθος τοῦ κορμιοῦ.

'Αλλοίμονο δὲ μοῦ ἀπαντοῦνε οἱ βράχοι.
Σήκω, Γρηγόρη, φέρνω τῆ φωτιά,
καὶ τὸ μαρούτι μαῦρο γιὰ τῆ μάχη».
Καὶ τότε ἀστράφτει ἡ γῆ σὰν τῆ ματιὰ
πολεμιστῆ κί' ἀντιλαλεῖ μονάχη
ἰαχὴ τρανὴ στὴν τρομαγμένη ἐρμιὰ:

«Γειὰ καὶ χαρὰ σου π' «ἀγαπῶ» καὶ πάλι
γειὰ καὶ χαρὰ, βλαστὲ τῆς λεβεντιᾶς.
Ὅρθὸ νὰ στέκη τ' ἄπαρτο κεφάλι
σὰν τὸ θερμὸ προικιὸ τριανταφυλλιᾶς.
Καὶ τὸ χωριό μας νᾶναι σὰν τ' ἀφάλι
τῆς πιὸ ἐλλήνισσας παλληκαριᾶς.

Βάλε χιτῶνι δωρικὸ καὶ τρέξε
νὰ φέρης τὴν ἀσπίδα μας παντοῦ.
Τ' ἀρχαῖο τὸ δόρυ σου σὰ σφαῖρα παίξε
καὶ πὲς ἡ Ἑλλάδα ζεῖ παντοῦ-παντοῦ.
Καὶ στὸ νησι τῆ λευτεριά του βρέξε
σὰν καρπερὴ βροχὴ Ἑλληνα Θεοῦ».

V

Χαμὸς δὲν εἶν' ὁ θάνατος τ' ἀντρείου.
Εἶναι φωτιά νοερή. Καὶ μνήμα ἡ γῆ.
Εἶναι χρυσὴ ἡ σελίδα τοῦ βιβλίου
πὸν μελετᾶ τ' ἀντρείου τὴν προκοπή.
Σφραγίδα λαμπερὴ τοῦ κάθε βίου,
τ' ἀντρείου μονάχα ἡ μπρούντζινη ἀρετή.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΘΥΦΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Από παλιά χρόνια συγκρούονται μέσα στη φιλοσοφία δυο τάσεις, η επιστημονική και η άντεπιστημονική ή η λογοκρατική (ρασιοναλιστική) και η αντίλογοκρατική (άντι-ρασιοναλιστική). Και οι δυο τάσεις, παρά την αντίθεσή των, βρίσκονται σχεδόν εις όλα τα μεγάλα φιλοσοφικά έργα, με καταφανή όμως επικράτηση της μίας ή της άλλης. Είναι όμως φιλόσοφοι που κατορθώνουν να ισορροπήσουν την αντινομία των τάσεων αυτών ώστε να μη μπορέσει να πη κανείς αν το έργο τους είναι λογοκρατικό ή αντίλογοκρατικό. Τέτοια είναι η περίπτωση του Πλάτωνος· ενώ από τη μία η αγάπη του λόγου είναι ένα «ἀγίγνω πάθος» (Φίλητος), από την άλλη η στεγνή λογοκρατία, σαν αυτή που ψέγεται στο Φαίδρο, είναι μια οίκτοη φτώχεια· δίπλα από το λόγο υψώνεται στον Πλάτωνα ο "Ερωτας" δίπλα από τους διαλόγους Παρμενίδη και Σοφιστή, όπου η διαλεκτική δείχνει το «ἀμήχανον» κάλλος και τη λεπτότητα του λόγου, υψώνεται ο Φαίδρος και το Συμπόσιον με τους ύμνους για τον "Ερωτα. Η ισορροπία όμως αυτή δεν σώζεται πάντοτε στη φιλοσοφία. Στον Kant π.χ., παρά την προσπάθεια μιας τέτοιας ισορροπίας με την προσπάθεια της υπερδικαιώσεως του πρακτικού λόγου, το σύστημα μένει αίσθητά λογοκρατικό. Το ίδιο και στον "Εγελο: ο λόγος έχει απόλυτη κυριαρχία: «το πραγματικό είναι λογικό»... Έναντίον αυτής της απολυτοκρατίας επαναστατεί ο Νίτσε και έντονότερα άζομη ο Δανός χριστιανός φιλόσοφος Κήργκεκααρτ.

Για τους φιλόσοφους αυτούς και για κείνους που ακολούθησαν το δρόμο που άνοιξαν οι δυο αυτοί αντίλογοκρατικοί επαναστάτες, δεν μπορεί η φιλοσοφία να είναι ένα έγκεφαλικό, διανοητικό κατασκευάσμα, ένας δρόμος στ' αγνώστια του επιστημονισμού, κι ένα έννοιολογικό παιχνίδισμα, αλλά ένας δρόμος τόν οποίον ο άνθρωπος χαράζει, όχι με μόνο το λογικό αλλά με όλη τη ψυχή του. Η πορεία αυτή αρχίζει από τη στιγμή που ο φιλόσοφος όχι απλώς διανοείται αλλά μεριμνά έξ όλης της ψυχής και έξ όλης της καρδιάς και έξ όλης της διανοίας για το αληθινό είναι του· η φιλοσοφία αρχίζει από τη στιγμή που ο άνθρωπος, μέσα από την έγνοια και την αγωνία που παίζεται, ότι χάνεται ή κερδίζεται το είναι του, αρχίζει να στοχάζεται.

Μια τέτοια αντίληψη, θά σκεπτόταν κανείς, απομακρύνει τη φιλοσοφία από την πρωταρχική (ετυμολογική) έλληνική της σημασία, ως θεωρίας και φίλας της σοφίας. Και όμως είναι στην αρχαίαν Ελλάδα με τόν Σωκράτη και τόν Πλάτωνα που η φιλοσοφία παίρνει αποφασιστικά μια τέτοια τροπή. Στην Πλατωνική φιλοσοφία, ο φιλόσοφος ένσαρκωμένος στο πρόσωπο του Σωκράτη είναι η συμπυκνωμένη παρουσία της ανεγρήνευτης μέθοδους για το αληθινό είναι του ανθρώπου. Όλα τα τεχνάσματα και τά σύνεργα της σωκρατικής διαλεκτικής σε τούτο αποβλέπουν τελικά: στο να ξυπνήσουν στον νέο την έγνοια και να τόν οδηγήσουν στη συνείδηση της εϊθύνης για τόν αληθινόν εαυτό του. Γι' αυτό ο θεμελιωτής της ύπαρξιακής φιλοσοφίας, ο Κήργκεκααρτ, βλέπει στο πρόσωπο του Σωκράτη τόν πατέρα της αληθινής φιλοσοφίας, της ύπαρξιακής.

Παίν από τόν Κήργκεκααρτ, ο Πασκάλ, στους Στοχασμούς του, δίδει πολλούς ύπαρξιακούς τόνους. Ο Νίτσε με το άσγιαστο πάθος του για ειλικρίνεια και τες άελεπισμένες του κραυγές μέσα από το σκοτάδι του μηδενισμού του άγγίζει αποφασιστικά την ύπαρξη. Και του Κήργκεκααρτ και του Νίτσε όμως ή φωνή δεν έγινε όπως και όσο έπρεπε αισθητή. Στη μεταπολεμική όμως Γερμανία (Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) όπου οι άνθρωποι έζησαν την καταστροφή σ' όλη της την δεξύτητα κι' ένοιωσαν βαθειά την ανάγκη να ανάζητήσουν ένα νόημα ύστερα από το φοβερό χαλασμό, ανακάλυψαν τόν Κήργκεκααρτ και κατάλαβαν καλύτερα τόν Νίτσε. Με την ανακάλυψη αυτή γεννάται το ύπαρξιακό κίνημα στη φιλοσοφία που μέσα στα τελευταία τριάντα χρόνια αποτελεί το ισχυρότερο φιλοσοφικό ρεύμα. Θα δώσωμε έδω μερικές θυφείς της Γερμανικής ύπαρξιακής φιλοσοφίας, αρχίζοντας με την Κήργκεκααρτ, τόν οποίον περιλαμβάνομεν έδω σάν γενάρχη της φιλοσοφίας αυτής.

* * *

Ο Κήργκεκααρτ (1) αρχίζει τη φιλοσοφία του με την επανάσταση έναντίον του

(1) Ο Κήργκεκααρτ γεννήθηκε στην Κοπεγχάγη το 1813 και άπέθανε το 1855. Σπούδασε στην πατρίδα του και στη Γερμανία. Μεγάλωσε σε μια οικογενειακή άτμόσφαιρα με έντονη τη συνείδηση της ένοχής και άμαρτίας. Έργα του: Η έννοια της εϊρώνειας εν άναφορά προς τόν Σωκράτην, Η έννοια της άγωνίας κ.ά.

Ἐγέλου. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ δὲν στρέφεται μόνον ἐναντίον τοῦ Ἐγέλου ἀλλ' ἐναντίον τῆς κυριαρχίας τοῦ λόγου καὶ τοῦ συστήματος ἐν γένει. Γιὰ τὸν Ἐγελον ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ αὐτονομία τοῦ λόγου ὁ λόγος φανερῶνεται στὴν Ἱστορία. Ἄτομα καὶ λαοὶ εἶναι μέσα ἢ ὄργανα γιὰ νὰ φανερωθῇ τὸ γενικόν, ὁ λόγος ἔτσι τὸ άτομο συνθλίβεται μέσα στὴν κίνηση τῆς Ἱστορίας, ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴ φανέρωση τοῦ καθολικοῦ πνεύματος ἢ λόγου. Τὴν κίνηση τῆς Ἱστορίας, τὴ φανέρωση δηλ. τοῦ λόγου πιστεύει ὁ Ἐγελος ὅτι συλλαμβάνει μὲ τίς καθολικὰς ἔννοιες. Ἐναντίον τοῦ Ἐγέλου ὁ Κήργκεκααρ ἀντιτάσσει ὅτι ἔργον τῆς φιλοσοφίας δὲν μπορεί νὰ εἶναι ἡ φανέρωση τοῦ λόγου ποὺ εἶναι κάτι τὸ γενικόν, γιὰτὶ μέσα στὶς ἀφηρημένες ἔννοιες τοῦ λόγου καὶ μέσα στὸ σύστημα ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος χάνεται εἰς τὸ σύστημα τοῦ λόγου μπορεί νὰ ἐμικρατεῖ μὰ ἡρεμία ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος, ὁ σκεπτόμενος ἄνθρωπος, ἐξαφανίζεται μέσα στὸ ἴδιο τὸ σύστημα τῆς σκέψεως. Ἐργον τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι ἡ γνῶσις ἢ γνῶσις εἶναι ἓνα μέσον, ἓνα σύνηθον ποὺ μαζὶ μὲ ἄλλα θὰ ὀδηγήσῃ στὸ συγκεκριμένο, στὸ πρόσωπο, στὴν ὑπαρξὴ ἢ ὑπαρξίς προηγείται τοῦ λόγου εἶναι κίνησις καὶ σύνθεσις τοῦ αἰώνιου μὲ τὸ πεπερασμένον. Μὲ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν, περὶ προτεραιότητος τῆς ὑπάρξεως ὡς πρὸς τὸν λόγον, κτυπᾷ ὁ Κήργκεκααρ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν στὴ ρίζαν τῆς, ποὺ βρίσκεται στὸ Καρτεσιανὸν σκέπτομαι ἄρα ὑπάρχω.

Ὁ Κήργκεκααρ δὲν κτυπᾷ μόνον τὸν Ἐγελον κτυπᾷ καὶ τὸν δογματισμὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνῶ θαυμάζει ἄμετρα τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας φιλοσόφους, ποὺ δὲν ἀπέβαλαν ποτὲ τὸ ὑπαρξιακὸ στοιχεῖο ἀπὸ τὴ φιλοσοφίαν τους, πολεμᾷ τὴν Ἐκκλησίαν ποὺ ἔκλεισε τὸν Χριστιανισμὸ μέσα σὲ δόγματα καὶ ἀκαμπτὰς ἔννοιαι καὶ ιδέαι. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ζήτημα προσωπικῆς ἐκλογῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἀποφάσεως. Ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς γίνεται πειθαναγκασμὸς χάνει τὴν αἰωνίαν του ἀξίαν, τὴν παραδοξίαν του, ποὺ βρίσκεται στὴν ἀσύλληπτη σύμπτωση ἀπειρου καὶ πεπερασμένου. Ἡ σύνθεσις αὐτὴ λαμβάνει χώραν ὄχι στὸν γενικὸν ἀφηρημένον λόγον ἀλλὰ στὸ πρόσωπο (στὴν ὑπαρξὴ) τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀντίθεσις πέρατος καὶ πεπερασμένου εἶναι μὰ ἀπὸ τὲς τρεῖς ἀντιθέσεις μὲ τίς ὁποῖαι ὁ Κήργκεκααρ καταπολεμεῖ τὴ διαλεκτικὴν τοῦ Ἐγέλου — οἱ ἄλλαι δύο εἶναι ἡ ἀντίθεσις λόγου—ὑπάρξεως καὶ γενικοῦ (ἢ ἀφηρημένου) — συγκεκριμένου. Μέσα ἀπὸ τὴν ἔντασι τῶν ἀντιθέσεων ὀδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος στὸ σημεῖον ἐκλογῆς καὶ ἀποφάσεως ὅπου μπορεί νὰ κάμῃ τὸ ἄλμα πρὸς τὸ ἀπόλυτον μέσα σ' αὐτὴ τὴν δυνατότητα ἐκλογῆς καὶ ἀποφάσεως συναισθάνεται ὁ ἄνθρωπος ἔντονη τὴν εὐθύνην, συναισθάνεται ἔντονα τὴν παρουσίαν του ὡς προσώπου... ἔτσι γίνεται ὁ ἄνθρωπος ὑπαρξίς.

* * *

Τὴν ἐπίδραση τοῦ Κήργκεκααρ ὑπέστη βαθύτατα ὁ Κάρολος Γιάσπερς (2). Ἐνῶ γιὰ τὸν πρῶτον βάσις τῆς σκέψεώς του εἶναι ἡ θερησκευτικὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸν δευτέρον εἶναι ἡ ἠθικότητις (χωρὶς νὰ σημαίνῃ μὲ τοῦτο ὅτι παραγνωρίζει τὴν θερησκευτικὴν). Ἡ φιλοσοφία εἶναι σήμερα, κατὰ τὸν Γιάσπερς, γιὰ ὅσους ξεθεμελιώθηκαν ἡ μοναδικὴ δυνατότητα. Ἡ εὐρωπαϊκὴ συνειδήσις περὶνᾶ σήμερα μέσα ἀπὸ δξύτατη κρίσις: τὴν κρίσις τῆς ἀπιστίας. Ἡδὴ ὁ Νίτσε εἶχεν ἐπισημάνει καὶ περιγράψει μὲ τὰ μελανώτερα χροιάματα αὐτὴ τὴν κρίσις ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὸν κλονισμὸ καὶ τὸ χαλασμὸ τῶν χριστιανικῶν ἀξιῶν στὴν Εὐρωπαϊκὴ συνείδησις. Πολλοὶ συστήθουν μὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τὴ συνείδησις στὸ ὑποσυνειδητὸ καὶ στὴν ἀσυνειδήσια τοῦ αἵματος (τῆς ράτσας!) καὶ τὴ προσήλωσις στὴ γῆ καὶ τὸ ριζισμό στὴν ἀμεριμνησία τῆς ἀνήσεως κάθε ἐρωτήσεως καὶ προβληματισμοῦ. Ἐναντίον αὐτῆς τῆς παραπλαγιτικῆς κινήσεως, τῆς ὑποτροπῆς στὴ σκοτεινότητα τοῦ ἀσυνειδήτου, ὁ Γιάσπερς κηρήσει τὴν ἐμβάθυνση στὴ συνείδησις (στὴν Εὐρωπαϊκὴν μας συνείδησις) ποὺ θὰ μᾶς φέροι ἐπὶ φωτισμὸ τῆς ὑπάρξεως. Σήμερα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ὀφείλει ἡ φιλοσοφία νὰ στραφῇ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ μεριμνήσῃ γι' αὐτόν σήμερα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ὁ ἄνθρωπος, ἀποκομμένος ἀπὸ τὲς σταθερὰς οὐσίαι καὶ ἀξίαι ποὺ τὸν στηρίζαν καὶ τοῦ ἔδιδαν νόημα στὴ ζωὴν, αἰωρεῖται στὸ ἀτίθμενο κενὸ παραδέρνοντα μέσα στὸ μηδενισμὸ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται πᾶν τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν

(2) Γεννήθηκε τὸ 1863 στὸ Ὁλτενμπουργκ. Σπούδασε φιλοσοφίαν, ἱατρικὴν καὶ ψυχολογίαν. Κατ' ἀρχὰς ψυχίατρος τρέπεται κατόπιν ὀριστικῶς στὴ φιλοσοφίαν. 1920—1937 καθηγῆς στὴν Αἰδελβέργην ἀπὸ τοῦ 1948 στὴ Βασιλείαν. Σφοδρὸς ἀντιναζιστής. Ἔργα του: Ψυχολογία τῶν Κοσμοθεωριῶν, Φιλοσοφία (τρίτομ), Ἡ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ παρόντος, Περὶ τῆς ἀληθείας, Νίτσε, Ντεκάρτ, κ.ά.

ἀσφάλειαν εἰς τὸν γύρω του κόσμον· ὁ φυσικὸς κόσμος δὲν εἶναι ἡ μητέρα φύσις καὶ ἡ μητέρα γῆ· εἶναι κάτι τὸ ξένον πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ἀκόμη καὶ ὁ κόσμος τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, τῆς θρησκείας καὶ τῆς παραδόσεως, ὁ ἰστορικὸς δηλ. κόσμος εἶναι κάτι στὸ ὅποιον ὁ ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται ἀσφάλειαν. Τὸν κόσμον, ὡς περιβάλλον φυσικὸν καὶ ἰστορικόν, τὸν διέσεισεν ἡ ἐπιστήμη, τὸν ἐξάλασεν ἡ συνεπὴς εἰλιξιμένη μας, θὰ ἔλεγον ὁ Νίτσε, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἐμπνέει καμμιά ἐμπιστοσύνη καὶ αἰσθησιμὸς ἀσφαλείας πλέον. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνο πού χρειάζεται καὶ ἀναζητεῖ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα στήριγμα πού θὰ στηρίξη τὴν καρδίαν του καὶ θὰ τοῦ δώσῃ ἀσφάλειαν καὶ ἐμπιστοσύνην. Αὐτὸ τὸ στήριγμα καλεῖται νὰ τοῦ δώσῃ ἡ φιλοσοφία· γι' αὐτὸ ἡ φιλοσοφία εἶναι κάτι τὸ ἀνθρώπινο, τὸ πολὺ ἀνθρώπινο· μέριμνά της δηλ. εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Κάμνοντας ὅμως τὸν ἄνθρωπο μέλημά της δὲν ἰσχυρίζεται ἡ φιλοσοφία ὅτι γνωρίζει πέρα ὡς πέρα καὶ ἐξαντλεῖ τὸν ἄνθρωπο. Δὲν μοιάζει σὲ τοῦτο μὲ τὴν ἀφελῆ πίστη μερικῶν ψυχολογῶν, κοινωνιολόγων καὶ βιολόγων πού νομίζουν πὼς μέσα στοὺς ἐπιστημονικοὺς τῶν τύπους συλλαμβάνουν τὸν ἄνθρωπο· τὸναντίον ἡ (ὑπαρξιακὴ) φιλοσοφία ὄχι μόνον δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι συλλαμβάνει τὸν ἄνθρωπο ἀλλ' ὑποδεικνύει ὅτι καμμιά ἐπιστήμη καὶ σκέψις δὲν μπορεί νὰ συλλάβῃ τὸν ἄνθρωπο· ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ του σκέψη γνωρίζει, ὅπως λέει ὁ Κήργκεχαρτ, ἐκεῖνο πού καμμιά ἐπιστήμη καὶ ἀντικειμενικὴ σκέψις μπορεί νὰ γνωρῆσῃ: τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία, μπορεί, κατὰ τὸν Γιάσπερς, νὰ κἀμῃ χεῖρη τῶν γνώσεων τῶν ἐπιστημῶν γιὰ ἕνα προσανατολισμὸ πέρα ὅμως ἀπ' αὐτὸ τὸν προσανατολισμὸ προχρῶν ὁ ὑπαρξιακὸς φιλόσοφος στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του, στὰ ἀνεξιχνίαστα μύχια τοῦ εἶναι του, ὅπου εὐρίσκει τὸν πιὸ ἀνθρώπινο πυρῆνα του, τὴν ὑπαρξίαν, ὡς συγκλονιστικὴ συναίσθησις τῆς διαφορᾶς του ἀπὸ τὰ πράγματα, τὴ δυνατότητα ἐκλογῆς καὶ ἀποφάσεως, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐθύνην, ὥστε μέσα ἀπὸ τὸ φωτισμὸ αὐτὸ τῆς ὑπάρξεώς του συναισθάνεται κάτι τὸ σταθερὸ καὶ ἀπόλυτο καὶ ἀναλαμβάνη τὴν ἄνευ ὄρων πρόξην.

Στὴν ὑπαρξίαν ὀδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ὀριακῶν καταστάσεων. «Εἴμαστε πάντοτε μέσα σὲ καταστάσεις· οἱ καταστάσεις ἀλλάζουν, ἐμφανίζονται εὐκαιρίες· ὅταν τὲς χάσῃ κανεὶς δὲν ξαναγυροῦν. Μπορεῖ νὰ ἐργασθῶ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς καταστάσεως· ὑπάρχουν ὅμως καταστάσεις, οἱ ὁποῖες μένουν στὴν οὐσία τους πάντοτε οἱ ἴδιες, ἔστω καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν ἐμφανίζονται ἀλλοιωτικῶς κρύβοντας τὴν ἀκατάβλητὴ τῶν δυνάμη: πρέπει νὰ ἀγωνίζομαι, ὑπόκειμαι στὴν τύχη, ἐμπλέκομαι στὴν ἐνοχίᾳ. Αὐτὲς τὲς καταστάσεις ὀνομάζομεν ὀριακές· εἶναι καταστάσεις πού δὲν μπορούμε νὰ τὲς ὑπερδοῦμεν ἢ νὰ τὲς μεταβάλωμεν. Αὐτὲς οἱ ὀριακὲς καταστάσεις εἶναι, διπλά ἀπὸ τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν, ἡ βαθύτερη πηγὴ τῆς φιλοσοφίας». Οἱ ὀριακὲς καταστάσεις τοῦ Γιάσπερς θυμίζουν μέχρι πινος τὴν ἔντασι τῶν ἀντιθέσεων τοῦ Κήργκεχαρτ καὶ τὲς λογικὰς ἀπορίες (ἀδιέξοδα) τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων· στὸν Κήργκεχαρτ ἡ ἔντασις τῶν ἀντιθέσεων ὀδηγεῖ στὸ ἄλλα τῆς πίστεως, στὸν Πλάτωνα ἡ λογικὴ ἀπορία στὸ μῦθο· στὸ Γιάσπερς οἱ ὀριακὲς καταστάσεις, ἐφ' ὅσον δὲν συγκαλύπτονται καὶ δὲν μεταμφιέζονται ἀλλ' ἀντικρύβονται ὅπως εἶναι, ὀδηγοῦν, ἢ στὸ μηδενισμό ἢ στὴν αὐτοπερισυλλογὴ καὶ στὴν ἀλλαγὴ τῆς συνειδητέως μας γιὰ τὸ ὄν. Ἡ αὐτοπερισυλλογὴ αὐτὴ δὲν εἶναι μιὰ ἀπομόνωσις ἢ ἕνας ἐγωκεντρισμὸς· ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπιτύχῃ μιὰ τέτοια περισυλλογὴ, ὅταν δηλ. συναισθανθῇ βαθύτατα τὸ εἶναι του, δημιουργεῖται τότε ἡ προϋπόθεσις γιὰ τὴν κοινωνίαν μὲ τὸν ἄλλον, τὸν συγκεκριμένον ἄνθρωπον· μὲ τὴν ὑπαρξιακὴν αὐτοπερισυλλογὴν ὁ ἄνθρωπος δὲν κλείνεται στὸ ἐγὼ του ἀλλ' ἀπεναντίας νοιώθει πὼς μόνο μέσα ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνην κοινωνίαν τοῦ ἐγὼ μὲ τὸ σὺ, δηλ. μέσα ἀπὸ μιὰ ἐπαφὴ πού εἶναι κάτι περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ἄγγιγμα τῶν ψυχῶν, μέσα ἀπὸ ἕνα ἄνοιγμα καὶ φανέρωμα δυὸ ψυχῶν ἀναμεταξύ των φτάνουν οἱ ἄνθρωποι στὴν ἕψηστη δυνατότητά τους, στὴν ὑπαρξίαν. «Ἐπάρχω μόνον μὲ τὸν ἄλλον· μόνος εἶμαι ἕνα μηδέν».

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Γιάσπερς εἰς μίαν ἐποχὴν τῶν μαζῶν, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀντιπαρέρχονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ἀδιάφορα, συστήνει τὴν βαθεῖαν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ των, ὄχι ὡς κοσμικὴ συναναστροφὴ καὶ σύνδεσις ἀλλὰ σὰν προσωπικὴ ἐπαφὴ ὅπου τὸ σὺ εἶναι κάτι τὸ ἀπόλυτο. Αὐτοπερισυλλογὴ καὶ κοινωνία ἔχουν γιὰ τὸν Γιάσπερς διαλεκτικὴ σχέσις· δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ μὴ χωρὶς τὴν ἄλλη: Κοινωνία χωρὶς τὴν αὐτοπερισυλλογὴν εἶναι ἐπιπολαία, αὐτοπερισυλλογὴ χωρὶς κοινωνία εἶναι ἐγωϊσμός. Μὲ τὴν κοινωνίαν θοῆσι ἡ ψυχὴ τὴν ἀναφορὰ τῆς σὲ κάτι ἄλλο ἐκτός ἑαυτῆς καὶ ἀποκτᾷ μιὰν ἐσωτερικὴν βεβαιότητα γιὰ τὸ ὄν καὶ ὑπερνικᾷ τὸν μηδενισμό (ὡς ἀβεβαιότητα γιὰ τὸ ὄν, ὡς ἄρνησις τοῦ ὄντος καὶ κάθε νοήματος), καὶ βρῖσκει ἕνα νόημα· αὐτὸ τὸ νόημα δὲν εἶναι κάτι σὰν ἔτοιμο δεδομένο, ἀλλὰ κάτι πού πρέπει συνεχῶς νὰ κερ-

δίεται με ἀγῶνα σὺν κἀτὶ τῷ νέο. Ἡ κοινῶνία κινεῖται καὶ πρὸς μὴν ἄλλη διάσταση: τῆ διάστασι τῆς ὑπερβατικότητος ἢ ψυχῆ δηλ. ἀγωνίζεται νὰ βοῇ ἀναφορὰ, ἐκτὸς τῆς ἀναφορᾶς σὲ μὴν ἄλλη ψυχῆ σὲ κἀτὶ τὸ ἐδῶτερο, τὸ μεγαλύτερο, τὸ πρωταρχικώτερο· ἢ κινήσις τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὴ τῆ διάστασι εἶναι ἡ Μεταφυσικὴ. Ἡ Μεταφυσικὴ ὅμως γιὰ τὸν Γιάσπερς εἶναι ἡ διαίθεσις καὶ ἀνάγνωσις τρόπων τινῶ τῶν συμβόλων σύμβολα εἶναι ὁ γῶμα μας κόσμος καὶ κάθε τι ποῦ ὑπάρχει σ' αὐτόν. Ἡ κοινῶνία τῆς ψυχῆς πρὸς τὲς δύο διαστάσεις εἶναι δομικὰ στοιχεῖα αὐτῆς ἢ αἱ ὄντολογικαὶ τῆς «σταθεραὶ». Μέσα στὴν ἀυτοπερισυλλογὴ καὶ κοινῶνία πραγματοποιεῖται ἡ ψυχὴ τὸν ἑαυτὸ τῆς ὡς ἐλευθερία καὶ ὡς σύνθεσι πρὸς μίαν πρώτην Ἀρχὴν ἢ Αἰτίαν. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ πρώτη Ἀρχὴ εἶναι τρόποι με τοὺς ὁποῖους ἐμφανίζεται τὸ ὄν· οἱ τρόποι αὐτοὶ τοῦ ὄντος χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν Γιάσπερς καὶ ἀλλοιῶς ὡς Ψυχὴ καὶ Θεός· παρὰ ταῦτα ὑπάρχει καὶ ὁ κόσμος.

* * *

Ἐξέχουσαν θέσι στὴ γερμανικὴν ὑπαρξιακὴν φιλοσοφίαν κατέχει ὁ Μ. Χάιντεγκερ⁽³⁾· ὁ ἴδιος ὅμως ἀρνεῖται ὅτι εἶναι ὑπαρξιακὸς φιλόσοφος· δὲν κἀμνει, λέγει, ὑπαρξιακὴν φιλοσοφίαν ἀλλὰ «θεμελιώδη ὄντολογίαν». Κι' ἀλήθεια στὸ κύριον ἔργο του «Εἶναι καὶ Χρόνος» (Sein und Zeit) κἀμνει ὄντολογίαν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, προσπαθώντας νὰ ἐπισημάνῃ τὲς κατηγορίες ποῦ ἐρμηνεύουν τὸν ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ πιστεύει ὁ Χάιντεγκερ ὅτι τὸ ὄν ἀνοίγεται διὰ μέσου τῶν κατηγοριῶν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, γι' αὐτὸ ὀνομάζει τὴς κατηγορίες αὐτὲς θεμελιώδεις καὶ τὴν σχετικὴν ὄντολογίαν θεμελιώδη ὄντολογία. Πῶς ὅμως τότε ἐμπλέκεται ὁ Χάιντεγκερ στὴν ὑπαρξιακὴν φιλοσοφίαν; Στὸ ἀναφερόμεν ἔργο του κἀμνει πράγματι ὑπαρξιακὲς ἀναλύσεις τῆς θεμελιώδεις δὲ κατηγορίας τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως ὀνομάζει «ὑπαρξιακὰ» (existentiellia). Ἡ ὑπαρξις ὅμως γιὰ τὸν Χάιντεγκερ δὲν εἶναι σκοπὸς ἀλλὰ μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνοίγεται ὁ ὀρίζων τοῦ ὄντος. Ἄν διὰ τοὺς ἀρχαίους τὸ φιλοσοφεῖν ἀνοίγεται με τὸ θαυμασμό, διὰ τὸν Καρτέσιον με τὴν ἀμφιβολίαν καὶ διὰ τὸν Γιάσπερς με τὴς ὀριακὲς καταστάσεις διὰ τὸν ἰδρυτὴν τῆς θεμελιώδους ὄντολογίας ἀνοίγεται με τὴν ἀγωνίαν ἢ ὁποία παρέχει προϋποθέσεις νὰ προχωρήσῃ ὁ φιλόσοφος στὴν ὑπαρξιν, ἀπ' ὅπου κατανόει τὸ ὄν (ἢ τὸ εἶναι;) Πῶς γίνεται τοῦτο;

Ὁ Χάιντεγκερ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Πλατωνικὴ ἐρώτησι τί σημαίνει τὸ ὄν καὶ ἀνανεώνει τὴν γιγαντομαχίαν περὶ τῆς οὐσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων περιγράφει εἰς τὸν Σοφιστὴν. Ὁ ἄνθρωπος, ἕνα ὄν μεταξὺ τῶν ἄλλων ὄντων, εἰσβάλλει εἰς τὸ ὄλον τοῦ ὄντος καὶ κἀμνει ἐπιστήμην· ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος ἔστι διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα γιὰ τὴν συμπεριφέρεται ὄντολογικὰ, δηλ. προσπαθεῖ νὰ κατανοῆσι τὸ ὄν. Ἡ ἐπιστήμη ἔχει νὰ κἀμει με τὸ ὄν καὶ ὄχι με τὸ μὴ—ὄν (ἢ τὸ μὴδὲν)· οὔτε θέλει κἀν ἡ ἐπιστήμη νὰ ἀκούσῃ γιὰ τὸ μὴ—ὄν. Ἡ φιλοσοφία ὅμως ὡς Μεταφυσικὴ ἐρωτᾷ καὶ γιὰ τὸ μὴ ὄν. Τὸ μὴ—ὄν, τὸ ὁποῖον ὁ Πλάτων εἰς τὸν Σοφιστὴν ἐρμηνεύοντας ὡς τὸ ἔτερον, θέτει ὡς συμπρωταρχικὸν με τὸ ὄν, ὁ Χάιντεγκερ θέτει ὡς πρωταρχικὸν μάλιστα πρωταρχικώτερον ἀπὸ τὸ μὴ τῆς λογικῆς (ἀπὸ τὴν λογικὴν ἀρνησι). Τὸ μὴ—ὄν φανερόνεται στὴ συνείδησι μέσα ἀπὸ ὀρισμένους διαθέσεις· τέτοια διαθέσεις εἶναι ἡ ἀγωνία· ἐδῶ με τὴν ἀγωνίαν ἐννοεῖ ὁ Χάιντεγκερ ὄχι τὸν φόβον ἢ καμμιὰν φοβίαν· ὁ φόβος διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν γιὰ τὸ φόβος εἶναι γιὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ συγκεκριμένο... Καὶ ἡ ἀγωνία εἶναι ἀγωνία διὰ... ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ συγκεκριμένο· στὴν ἀγωνία δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε γιὰ ποῖο πράγμα ἀγωνιοῦμε· ὅλα τὰ πράγματα καὶ μεῖς οἱ ἴδιοι περιπίπτουμε σὲ μίαν ἀδιαφορία κατὰ τὴν ἀγωνία· ὅλα ὑποχωροῦν, βυθίζονται, χάνονται καὶ δὲν μένει κανένα στήριγμα... Ἔτσι ἡ ἀγωνία ξανοίγει τὸ μὴ—ὄν (ἢ τὸ μὴδὲν) ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀγωνία ὅλα τὰ ὄντα ὀλισθαίνουν καὶ φεύγουν καὶ ἐξαφανίζονται καὶ μένει τὸ μὴδὲν. Σὺν περᾶσι ἡ ἀγωνία, στὴν πολλὴ νωπὴ ἀνάμνησὴ τῆς, μπορούμε νὰ κατανοήσωμε, ὅτι ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖον ἀγωνιοῦσαμε, ἦταν τὸ μὴ—ὄν. Ἡ ἀγωνία ὅμως ξανοίγοντας τὸ μὴ—ὄν δημιουργεῖ ὄρους γιὰ τὴ φανέρωσι τοῦ ὄντος. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀγωνίας βρεθῇ μέσα στὸ μὴ—ὄν ἐξέρχεται, ἢ ὅπως λέγει ὁ Χάιντεγκερ ἐξ—ί—σ—τ—α—ι τοῦ ὄντος καὶ κερδίζει ἔτσι τὸν τόπον μέσα σὺν ὁποῖον τὸ ὄν φανερόνεται· ἔτσι διὰ τῆς ἐκ—στάσεως (ek-sistenz = existenz = ὑπαρξις) αὐτῆς γίνεται ὁ ἄνθρωπος ὑπαρξις. Ἔπαρξις σημαίνει κατὰ ταῦτα εἰς τὸν Χάιντεγκερ τὴν

(3) Γεννήθηκε τὸ 1889 στὸ Μπάτεν. 1928—1945 καθηγητὴς στὸ Φράϊμπουργκ. Ἔργα: Εἶναι καὶ Χρόνος, Ὁ Κἀνι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Μεταφυσικῆς, Τί εἶναι Μεταφυσικὴ, Ἡ Θεωρία τοῦ Πλάτωνος διὰ τὴν ἀλήθειαν κλπ.

«όντολογικὴν ὑπέρβασιν», ἢ τὴν ὄντολογικὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀνθρώπου δηλ. τὴν ἰκανότητά του νὰ δέχεται τὴ φανερώση τοῦ ὄντος. τὴν ἀλήθειαν (α—λανθάνειν) τοῦ εἶναι. Ἡ ὑπαρξὶς εἶναι ἡ οὐσία καὶ τὸ νόημα τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. Ὁ ἄνθρωπος κινεῖται ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀπροσώπου «οὔτινος» (μαλ) στὴν ὑπαρξὴν σ' αὐτὴν ὅμως δὲν μορεῖ νὰ κρατηθῆ ἐπὶ πολὺ καὶ ξεπέφτει πάλιν στὴν καθημερινότητα τῆς υποστάσεως τοῦ «οὔτινος». Ἡ ἰσχυροπλὴν ὑπόστασις, ποὺ εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς μέριμνα, μεταβαίνει (ἢ ὑπερ-βαίνει) στὴν ὑπαρξὴ διὰ τῆς ἀγωνίας ποὺ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ἢ μέριμνα, ὅχι ὅμως πλέον ἢ μέριμνα διὰ τὴν καθημερινότητα, ἀλλ' ἢ μέριμνα δι' ὅλον τὸ εἶναι μας καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἤμιστῃ δυνατὴν ἔνταση. Στὴν ἤμιστῃ τῆς ἔνταση γὰρ ὁλόκληρο τὸ εἶναι μας φθάνει ἢ μέριμνα προστά στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ θανάτου γι' αὐτὸ ὁ θάνατος, ἐπειδὴ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον στὴν ἐσχάτη δυνατότητα τῆς ἐντάσεως καὶ συλλογῆς στὸν ἑαυτὸ του, ἀποτελεῖ τὴν τελευταία δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀφύγῃ μισροσά σ' αὐτὴ τὴν τελευταία δυνατότητά του ἀλλὰ τὴν ἀντιμετώπισῃ ἀποφασιστικά, κερδίζει τὸν ἑαυτὸ του, κερδίζει τὴν ἐλευθερία του καὶ ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνη του, καὶ γίνεται ἔτσι ὑπαξις. Δὲν θὰ προχωρήσωμε περισσότερον γιὰ νὰ δοῦμε πῶς μέσα ἀπ' αὐτὴ «τὴ γένεση πρὸς τὴν οὐσίαν» ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ Πλάτων, φανερώνεται τὸ «εἶναι τοῦ ὄντος». εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅμως ὅτι ἀκριβῶς ὅπως στὸν Πλάτωνα ἔτσι καὶ στὸν Χάιντεγγερ ὁ δρόμος τοῦ φιλοσοφεῖν εἶναι ἡ μελέτη θανάτου (πβλ. Πλάτωνος — Φαίδωνα).

* * *

Καὶ οἱ τρεῖς ὑπαρξιακοὶ φιλόσοφοι, τῶν ὁποίων τὴ φιλοσοφία ὑπετυπώσαμε στὲς προηγουμένους σελίδες συνανοοῦν τὴν ὑπαρξὴν στὸν ἴδιο περιπὸν «τόπον»: εἰς ἓνα τελευταῖον ἀνυπέροβλητον ὄριον ἅπου ὁ ἄνθρωπος συντρίβεται: ὁ Κήρυγκεκκαρι στὲς ἀγεφίρωτες μὲ τὴ λογικὴ ἀντιθέσεις, ὁ Γιάσπερς στὲς ἀπροσπέραστες ὀριακὰς καταστάσεις καὶ ὁ Χάιντεγγερ εἰς τὴν ἐσχάτην δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν θάνατον. Καὶ οἱ τρεῖς ἀγγίζουσι — ἀποφασιστικώτερα ὁ Χάιντεγγερ — τὸ μηδέν. Ἡ συντριβὴ αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ μελέτη θανάτου, ὁδηγεῖ στὴν αὐτοπερισυλλογὴ ποὺ εἶναι κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπαρξέως καὶ στοὺς τρεῖς φιλοσόφους. Μαζὶ μὲ τὴν αὐτοπερισυλλογὴ τονίζειται καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἢ συνείδησις τῆς ἐλευθερίας καὶ εὐθύνης τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἀποκτὰ σ' αὐτὴ τὴν συντριβὴν συγχρόνως ὅμως ὑποδεικνύουσι καὶ τὴν ἄλλη δυνατότητα, σὲ περίπτωση ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντιμετώπισῃ ἀποφασιστικά τὴν κατάσταση, τὴν πτώση στὴν καθημερινότητα, στὴν ἀδιαφορία, στὸν κινισμὸ, στὴν ἀπόσοπι μαζικὴ ὑπόστασις, στὴν ἄρνησι τῆς εὐθύνης. Ἡ ὑπαρξὶς εἶναι κατὰ τὸ ἀντίθετο πρὸς τὴ μᾶζα, εἶναι ἢ συμπύκνωσις τοῦ προσωπικοῦ. Τὸν ὑπαρξιακὸν φιλόσοφον συγκλονίζει τὸ πάθος τοῦ προσωπικοῦ τὸ πρόσωπον διαστέλλεται καὶ ἀντιτίθεται δεξύτερα ἀπὸ τὴ μᾶζα. Ἀκόμα καὶ αὐτὴ ἢ ἀλήθεια ἔχει γιὰ τὸν ὑπαρξιακὸν φιλόσοφον προσωπικὸν χαρακτηριστῆρα ὅχι ὅμως μὲ τὴν ἔννοια τῆς αὐθαρεσίας ἢ τῆς ὑποκειμενικότητος ἢ ἀλήθεια εἶναι προσωπικὴ κατὰ τοῦτο: σ' ὅτι φανερῶνεται ὅχι μέσα ἀπὸ τὴν ἀπόσοπι καὶ ψυχρὴ ἀντικειμενικότητα τοῦ λόγου καὶ τοῦ ουστήματος ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴ προσωπικὴ διάθεση, ἐμπειρία καὶ βίωμα.

Χαρακτηριστικὸν καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς φιλοσόφους εἶναι ὅτι διὰ τῆς ὑπαρξέως ἀνοίγεται κατὰ τὸ ὑπερβαίνον τὸν ἄνθρωπον: στὸν Κήρυγκεκκαρι ὁ Θεός, στὸν Γιάσπερς ἢ μεταφυσικὴ ὑπερβατικότης, στὸν Χάιντεγγερ τὸ ὄν. Καὶ εἰς τοὺς τρεῖς, ὁ ἄνθρωπος δὲν περιορίζεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως ἐσφαλμένα ἐπίστεραν μερικοὶ παρανοητὲς τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας. εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ὑπαρξιακὸς φιλόσοφος στρέφεται πρὸς τὰ μέσα καὶ μὴ μὲ τὸν ἑαυτὸ του ἢ μέσα ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴ συνομιλία ἀνοίγεται καὶ ἀναφέρεται σὲ κατὰ ἐκτὸς ἑαυτοῦ (στὸ Θεό, στὸ ὄν, στὴν ὑπερβατικότητα, στὸ σύ)' ἀκριβῶς μέσα ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀναφορὰ εἶναι ποὺ ὁλοκληρῶναι τὸν ἑαυτὸ του καὶ γίνεται ὑπαρξίς· αὐτὴ ἢ κοινωνία ἢ ἀναφορὰ δὲν εἶναι κάτι ὡς ἐκ περισσοῦ ἀλλὰ ἀπαράτητο δομικὸ στοιχεῖο τῆς ὑπαρξέως.

Τὸ ἴδιο ἀστάθῃ εἶναι καὶ ἡ κληρονομία ὅτι ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία εἶναι μηδενισμὸς. Γιὰ ἓνα ποὺ γνωρίζει ἔστω καὶ λίγο τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ὄντολογία τοῦ μηδενισμοῦ εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία ὅχι μόνον δὲν εἶναι μηδενιστικὴ, ἀλλ' ἀπεναντίας εἶναι ἢ σημαντικώτερη προσπάθεια στὴν ἐποχὴ μας γιὰ τὴν ὑπερνίκησι τῆς μηδενιστικῆς κληρονομίας τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία μακρὰν τοῦ νὰ εἶναι μηδενιστικὴ εἶναι ἓνα ἡρωϊκὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ὅμως βλέπει σ' ὅλη τῆς τὴν ὠμότητα, τὴν ἀστάθεια καὶ τὴ σχετικότητα, ὑψώνοντας ἀπέναντι σ' αὐτὰ κατὰ τὸ ἀπόλυτο, τὴν ὑπαρξὴ. Στὸ ἡρωϊκὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, θυμίζει ἢ ὑπαρξιακὴ

φιλοσοφία τὴν ἀρχαία τραγωδία. Πράγματι ἡ ἀρχαία τραγωδία εἶναι ὑπαρξιακὴ στὴ σύλληψή της: ὁ τραγικὸς ἥρωας εἶναι ἓνας ἄνθρωπος ποὺ μέσα στὶς ἀντιξοότητες, μέσα στὴ συντριβὴ τοῦ σὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης ὑποστάσεως, περνᾷ τὰ συνηθισμένα ὄρια καὶ φτάνει ὡς τὶς τελευταῖες δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου· ὁ τραγικὸς ἥρωας ἀντιπαλεῖει μόνος, ἐγκαταλεμμένος ἀπὸ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἀνέλαβε μόνος τοῦ θαρραλέα καὶ ἀποφασιστικὰ τὴν εὐθύνῃ τῶν πράξεών του· δὲν ὀρρωδεῖ μπροστὰ στὴ φοβέρα τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ ἀπομονώσεως καὶ στὴν ἐπικείμενη καταστροφή· ἔχει ἐκλέξει καὶ ἀποφασίζει ποῖο δρόμο θὰ ἀκολουθήσῃ κι' ἀναδέχεται μὲ περηφάνεια κι' ἀξιοπρέπεια τὲς συνέπειες τῆς ἀποφάσεώς του. Ὁ ἡρωϊσμός, ἡ ἀποφασιστικότης, ἡ θαρραλέα ἀνάληψις εὐθύνῃς εἶναι κοινὰ ἠθικὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας καὶ τοῦ ὑπαρξιακοῦ πνεύματος. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα καταδεικνύουν ὅτι ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία δὲν εἶναι οὔτε μηδενισμὸς οὔτε φυγὴ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα: ἀντιθέτως εἶναι τὸ σταθερὸ ἀντίκρουσμα τῆς ὀμῆς πραγματικότητος καὶ ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεσις — εἶναι ἡ πρὸ συμπυκνωμένη θέλησις πρὸς ἀγῶνα καὶ ἀποτελεῖ γι' αὐτό, παρὰ τὸν ἰερασιονολογικὸ τῆς χαρακτῆρα, προέκταση τῆς Ἑλληνοευρωπαϊκῆς φιλοσοφίας, ποὺ συγκεντρώνεται εἰς μίαν τελευταίαν προσπάθειαν εἰς τὸν ἐαυτὸ της. Ἡ ὑπαρξις εἶναι ἴσως ὁ βαθύτατος καὶ τελευταῖος πυρήνας τῆς Εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως ποῦ, ἀποκαλυπτόμενος, φανερώνει νέες κατηγορίες γιὰ τῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ ὄντα. (4)

I. Γ. ΚΟΥΤΣΑΚΟΣ

(4) Τὸ ὑπαρξιακὸ πνεῦμα εἶναι πολὺ ἔντονο καὶ στὴν νεώτερα λογοτεχνία· στὴ Γερμανία οἱ μεγάλοι ποιητὲς Ράινε Μαρία Ρίλκε καὶ Ἰωσήφ Βάνιχμπερ, στὴ Γαλλία ὁ I. Π. Σάρτρ καὶ A. Καμὺ εἶναι κλασσικοὶ ὑπαρξιακοὶ λογοτέχνες. Πολὺ ἔντονο συναντοῦμε τὸ ὑπαρξιακὸ στοιχεῖο στοὺς Ρώσους, στὸ Ντοστογιέφσκι, στὸν Τολστόϊ ἀκόμη καὶ στὸν Παστερνάκ (Δρ Ζιβάγκο). Χρειαζέται μιὰ ἰδιαίτερη μελέτη γιὰ τὸν καθένα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λογοτέχνες γιὰ νὰ φανερωθοῦν ὅλα τὰ ὑπαρξιακὰ τῶν στοιχεῖα.

ΣΤΟΝ ΣΜΗΝΑΓΟΝ ΕΘΕΡΛΥ

Σμηναγὲ Ἐθερλυ,
Διάβασα στὶς ἐφημερίδες πῶς
«Τὸ Δικαστήριον τοῦ Τέξας ἐκήρυξε ὡς διανοητικῶς ἀσθενῆ
Τὸν ἀεροπόρον Κλώντ Ἐθερλυ καὶ διέταξε ὅπως οὗτος
Ἐγκλεισθῆ εἰς Ἄσυλον διὰ θεραπείαν».

Ὅταν ἀπάνω στὸ Β.29
Κουβαλοῦσες τὴν δροσιὰ τῶν εἰκοσιέξι σου χρόνων
Καὶ τὸ «Λίτλ Μπόυ»*
Σπαθίζοντας τὸν κίτρινο-οὐρανὸ
Τῆς χώρας τοῦ Ἥλιου
Τῆς πατρίδας τῶν χρυσανθέμων
(Ἔτσι ὀνόμαζαν τὴν Ἰαπωνία)
Τὰ παλιὰ βιβλία τῆς Γεωγραφίας)
Δὲν φαντάσθικες πῶς ἔτσι
Θάκλεινε ἡ αὐλαία τῆς ζωῆς σου
Στὰ 41 σου χρόνια.

* «Λίτλ Μπόυ» (Little boy) ὀνομαζόταν συνθηματικὰ ἡ ἀτομικὴ δόμβα ποὺ ἔρριψαν στὴ Χιροσίμα στὶς 6.8.1945.

Δὲν ἤθαιρες πὼς θᾶνοιγες
 Μὲ τὰ ἴδια σου χέρια
 Ἔνα τεράστιο κρατήρα στὴν ψυχὴ σου
 Δὲν ἤθαιρες πὼς θᾶνοιγες
 Μιὰ φοιχτὴ πληγὴ στὴν καρδιά σου
 Στὶς καρδιές ὄλων τῶν ἀνθρώπων
 Ποὺ πιστεύουν ἀζόμια
 Πὼς ἡ ἀνθρωπιὰ δὲν ἔχει
 Πεθάνει.

(Τὶ διαφορὰ θὰ ὑπῆρχε
 Ἄν δὲν ἦσουν ἐσὺ
 Κι' ἦτανε ὁ Tommy ἂπ' τὸ Wisconsin
 Ἡ ὁ Joe ὁ Νέγρος ἂπ' τὴν Ὀρλεάνη
 Ἄρου ἄπλῶς γύρευαν ἕναν «ἦρωα»
 Κι' ἔλαχε ὁ κλῆρος σ' ἐσένα;)

Τὶ νὰ σοῦ πῶ ἀδελφέ μου Ἔθερλυ,
 Τὶ νὰ σοῦ ποῦμε οἱ ἀνθρώποι ὅλοι
 Γιὰ νὰ παρηγορήσουμε τὴν ψυχὴ σου
 Καὶ πὼς μποροῦμε νὰ μαζέψουμε
 Τὰ συντοίμια τῆς καρδιάς σου
 Ποὺ εἶναι θιμένα
 Μαζὶ μὲ τὶς καρδιές ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδων ἀνθρώπων
 Κάτω ἂπ' τὸν κρατήρα τῆς Χιροσίμα;

ΤΑΚΗΣ Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ

Κάτω στὴ μαύρην Ἀραπιὰ
 χασίσι δὲν πουλᾶνε πιά,
 δὲ σέβνουν ἀλυσόδετους
 τοὺς σκλάβους στὸ παζάρι.
 Τὰ φλάμπουρα τῆς λευτεριάς
 φουσκώνει δυνατὸς βοριάς
 καὶ τὸ τὰμ-τὰμ χαρούμενο
 ρυθμὸ τώρα ἔχει πάρει.

Κάτω στὴ μαύρην Ἀραπιὰ
 χτίζουνε φάμπρικες, σχολειὰ,
 τὸ Μέγα Φράγμα ὀρθώνουνε
 τοῦ Νείλου τὰ κανάλια,
 ν' ἀνθοβολήσει ἡ ἐρημιά,
 ἢ στέρφα ἢ γῆ, κάθε γωνιά,
 σὲ γόνιμη νὰ ξανοιχτεῖ
 σμαράγδινη βεντάλια.

Κάτω στὴ μαύρην Ἀραπιὰ
 κάθε παλιὰ κατοποπιά
 σ' ἀσφαλτωμένο στρώθηκε
 πλατὺ ἕνα σταυροδρόμι,
 ἢ πρόοδος μὲ τὴ νέα γενιὰ
 χεροπιαστὴ νὰ σεργιανᾶ
 νᾶν' ἀνοιχτοὶ στὸ διάβα τους
 τῆς σκέψης ὅλοι οἱ δρόμοι.

Κάτω στὴ μαύρην Ἀραπιὰ
 χασίσι δὲν πουλᾶνε πιά
 καὶ μεθυσμένοι οἱ ἀνθρώποι
 τὴ μοῖρα δὲ θρηνοῦνε.
 Τώρα μὲ πίστη καὶ χαρὰ
 τὰ μαῦρα μπράτσα τὰ γερά
 τὸν κόσμο τους καλύτερο
 μονάχοι οἰκοδομοῦνε.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ—ΠΕΤΡΩΝΔΑ

ΜΙΑ ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐπισκέψεως τῆς Μονῆς Ἀποστόλου Βαρνάβα ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, κατὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐκδρομὴν τῆς 15ης παρ. Νοεμβρίου, ὁ Οἰκονόμος τῆς Μονῆς Πανοσιολογιώτατος Χαρίτων, εὐγενῶς ἀνταποκρινόμενος εἰς παράκλησιν τοῦ ἐκ τῶν καθηγητῶν κ. Κ. Χατζηστεφάνου ὅπως παράσχω πληροφορίας ἐν σχέσει μὲ τυχόν παλαιὰ ἔγγραφα ἢ βιβλία εὐρισγόμενα ἐν τῇ Μονῇ ἐπέδειξε τὴν παροῦσαν ἀφιέρωσιν τοῦ Ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ, ἀναγραφομένην εἰς τὸ ἔσω μέρος τοῦ (ἐμπροσθίου) ἐξωφύλλου τοῦ Δωδεκαμήνου. Τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Οἰκονόμου τῆς Μονῆς, εἶναι τὸ παλαιότερον κτῆμα ταύτης ἂν καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ «Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Ἀποστόλου Βαρνάβα» ἡ ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ Μασκαριωτάτου καὶ Λογιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίου Φιλοθέου, Ἐνετίησιν αἴψης, ἦτοι τὸ 1756, εὐρίσκεται ἐπίσης μετὰ τῶν βιβλίων τῆς Μονῆς.

Τὸ κείμενον τῆς ἀφιέρωσεως ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀφιέρωθῃ παρ' ἐμοῦ (ἡμῶν?) τὸ παρὸν δωδεκάμηνον σὺν τῷ τριωδίῳ πεντηκοσταρίῳ παρακλητικῇ καὶ ἀποστόλῳ εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ Σεβασμίον Μοναστήριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου καὶ πανευφήμου ἀποστόλου Βαρνάβα ὑπὲρ ψυχικῆς ἐμοῦ (ἡμῶν?) σωτηρίας.

1816 Φεβρουαρίου 1:

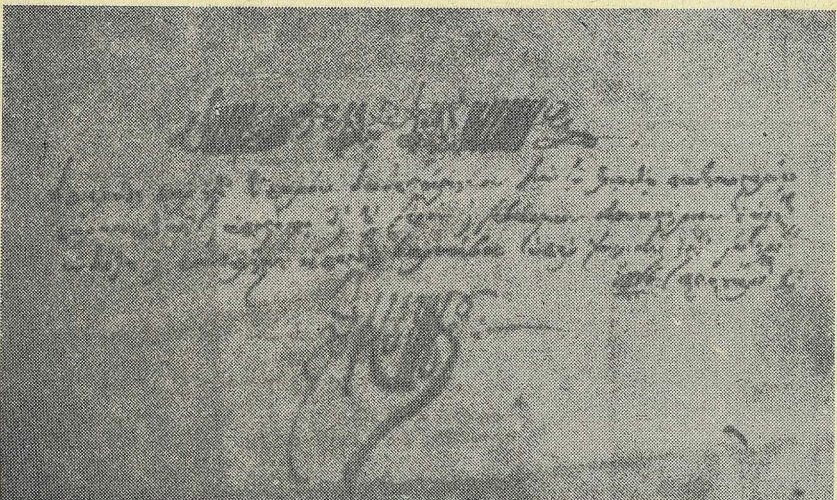
Ὁ Κύπρου Κυπριανός.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος: Κυπριανός Ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου.

Θεωροῦμεν ὑποχρεώσιν μας νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἐντεῦθεν τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας μας πρὸς τοὺς Μοναχοὺς τῆς Μονῆς Ἀποστόλου Βαρνάβα, τὸν Πανοσιολογιώτατον Οἰκονόμον Χαρίωνα καὶ τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱερομοναχοὺς Στέφανον καὶ Βαρνάβαν.

Κ. Ε. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ

Γ. Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΞΕΝΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ

ΟΣΚΑΡ ΝΤΕ ΜΙΛΟΖ

Ένας μεγάλος έρειπωμένος πύργος. Δεν κατοικούνται παρά λίγα δωμάτια. Στο μεγαλύτερο, κρεμασμένη από την όροφή, μιιά μεγαλόπρεπη λάμπα. Στους τοίχους πορτραίτα πεθαμένων προγόνων. Έκει ζή ό τελευταίος μιάς άριστοκρατικής οικογένειας εύγενών. άνάμεσα στη σιωπή, τό όνειρο, και την άνάμνηση τών παιδιών του χρόνων. Είναι ό Μιλόζ. Έδιαίτερα αυτή ή άνάμνηση βασάινει πολύ άπάνω του. Μιιά με κόμπους πίκρας στο λαμό τ' άπογέματα με τους ήσχιους, με τά έγκαταλειμένα πορτραίτα, με την άδελφή του που έχει πεθάνη, που έχει πεθάνη μέσα σε τόσην έρήμωση!

Δέν θέλει νά φύγη από τόν πύργο. Κι' οΐτε παραδέχεται τις κεοαμιδένες στέγες, που τού επιβάλλον την παρουσία της νέας εποχής, κάτω από τό παράθυρό του. Κάποτε μόνο, τις ώρες τού γεμώνα, διασκεδάζει με τους άνειοδείχτες τους. Αυτός έχει πολύ νά σκεφτή, και πολύ νά όνειρευτή, και πολύ νά κλάψη!

Ζή μέσα στην άνάμνηση. ΈΗ μοναξιά τού πύργου τού δημοιογει έξαν χαλαχτήρα κλειστό. και τού μεγαλώνει την θλίψη. Ποτέ δέν θά έπιρροήση νά φύγη απ' αυτή την άτιόσφαρα, κι' άν τό κάμη άκόμα, θά είναι για νά δη με άλλα μάτια αυτό τό περιβάλλον. Έκει ήταν ό παλιός του πύργος, και τά πορτραίτα τά κρεμασμένα στον τοίχο, ή λάμπα, τό δωμάτιο, ή μουσική τού χρόνου. Κι' ό θάνατος! Ντυμένος με μιιά μεγαλόπρεπη έκφραση θλίψης.

Κάποτε τού άόεσει νά σεριανίξη στον κήπο, νά βλέπη από μακρού τό ποτάμι. Τό συγκοίνει με τό μάτια της άγαπημένης του. Την περιμένει για νά μοιραστή μαζί της τη σιωπή, προπάντων όμως για νά έχη κάτι νά σκέφτεται «δταν θασθή, τά μάτια της πράσινα ή γκριζα θάναί, πράσινο ή γκριζο θάναί το ποτάμι:» Άκόμα, διασκεδάζει με τόν έξοπλισμό τού άδύνατου πλοίου που γίνεται άντικείμενο πειράγματος στον Χειμώνα «Τά πάντα του ρούχα, τόν Χειμώνα, νά γελάη τόν κάνουν».

Ό "Όσκαρ Βλαντισλάς ντέ Λιούμπζ Μιλόζ, ό Λιθουανός ποιητής με τό άρχοντικό όνομα, είναι ό ποιητής της λεπτοδουλεμένης φράσης και τών ώραιών εικόνων. Είναι ό ώροιοπαθής έστέρ της άνάμνησης και τού χειμώνα. Μέσα στα ποιήματά του ύπάρχει ή νοσταλγία, ή μουσική, ή ευγένεια. ΈΗ ψυχή τού ποιητή μας, είναι ή ψυχή τού μικρού παιδιού που μένει άνιπεράσπιστο στη ζωή, μέσα στην έγκατάλειψη. Νοιώθει νά σφίγγεται ή καρδιά του από τρυφερότητα, όταν περνά από τό κοιμητήριο. Έδώ μέσα πη νύχτα τριφυρίζει ό θάνατος. Νά, τί τόν τραβά σ' αυτούς τους χώρους. Τό άγνωστο, που τού δείχνει ένα σκεπασμένο πρόσωπο.

Αυτός θέλει νά τ' άγκαλιάση όλα με την άγάπη του. Την όσφρανή νύχτα, τις σάπιες βροχές, τόν ψεύτικο ούρανό, τό ποτάμι που έρχεται και φεύγει. Τ' άγκαλιάζει όμως καλύτερα ή ποιήσή του. «Έ άγωνία του νά ξαίρης άν ύπάρχεις ή άν δέν ύπάρχεις».

Κάποτε τόν τρομάζει ή έθιμοτυπία. Είναι πραγματικά τόσο άριστοκρατικός ό ίδιος, ώστε δέν μπορεί παρά νά τόν γεμίξη κατάθλιψη ή ψεύτικη άριστοκρατική έθιμοτυπία. Θέλει νά φύγη. "Αν ύπάρχουν κάποτε τέτοιες ώρες κούρασης, θά τις καταπνίξη. Τόν ρόλο του τόν ξραίνει πολύ καλά. Είναι ό θεματοφύλακας τών προγόνων του. Όλα αυτά τά άρχοντικά παραστήματα τών πορτραίτων με τά χρυσά σπαθιά, τόν κυτάζουν με προσταγή και έμπιστοσύνη. Τά κυτάζει κι' αυτός ύπάκουα, με σεβασμό κι' άγάπη. Άκόμα, και τά πονεά τά πορτραίτα αυτά, σαν κάτι που λέρασε, σαν κάτι που περνά, σαν κάτι που έχει φύγη.

Τό δειλινο κλαίει μιιά παλιά χαρά. Κι' αυτή ή άνάμνηση, μέσα στη βραδινή ώρα, τού γίνεται μιιά άπεγνωσμένη άνάγκη, που τού γεμίει με τρυφερότητα και πόνο την καρδιά. Είναι ή άγαπημένη ώρα της νοσταλγίας. Αυτή ή ένθύμηση θά τόν κρατήσει όλο τό άπόγεμα' και την νύχτα, άκόμα, όταν ή κούρωση βαρέση τά βλέφαρά του, θά την πάρη μαζί του νά κοιμηθούν.

Κι' αυτό τό όνομα τού Λιθουανού ποιητή, άκόμα, έχει μιάν ευγένεια άπίθανη. Τό επίθετό του, άποχτά τη δική του βαρύτητα: ψεύτικος ούρανος, γιορτινή παραμονή, όσφρανοι γέροι, ή ζητιάνα μέρα, ή σάπια βροχή, τό θολό χαμόγελο.

ΈΗ σκέψη του έντυπώνεται από όλα τά άντικείμενα που ύπάρχουν μέσα στη μο-

ναξιά του. Αὐτὰ τὰ τελευταία κυριαρχοῦν μέσα στὰ ποιήματά του. Ἔτσι, ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα σύμβολά τῆς μοναξιάς του, εἶναι ἡ λάμπα. Εἶναι ἡ ἴδια λάμπα, ποὺ θὰ τὸν συντροφιᾶσει τίς βραδυνὲς ὥρες τῆς νοσταλγίας, καὶ ποὺ μὲ τὸ ἀμφίβολο φῶς τῆς, θὰ γεμίσει τὸ δωμάτιο μὲ φωτισκίαιση. Μιά εὐγένεια, μιὰ λεπτότητα, μιὰ εὐαισθησία, πηγάζει μέσα ἀπὸ τὰ ποιήματά του. Ἡ θλίψη εἶναι μιὰ συνέπεια, ἀλλὰ, τῆς εὐγενικῆς του φύσεως.

Ἐδῶ, θὰ πρέπει νὰ προλάβουμε μιὰν παρεξήγηση. Ὁ Μιλῶς δὲν εἶναι ἀπαισιόδοξος· εἶναι ὑπεραισιόδοξος. Καὶ τὴν ἀγαπᾷ τὴ ζωὴ. Καὶ θέλει νὰ ζήσει. Κάποτε τὸ φωνάζει μ' ἐπιμονή, γιὰ νὰ τὸ πιστέψουμε. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐπιθυμία ἔχει κάτι τὸ νοσηρὸ. Θέλει νὰ ζήσει τὴ ζωὴ του, ὅπως τὴν αἰσθάνεται. Μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμο, ἔξω ἀπὸ συμβιβασμούς, μέσα στὸν ἐρειπωμένο πύργο τῶν παιδικῶν του χρόνων.

Αὐτὰ τὰ χρόνια μόνο αὐτὸς μπορεῖ νὰ τὰ καταλάβῃ. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βρῇ μέσα στὸ σύγχρονο κλίμα. Ὁ δικὸς του κόσμος, μῆς παλιᾶς ἐποχῆς, εἶναι πᾶν εὐγενικὸς καὶ πᾶν ἀγγός. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀνεχθῇ τὴν ἐποχὴ του, καὶ πάει πίσω μερικὲς ἑκατονταετηρίδες, γιὰ νὰ βρῇ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν λεπτότητα ποὺ τοῦ ταιριάζει. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ποιεῖ μέσα σὲ μιὰν ἀλέφαντη ἀγνότητα.

Ὅταν τὸν ρώτησαν κάποτε σὲ ποιὰν ἐποχὴ ἤθελε νὰ ζήσει, ἀπάντησε, καὶ ἐποπότησε τὸ κέντρο τοῦ κόσμου του, πολλὰ χρόνια πίσω. Τώρα, ὅμως, ποὺ νοιώθει τὴν ἐποχὴ του νὰ τὸν ἀπομονώνει ἀπὸ ὅ,τι εὐγενικὸ ἔχει κλεισμένο μέσα του, ἐπιδιώκει μιὰν ἀποξένωση, κλεισμένος σὲ μιὰν περὶφανη ἀπομόνωση, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν εἶναι αὐτὸς ὁ τελευταῖος ξεπεσμένος, ἀλλὰ ὁ πρῶτος πραγματικὸς ἀριστοκράτης τῆς γενιᾶς του.

Μὲ αὐτὸ τὸ ἔνδυμα, ὁ Μιλῶς γεμίζει τὴν καλωσύνη μας. Γι' αὐτὸ κι' ὁ ἰδιόρρυθμος κόσμος του βρῖσκει τόσην πλατεῖα ἀπήχηση μέσα μας.

Ἐκτὸς «Τὰ τετράδια τοῦ Ἐάνθου».

ΔΩΡΟΣ ΧΡΙΣΤΗΣ

ΤΑΞΙΔΙ

Τὸ δειλινὸ τῆς Κυριακῆς ποὺ σάλπαρ' ἕνα πλοῖο,
Κι' οἱ γλάροι στὰ κατάρτια του κάναν γιορτὴ τρελλή.
Μὴν φανταστῆς πὺς ἦτανε τὸ τελευταῖο ἀντίο,
Οὔτε καὶ τῆς ἀγάπης μας, δοκιμασία σκληρή...

Κι' ὅταν τὰ σπίτια χάθηκαν, τριγύρω κι' οἱ οὐρανοί,
Καὶ τὸ σκοτάδι πᾶ ἀρχισε τὸ καθετὶ νὰ ζῶνι
Καὶ στάθηκαν στὴ γέφυρα μὲ περισυλλογὴ
Δὲν ἦσαν, ἀγαπούλα μου, στὸ πλοῖον ἀπάνω μόνι...

Τὸ δειλινὸ τῆς Κυριακῆς ποὺ σάλπαρ' ἕνα πλοῖο,
Κι' οἱ γλάροι στὰ κατάρτια του κάναν τρελλὴ γιορτὴ,
Ταξίδεψε μαζί μ' ἐσέ, κοντὰ σου, μὲς τὸ κορὺ
Ἡ σκέψη μου, ἡ ἀγάπη μου κι' οἱ πόθοι μου μαζί...

ΛΕΥΚΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

Η ΜΠΑΛΑ

(μικρὸ διήγημα)

Τὸ ἴλεγε πάντα πὸς σὺν κατέβαινε
 στὸ γήπεδο ξέχναγε τὸν κόσμο. Ὅλος
 ὁ μόχθος κι ὁ καῦμός, ὅλος ὁ ἔρωτας
 ἦτανε γιὰ τὴ μπάλα. Νὰ τὴν ἀποχτήσῃ,
 νὰ τὴν κρατήσῃ δικιά του σώζοντάς
 τὴν ἀπὸ χίλιους κίνδυνους, νὰ τὴν ὀ-
 δηγήσῃ θριαμβευτικὰ στὸ τέρμα.

Σὺν ἦτανε μικρὸς ἔπαιξε στὸ λα-
 σπόδρομο μὲ τοὺς ἄλλους πιτσιρικάδες.
 Δυὸ πέτρας γιὰ τέρμα, κι ἡ μάνα στὴν
 αὐλόπορτα νὰ φωνάζει νὰ μαζευτοῦνε
 πιά.

— Παιδιάστικα παιχνίδια, ἔλεγε ἡ γι-
 α-γιά. Ἄστε τὸ τὸ παιδί νὰ παίξῃ, νὰ
 χορτάσῃ ἡ καρδιά του, καὶ θὰ τὴ βα-
 ρεθεῖ. Ἔτσι δὲ μάζεψε ὡς τὰ πέρου εἰ-
 σιτήρια, καὶ τοῦ πέρασε;

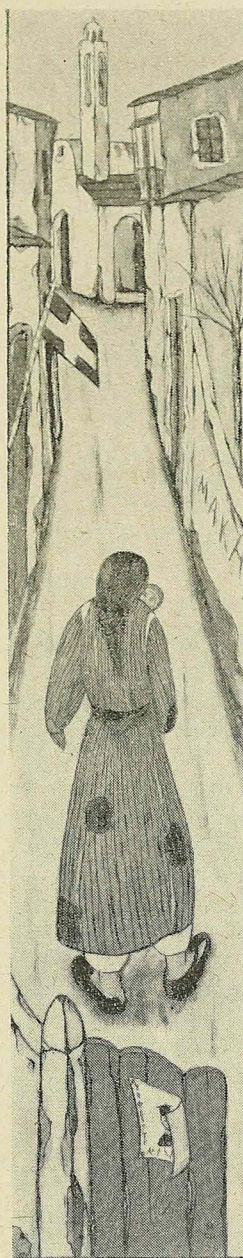
Ἄλῃθεια, τοῦ ἔπεράσει γιὰ τὸ εἰ-
 σιτήρια. Καὶ γιὰ τὰ γραμματόσημα τοῦ
 πέρασε. Ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν Ἄννα, ποὺ
 ἔκρυψε τὸ πρόσωπο μὲ τὴν ποδιά τῆς
 ἀπὸ ντροπὴ σὺν τὴν προτοφίλησε — κι
 ὅστερα βάφτηκε, ἀλήτεψε, παντρευτή-
 κε ἕναν Ἀμερικανὸ στρατιώτη, μεθύ-
 στακα. Ἀκόμα κι αὐτὸ τοῦ πέρασε. Ἡ
 μπάλα, μπάλα.

Ἐκλεβε ἕπνο καὶ ξεκούραση, διαζό-
 ταν τὴ δουλιά, νὰ κατεβῇ στὸ γήπεδο.
 Πρῶτα στὸ μικρὸ, τῆς γειτονιάς. Ἐ-
 στερα στὸ μεγάλο, μὲ τὶς τσιμεντέμιες
 κερκίδες. Παιχνίδια τὴ νύχτα, μὲ προ-
 βολεῖς. Χιλιάδες κόσμος μὲ μιὰ καρδιά
 φουσκωμένη ἐνθουσιασμό, σὰ μπαλόνι
 ποὺ μεγαλώνει, μεγαλώνει, σπᾶει —
 Γκόλ!

Ὅ,τι βάρος κουβάλαγε μέσα του, τὸ
 ἄφηνε μὲ τὰ ρούχα του στὰ ἀποδυτήρια.
 Ἔφτανε ἀνήσυχος ἀπ' τὴν ἀρρώστια τῆς
 μάνας, καὶ σὺν ἄγγιζε τὴ μπάλα γινό-
 ταν ἄνεμος. Ἐσχόταν στεναχωρημένος
 ἀπ' τὴν ἀναδουλιά τῆς μέρας, κατέ-
 βαινε στὸ γήπεδο καὶ γινότανε θεοῖο.
 Ἔφτανε τσακισμένος ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ
 πατέρα, κι οἱ ἄλλοι κουραζόντανε, λυ-
 γίζανε, στέγνωσε τὸ σάλιο τους. Ἐκεῖ-
 νος σίδερο, Σφύραγε τέλος, κι ἔμενε
 μὲ τὸ μεράκι ποὺ δὲν ἀπόχτησε ἄλλη
 μιὰ φορὰ τὴ μπάλα. Ἐρωτας.

Τὸ βράδυ ποὺ πέρασε ὁ Ἀλέξης νὰ
 τὸν πάρει, μόλις εἶχε γυρίσει ἀπ' τὴν
 προπόνηση. Τὸν περίμενε νὰ πλυθεῖ, ν'
 ἀλλάξῃ.

— Ἀλέξη, θὰ τοὺς φᾶμε τὴν Κυρια-
 κή.

Φώτου Χατζησωτηρίου:

Ἡ Γλυκοφιλοῦσα (Λάδι)

—Μπορεί.

—Όχι μπορεί.

Στὸ δρόμο τοῦ ἱστοροῦσε γιατί θὰ κέρδιζαν. Σίγουρα πράγματα. Κατέβηκαν τὸ πεζοδρόμιο. Ὁ Ἀλέξης ἔνα βήμα πίσω. Τότε ἦτανε πού 'γινε τὸ κακό.

Ὁ Ἀλέξη ξαγρουπνοῦσε δίπλα του. Στιγμὴ δὲν ἔφυγε. Ἡ ἀδελφὴ γύρισε σπῆτι νὰ φάει. Ἡ μάνα δειλιάσε. Ὁ γιατρός πῆγε νὰ κοιμηθεῖ.

—Ἀλέξη, χτύπησα πολύ;

—Δίγο, στὸ πόδι.

—Θὰ κατέβω ξανά σὲ παιχνίδι, Ἀλέξη;

—Καὶ βέβαια. Μόλις γίνεις καλά.

Τὸ 'να του πόδι ἦταν κομμένο ἀπὸ τὴ οἶα και τ' ἄλλο κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο. Κι' ὁ πυρετός ἀνέβαινε, ἀνέβαινε...

—Τι λές, Ἀλέξη, θὰ τοὺς φάμε τὴν Κυριακὴ;

Πρόλαβε ἓνα ὑποπτο «σίγουρα» πού θὰ τοῦ ἔσφηνε.

—Μᾶλλον, εἶπε.

Ἦτανε μόνοι στὸ δωμάτιο. Ἡ ἀ-

δελφὴ ἔκλαιγε στὸ διάδρομο, ἡ μάνα ἔπεσε ἄρρωστη, ὁ γιατρός παραιτήθηκε.

—Όχι «μᾶλλον», Ἀλέξη. Ἐγὼ σοῦ λέω πὼς θὰ τοὺς βάλομε τὰ διπλά.

Ὁ Ἀλέξης ἔμεινε ὡς τὸ τέλος. Κατόπιν εἶπε πὼς ἂν ἔβλεπε καὶ πῆγαινε καλύτερα, θὰ τὸν ἔπνιγε μὲ τὰ χέρια του. Τὸ 'πε στὴν κηδεῖα. Θὰ τὸν ἔπνιγε, νὰ μὴ μαραθεῖ τὸ γέλιο ἀπὸ τὰ χεῖλια του.

Τέσσερα παληκάρια τὸν σηκώσανε στοὺς ὄμους. Οἱ αὐλόπορτες ἀνοιχτές, γεμάτες ἀπελπισμένα μάτια. Καὶ κόσμος στὸ δρόμο, κόσμος. Λές κι ἀνοιξαν ὅλα τὰ γήπεδα μαζί και ξεχύθηκε.

Τὸν σηκώσανε στοὺς ὄμους και χαμογελοῦσε. Δίγο πρὶν κλείσει τὰ μάτια ὁ Ἀλέξη τοῦ 'χε πει πὼς νικήσανε.

—Τοὺς φάγατε, βρε θεορά. Τὰ διπλά τοὺς βάλατε!

Πάνω στὸ στήθος του εἶχαν βάλει τὰ παπούτσια του, και τὴ μπάλα.

ΛΕΙΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ—ΚΑΡΑΒΙΑ

ΘΡΗΝΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ

Σφράγισα τὴ Ψυχὴ μου στὴν ἀρχαία Κασταλία
τὴ νύκτα π' ὁ σπαραχτικὸς ἀκούστηκε χρησμός.
Κι' ὁ νοῦς μου «Χαῖρε» λυγμικὸ κρᾶζοντας στὴν Πυθία
στὸ φῶς καταχωνιάστηκε. Ἐνας καταγιμισμὸς

δακρῶν ζυμωμένων μὲ μέλη ἀγαλμάτων
σπασμένων ἀπ' τοὺς χριστιανούς και τοὺς βαρβάρους
και μὲ φωτιά, πού μὲ γραφτὰ θρεφόταν τῶν Ἀτλάντων
συνόδεψάν μου τὴ φυγὴ και σβύσανε τοὺς φάρους

πού τόσα χρόνια φώτιζαν τὴ γῆ. Ἡ Δάφνη μάρανε.
Οἱ κίονες πού βάσταζαν τῆς Ὀμορφιάς τὴ στέγη,
γονάτησαν. Καταλυτὲς καλόγηροι προσφέραν
ράσα στοὺς ἔφηβους και μιὰ σεμνότητα π' ἀρμέγει

τὴν αἴγλη και τὴ δύναμη. Τὸ σπαραγμένο πνεῦμα
τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν, τῆς μακρυνῆς Δωδώνης
τώρα κρυμμένο καρτερεῖ ἓνα μοιραῖο νεῦμα
νὰ τ' ἀναστήσει, Τῆς Θυσίας ὦ Πρίγκηπα π' ἀπλώνεις

τὰ χέρια στὸ σταυρό Σου ἀπ' ἀγάπη, θ' ἀνατεῖλει
μιὰ μέρα ἀναστάσιμη γιὰ τὸν Ὁραῖο Κόσμο;
Θὰ γίνουνε οἱ πιστοὶ σου μὲ τοὺς πιστοὺς μου φίλοι;
Μάθαν πὼς γιγαντώθηκαν πατώντας με στὸν ὄμο;

ΠΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΣΤΗ ΛΑΠΗΘΟ

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α :

ΨΑΡΙΑΝΟΣ
ΧΙΩΤΗΣ
ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ
ΓΕΡΟΣ
ΧΑΣΑΝ
ΜΟΤΑΛΛΑΣ
ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ
ΤΟΥΡΚΟΙ
ΜΠΕΗΣ

Νύχτα. Έξω από τὸ περιτοίχισμα τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Λάμπουσας. Λίγο πιὸ πέρα ἀκούεται τὸ κύμα. Μπαίνουν στὴ σκηνὴ μὲ προφύλαξη ὁ Ψαριανὸς κι' ὁ Χιώτης.

Ψαριανός: Εἶναι πυκνὸ τὸ ποῦσι ἀπόψε.

Χιώτης: Καλύτερα. Κλεφτάτα - κλεφτάτα θὰ μαζέψουμε τίς προμήθειες.

Ψαριανός: Πρῶτα νὰ βροῦμε τοὺς δικούς μας. Ἐδῶ στὴ Λάπηθο λέει ὁ καπετάνιος εἶναι πολλὴ Τουρκιά. Βλέπεις καρπερὸ μέρος εἶναι, γῆ μπόλικη, νερὰ τρε-χάτα... λέει. Κι' ὅπου τὸ καλὸ μέρος θρονιάζονται οἱ ἀγάδες.

Χιώτης: Βλέπεις ἀφεντικά εἶναι. Σκύψε - σκύψε τὸ κεφάλι μας τοὺς καλομάθαμε. (Ξαφνικά). Στάσου! Τὸ βλέπεις;

Ψαριανός: Ὁχι! Τί νὰ δῶ;

Χιώτης: Καμπαναριὸ δὲν εἶναι;

Ψαριανός: Καμπαναριό. Τὸ ξέρω. Ἐδῶ 'να ἡ Λάμπουσα μὲ τὴν ἀχεροποίηση εἰκόνα τῆς Παναγίας. Τοῦτο εἶδες καὶ μὲ τρομάξεις;

Χιώτης: Ποῦ τὸ ξέρω πῶς τὸ ξέρεις καὶ δὲν τὸ μολογᾷς!

Ψαριανός: Τί νὰ μολογήσω; Μοῦ εἶπε ὁ Κανάρης νὰ βρῶ τὴν ἐκκλησιά. Θὰ συναντήσω κανένα καλόγερο ἐκεῖ καὶ νὰ τὰ ποῦμε. Κεῖνος θὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς προεστούς. Καὶ τὰ λοιπά, καὶ τὰ λοιπά, θὰ μᾶς ὀδηγήσουν οἱ περιστάσεις.

Χιώτης: Στάσου! Τὸ βλέπεις;

Ψαριανός: Τὸ καμπαναριὸ πάλιν;

Χιώτης: Ὁχι! Ἐνα φῶς πλησιάζει.

Ψαριανός: Ἄ! κρύψου. Μὴ χτυπήσης μὲ τὴν κουμπούρα. Θὰ χυμήξω ἐγὼ καὶ θὰ τὸν καρφώσω μὲ τὸ μαχαίρι ἂν εἶναι ἐχθρός!

Χιώτης: Κι' ἂν εἶναι ἀνάγκη;

Ψαριανός: Ἐγὼ θὰ τοῦ φυτέψω τὸ βόλι. Ὅταν ἀπομείνης μονάχος, ἂν τὰ τινάξω ἐγὼ, κάνε τοῦ κεφαλιοῦ σου. Κρύψου. (Μπαίνει ἕνας καλόγερος κρατώντας φανάρι μὲ λαδολύγαρο. Τὸν ἀκολουθεῖ ἕνας γέρος ποῦ τρέμει).

Καλόγερος: Φτάσαμε, ἄρχοντά μου.

Γέρος: Γιὰ νὰ κοιτάξω ἕνα ἄρρωστο, κοντεύει νὰ τὰ τινάξω ἐγὼ ἀπὸ τὴν κούραση. Τάδες;

Καλόγερος: Μὲ συμπαθᾷς, ἄρχοντά μου. Δὲν μᾶς ἀφήσανε οἱ ἀγάδες μου-λάρι. Φτώχεια μᾶς δένει καὶ κακοριζικιά. Τοῦ λόγου σου τὰ ξέρεις. Νάχουμε καὶ τὴν ἀρρώστεια νὰ μᾶς τρώῃ; Τουρτουεῖ ὁ πάτερ Ἰωάννης. Λυώνει. Τί νὰ τοῦ κά-νω; Προσευχήθηκα. Τί ἄλλο μορῶ;

Γέρος: Νὰ τοῦδινες τὸ μικρὸ τσᾶϊ ποὺ σᾶς ἔδωσα τὴν ἄλλη φορὰ. Εἶναι ἄφραστο καὶ δοκιμασμένο φάρμακο. Ἄριστο κατὰ τὴν γραφή.

Καλόγερος: Μὰ ἀπὸ τὸ ξάπλωμα ἔλυσε ὁ ἄνθρωπος.

Γέρος: Πλήγιασε; Πωπῶ!

Καλόγερος: Μαύρισε τὸ πετσί του καὶ τρέχει ὄμπω.

Γέρος: Πᾶει. Τὸν χάσαμε.

Καλόγερος: Ἄτυχία! Γιατὶ τοῦτος ξέρει τοὺς ἀνθρώπους μας καὶ τοὺς πᾶει τὰ μηνύματα. Πῶς θὰ γίνῃ τώρα; Εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς Ἐταιρείας.

Γέρος: Εἶναι. Μὰ τί μορῶ νὰ κάμω; Θεὸς δὲν εἶμαι. Ὅ,τι ξέρω τὸ κάνω ἀμσθί. Τί περισσότερο θέλεις; Ὅριστε! Γέρος ἄνθρωπος εἶμαι κι' ἔκοψα δυὸ μίλια

δρόμο νάρθω να τότε δω. Τι θέλεις να κάμω; 'Αν μᾶς πᾶσουν οἱ Τοῦρκοι, δηλαδή ἂν τᾶχουν πού τᾶχουν μαζί μου, θά βροῦνε δικαιολογία να μᾶς κόψουν τὸν λαμό. 'Ε; Τι τρομάζεις; Τᾶχεις ἐσὺ καλά μαζί τους; 'Όχι! Δυὸ - τρεῖς φορές παρατοῖχα να σὲ κρέμαζαν στὸ πλατάνι. Χιχί! Καὶ ξέρεις καὶ κλέβεις τὰ ὄπλα...

Καλόγερος: Σιωπὴ καλὲ γέρο! Να με πάρης στὸ λαμό σου; Κι' ὕστερα ἂν τὰ κλέβω πού τὰ ὄπλα, ἐσὺ πληρώνεις καὶ τὰ στέλλουν.

Γέρος: Χιχί! Πληρώνω. Πῶς θά τὸ ἀποδείξεις; Πληρώνω γιὰ τὰ ἐμπόριά μου. Νά!... να ποῦμε γιὰ να μού φέρουν βότανα γιαιρευτικά. 'Ε; Κι' ὕστερα, ἐγὼ δὲ φοβάμαι τὴν κρεμάλα. Δυὸ παιδιὰ τᾶχω στείλει με τὸ Θησέα στὸ Μοριά. 'Εκεῖ πολεμᾶνε — καλὴ τους ὥρα — γιὰ τὴ λευτεριά τῆς γῆς μας. Καὶ θά σκεφτῶ τὸ τομάρι μου; 'Ακοῦς;

Καλόγερος: Καλά, ἄρχοντά μου, μὴ θυμῶνης. Μία κουβέντα εἶπαμε. ('Ακούεται θόρυθος) 'Ακοῦς;

Γέρος: Μὲ τρῶει ὁ λαίμοός μου.

Ψαριανός: (μαίνοντας) Γειά σας, πατριώτες.

Χιώτης: Γειά σας!

Γέρος: 'Α! Τι εἶπετε;

Καλόγερος: 'Ο Θεὸς μεθ' ὑμῶν. 'Αλλά...

Ψαριανός: Ποιοὶ εἶμαστε; 'Απ' αὐτοὺς πού παίρνουν τὰ ὄπλα πού κλέβεις τοῦ λόγου σου καὶ πληρώνει τὴν ἀποστολή τους ἡ ἀρχοντιά σου.

Γέρος: Μπᾶς κ' εἰσαστε... Καὶ πού βρεθήκατε; Στάσου μιά στιγμή. Φέρε, πάτερ Βασιλείε μου, κοντὰ τὸ φῶς (Κοιτάξει). Χμ! κ' ἀπὸ πού εἶσαι;

Ψαριανός: Ψαριανός.

Γέρος: 'Απὸ τὰ Ψαρά; Εἶσαι μετὰ τὰ ὄλα σου ἄντρας. 'Ο ἄλλος; Φέξε λίγο, πάτερ Βασιλείε... Μμ! καλά. Κ' ἐσὺ... Θαλασσινοὶ κ' οἱ δυὸ. Δὲ μού λέτε, νάχουμε καλὸ ρῶτημα, πῶς ἤθετε ἐδῶ στὸ μέρος μας;

Ψαριανός: 'Ακούσαμε τίς κουβέντες σας. Μὰ πρέπει νάμαστε σίγουροι προτοῦ μιλήσουμε. 'Ο καπετάνιος ἔτσι μᾶς ὀρμήνευε.

Γέρος: 'Ηρθετε μετὰ καρᾶνι. Ναί! ναί! Ποιὸς εἶναι;

Ψαριανός: 'Ο σύντροφός μου; 'Απὸ τὴ Χιό.

Γέρος: 'Όχι! Γιὰ τὸν καπετάνιο σας ρωτῶ.

Ψαριανός: Πρῶτα να μάθης τὸ λόγο πού ἤθαμε. Κι' ἂν συμφωνήσουμε, μονάχος του ἐκεῖνος θά σοῦ πῆ ποιὸς εἶναι.

Καλόγερος: 'Ο Χιώτης;

Γέρος: Σιωπὴ ἐσὺ. 'Ο καπετάνιος. 'Ακούω.

Ψαριανός: Χρειαζόμαστε τροφίμα καὶ νερό.

Γέρος: Γιὰ να τὰ πάτε πού;

Ψαριανός: Στὸ καρᾶνι μας. 'Η φουρτούνα μᾶς ἔριξε ἐδῶ κάτω. 'Ο καπετάνιος εἶπε πῶς εἶμαστε στὴν Κύπρο.

Γέρος: Εἰσαστε.

Ψαριανός: 'Αφοῦ εἰσαστε δικοὶ μας ἄνθρωποι μένει να μᾶς πῆτε σὲ ποῖο θά πᾶμε να κουβεντιάσουμε τὸ πράγμα.

Γέρος: Μαζί μου.

Καλόγερος: Μαζί του. Εἶναι ἡ... κεφαλή τῶν δικῶν μας ἐδῶ. Τὸ κλειδί.

Γέρος: 'Α! πού να βουβαθῆς ἐσὺ καὶ θά μᾶς πάρης στὸ λαμό σου καμμὰ φροά.

Ψαριανός: Να μιλήσουμε;

Χιώτης: Να μιλήσης.

Ψαριανός: Μᾶς στέλλει ὁ Κανάρης.

Γέρος: 'Ο Κανάρης; 'Ο μπουρλοτιέρης;

Καλόγερος: Δόξα νᾶχη ὁ 'Υψιστος. Πλησιάζει πλέον ἡ ἐλευθερία μας.

Γέρος: 'Ο Κανάρης; 'Αδέφια μου, πού, πῶς; Σταμάτησε ὁ νοῦς μου. Γιὰ τὸν Κωσταντῆ τὸν Κανάρη θέλω να μού πῆτε δυὸ λόγια. Να τοῦ φιλήσω τὸ χέρι, να τοῦ προσπέσω.

Ψαριανός: Χιχί! 'Ο Κωσταντῆς δὲ γουστᾶρει τὰ τέτοια, γέρο. Δυὸ σπιθαμὲς ἄνθρωπος εἶναι καὶ σιωπηλός, ἀπλός... να! σὰν τὸ σκουφί μου.

Γέρος: 'Ο Κωσταντῆς;

Ψαριανός: Ναί! ναί! Μὰ ἔχει καρδιά λιοντάρη. Τὸν εἶδες ν' ἀνάβη τὸ μάτι του; Τὸν εἶδες, Χιώτη;

Χιώτης: "Όταν πηδά στο μουρλότο άπάνω.

Ψαριανός: Είναι ή μοή Έλλάδα ό Κωσταντής όταν πηγαίνει για δουλειά.

Γέρος: Είναι στη Χιό πού έκαψε την καπετάνα;

Ψαριανός: Δεξιά του ήμουνα. Καί λέω ντρέπομαι πού κάποτε λιποψύχησα.

Βρήκαμε μισπέλαγα δυό τουρκιζες φρεγάδες. Κι' οι παλιότεροι ζητήσανε άπ' τόν Κωσταντή νά γυρίσουμε στό Ψαρά. «Ποιός, ώρέ», φωνάζει «Όποιος θέλει ός πέση στη θάλασσα κι' άς πάη πίσω κολυμπώντας. Έγώ και μονάχος θά κάψω την καπετάνα και τό τουρκολό της». Εύτυχώς δέ μάς μυριστήκανε τά τουρκικα καράβια. Καί τό βράδυ ζυγώσαμε την καπετάνα. Ό Κωσταντής στερέωσε τό μουρλότο. Κι' ύστερα τοΰδωσε φωτιά. Καί φύσηξε ό άνεμος και πήρανε οι φλόγες τό σανίδι της καπιτάνας... Καί την κατάκαψαν.

Γέρος: Μπράβο, Κωσταντή μου. Μπράβο στό νησι πού σε γέννησε.

Χιώτης: Ναι! ναι! Καί τώρα στη... δουλειά μας.

Γέρος: "Α!

Ψαριανός: Ζητάμε νερό, φαγώσιμα και μαρουτι. Όρθά - κοφτά μιλάμε κι' άντροικά. Τό κρέμα στό λαμό σας άν μάς τύχη... αναποδιά.

Γέρος: Καλόγερε, τρέξτε στό μοναστήρι. Νά ξυπνήσης δυό νεαρούς. Μ' αϋτούς θά πάω πίσω στό χωριό. Θέ. μαζέψουμε ύ,τι μπορούμε νύχτα - νύχτα. Πρέπει με προσοχή γιατί οι άγάδες μάς λοξοκοιτάζουν. Φοβούνται μήπως ξεσηκωθοΰμε κι' έμεις. Τί μάς έμεινε όμως; Σκοτώσανε τις κεφαλές του τόπου.

Χιώτης: Τόν άρχιεπίσκοπο Κυπριανό; Τά μάθαμε.

Γέρος: Τρόφιμα έχουμε. Πά μαρουτι δέ μπορώ νά σάς ύποσχεθώ. Πρώτα νά φέρομε τό τρόφιμα και τό νερό. Στερνή δουλειά τό μαρουτι.

Ψαριανός: Αυτό λέω κι' εγώ.

Καλόγερος: Τρία φώτα.

Γέρος: (Κοιτάζει) Κινούνται γρήγορα. Τρεχάτε άπ' έδω έσεις.

Ψαριανός: Στη βάσκα. Κουνήστε τά φανάρια σας τρεις φορές βόλτα και μιά στά ίσια. Τότε θά ξαναπλησιάσουμε στη στεριά. Γειά σας. Ό Θεός βοηθός.

Γέρος: Δρόμο, δρόμο. (φεύγουν οι δυό ναΰτες) "Άκουσε, καλόγερε. Προχώρα μπροστά και πές στον πάτερ Ιωάννη νά μουγκρίξει. Τουρκοι είναι τούτοι.

Καλόγερος: "Έγινε. Νά ξυπνήσω τους άλλους;

Γέρος: Νά τους ξυπνήσης και νά φύγουν άπό τόν καλαμιώνα. Πές τους νά μπουν στην αϋλή μου και νά κοιμηθούν τάχα στ' άχερονάκι. Νά ρίξουν κάτι στρωσίδια χάμω... "Αν τους βροΰνε νά πουν πώς νυχτωθήκανε μακριά χωρίς φανάρι και τους φιλοξένησα. "Αντε (φεύγει ό Καλόγερος) Φύγανε. Δέν άκούεται κουπί. (Άφουγκράζεται) Καί δέ μουγκρίζει ό καλόγερος.

Τρεΐς Τουρκοι: (Μπαίνουν) Στάσου όρέ.

Γέρος: Καλησπέρα, άγάδες μου. Προσκυνώ.

Πρωτος Τουρκος: "Α! (κοντεύει με τό φανάρι) Ό Τσαγγαρά έφέντης. Πού βροθήκες έδω εσύ όρέ; κι' ός τήχης καλά με τό Μπέη.

Γέρος: (Άρχισε τό μούγγισμα άπό τη μονή) "Άκου! "Ενας καλόγερος πεθαίνει. Με φώναξε ό Πάτερ Βασίλειος νά τόν ξετάσω και νά τόν βοηθήσω νά λιγοστέψη ό καΐμός του. "Α! νάτος! (Βγαίνει ό καλόγερος με τό φανάρι) Όρίστε! Εΐχαμε φανάρι όπως προστάζει ό νόμος.

Πρωτος Τουρκος: Τώδαμε κι' ήρθαμε έδω. Άλλά... Μπάς, βρε ραγάδες, μαγειρεύετε τίποτα;

Γέρος: Φιλήσυχι άνθρωποι είμαστε. Ταπεινοί δοϋλοι. Τί μπορεί νά μαγειρέψη της άφεντιάς σας ένα γέρικο κομμά σαν τό δικό μου;

Πρωτος Τουρκος: Έσεις οι Ρωμοί; Μαγειρεύετε δουλειές κι' άποθαμένοι. Ναι! ναι!

Γέρος: Νά δώ τώρα τόν καΐμένο τόν πάτερ Ιωάννη. Άκούτε; Μουγκρίζει τό πλάσμα του Θεού. Κρέμα είναι.

Πρωτος Τουρκος: Τί λέτε έσεις;

Δεύτερος Τουρκος: Τί νά πούμε; Περιμένουμε.

Πρωτος Τουρκος: Νά περιμένουμε. "Άκου, Τσαγγαρά έφέντη. "Ας έχης χάρη πού σε λογαριάζει ό Μπέης. Άλλοιώς θά σου κουπάνιζα τό κεφάλι. Δυό μιλια δρόμο έκαμα για νάρθω νά σε συναντήσω έδω.

Γέρος: Μισό λεπτό και θάρθω. Πάμε, πάτερ Βασίλειε.

Πρωτος Τουρκος: "Έλα δώ εσύ, πάτερ Βασίλειε. "Έλα δώ. Ό Τσαγγα-

οἷ ἀφέντης νὰ πάη μοναχός του. (Φεύγει ὁ γέρος) Ἔχει τίποτε νὰ τιμηθῶμε;

Καλόγερος: Ἐλιές;

Πρῶτος Τοῦρκος: Στὸ ρουθόνη σου. Κρασί, ντέ, ἔχει;

Καλόγερος: Κι' ἂν μᾶς δοῦνε;

Πρῶτος Τοῦρκος: Δουλειὰ δική μας. Θὰ τοὺς πῶ νὰ σὲ κρεμάσουν πρῶτο - πρῶτο νὰ μὴ παιδευτῆς. Ἔ;

Καλόγερος: Ὅ,τι προστάξει ἡ ἀφεντιά σας. (Φεύγει)

Πρῶτος Τοῦρκος: Τὸν ἔστρωσα τὸν καλόγερο, ἔ;

Δεύτερος Τοῦρκος: Νὰ πιούμε;

Πρῶτος Τοῦρκος: Γιατὶ νὰ μὴ πιούμε; Ὡς τὰ ξημερώματα εἶναι... (κοιτάζει τὸν οὐρανὸ καὶ δείχνει) πάνω - κάτω πέντε ὄρες. Πίνουμε καὶ κόβουμε κι' ἕνα ὕπνο στὸ πόδι.

Δεύτερος Τοῦρκος: Κι' ὁ Τσαγγαῶ ἀφέντης;

Πρῶτος Τοῦρκος: Νὰ πῆ μαζί μας. Θὰ τὸν πᾶμε πρῶι - πρῶι στὴ Λάπηθο. Ἄν μᾶς μολογήσῃ κανένας τὸν βάζουμε νὰ μεσολαβήσῃ στὸν Μπέη. Κι' ἂν ὁ Μπέης τὸν ἔχει στὸ στομάχι βρῖσκει τὴν εὐκαιρία καὶ τοῦ παίρνει καὶ τὸ κεφάλι καὶ τὸ πόδι.

Δεύτερος Τοῦρκος: Ὠραῖα τὰ σκαρώνεις. Δὲν καθόμαστε; Πηροτήκανε τὰ πόδια μου.

Πρῶτος Τοῦρκος: Αἶντε ξάπλα. (Κάθονται) Κι' ἂν τὸ τομάρι ὁ καλόγερος δὲ φέρει χοιρομέρι καὶ τυρὶ θὰ τοῦ κόψω τῶνα αὐτῆ. Κι' ἂν τολμᾷ ἄς πᾶν νὰ παραπονεθῆ στὸ Μπέη. Θὰ σοῦ τὸν σιγουρώσω. (Ἐρχεται ὁ καλόγερος) Ἄ! τοῦ λόγου σου ἦρθες γρήγορα. Ὠραῖα. Ἐδῶ, ἐδῶ, ντέ! Τί κοιτάζεις ἔτσι σὰν τὸ χαζό; Ἦ μὴ εἶσαι χαζὸς καὶ δὲν τὸ ξαίουμε; Κοίταξε ἐδῶ στὸ φῶς... Ἄ! στὸ διάβολο, χαζέ. Ποῦ πᾶς; Στάσου νὰ δῶ τί μᾶς ἔφερες...

Καλόγερος: (Τρέμοντας) Ὅ,τι εἶχαμε καὶ δὲν εἶχαμε.

Πρῶτος Τοῦρκος: Χμ! Χοιρομέρι. Μμ! Ἐλιές, ἄ! στὸ διάβολο οἱ ἐλιές σου. Μμ! τυρὶ. Μμ! ἀπόχτι. Ὠραῖα. Ξεκουμπήσου τώρα. Ἄμα σὲ χρειαστῶ σοῦ φωνάζω (Πάει νὰ φύγῃ ὁ καλόγερος) Ὅρε σὺ.

Καλόγερος: Πρόσταξε, ἀφέντη.

Πρῶτος Τοῦρκος: Ἄμα τελειώσει ὁ γέρος, ὁ Τσαγγαῶ ἀφέντης, νὰ μοῦ τὸν φέρῃς ἐδῶ. Καὶ τὸ κρασί του, ξεχωριστὰ καὶ τὰ... μεζεδελλίγια του. Τ' ἀκούς; Ἄ! στὸ διάβολο τώρα. (Φεύγει ὁ καλόγερος) Μμ! Τὸ φίλημα εἶναι καλὸ. Κι' ἐμεῖς τὸν σκυλλοβόισαμε. Ἔ! Ἔτσι πρέπει νὰ κρατᾶς τὸ σκλάβο. Νὲ μὴ σηκώῃ κεφάλι καὶ νὰ μὴ σὲ ξαγοράξῃ. Ἔ; (Ἀρχίζουν νὰ τρῶνε καὶ νὰ πίνουν).

Δεύτερος Τοῦρκος: Σωστὰ μιλάς. Μὰ ἂν ποῦν νὰ ξεσηκωθοῦνε;

Πρῶτος Τοῦρκος: Θὰ κόψουμε τὸ λαιμὸ τους.

Δεύτερος Τοῦρκος: Ἄν προλάβου καὶ μᾶς κόψουν τὸ δικό μας;

Πρῶτος Τοῦρκος: Δὲς νὰ προλάβουν;

Δεύτερος Τοῦρκος: Κάτω στὸ Μοριά φούντωσε ἡ ἐπανάσταση. Λένε πῶς θὰ μᾶς στείλουν βοήθεια Ἀράπηδες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο.

Πρῶτος Τοῦρκος: Νὰ μᾶς στείλουν. Γιατὶ ὄχι;

Δεύτερος Τοῦρκος: Ἄλλὰ στὴ θάλασσα μᾶς ταράζανε. Προχτὲς μᾶς κάψαν μὲ τὸ μπουρολότο γαλέρες καὶ γαλέρες. Ὅπως λένε δηλαδὴ στὴ Χώρα.

Πρῶτος Τοῦρκος: Θὰ πῆς τώρα; Ποῦν τοὺς πῆρες ἀπὸ φόβο τοὺς Ρωμοῦς. Ραγιαδες εἶναι ντέ! Κι' ἂν τὸ ψηλώσουν τὸ κεφάλι, πάλι θὰ τοὺς τὸ χάσουμε στὰ σκέλια. Ἄ!ντε γειά.

Δεύτερος Τοῦρκος: Γειά... (πίνουν)

Πρῶτος Τοῦρκος: Ἄλλὰ στὰ Ψαρά τοὺς κάναμε πέτρα γὰ πέτρα νὰ μὴ μείνῃ. Πᾶνε πᾶ οἱ Ψαριανοί, ποῦ τοὺς τρέμανε οἱ ἀρμάδες μας.

Δεύτερος Τοῦρκος: Ἔ καί; Οἱ Ρωμοὶ εἶναι μονάχα τὰ Ψαρά τὰ κατσάβραχα; Ἄμ ἔχουν αὐτοὶ νησιά καὶ θαλασσινοὺς... νὰ γεμίσῃ τὸ μάτι σου.

Πρῶτος Τοῦρκος: Δηλαδὴ θέλεις νὰ πῆς πῶς δὲ θὰ τὰ βγάλουμε πέρα μ' αὐτούς; Μιὰ δράκα ἀνθρώποι εἶναι. Ἐνα φύσημα νά! ἔτσι πρ! καὶ πᾶνε στὸ διάβολο.

Δεύτερος Τοῦρκος: Ἐσὺ τὸ λές.

Πρῶτος Τοῦρκος: Ἐγὼ τὸ λέω. Βρέ... διαολόπαπα Βασίλειε! Ἔλα δ'ὸ, ὀρε τομάρι.

Καλόγερος: (Ἐρχεται σὰς ἰσμένος) Στὶς προσταγές σας...

Πρῶτος Τοῦρκος: Γονάτισε, ντέ.

- Καλόγερος: (Γονατᾶ) Γονάτισα.
 Πρωτος Τουρκος: Πόσοι είσαστε, ντέ;
 Καλόγερος: Δέκα. Κ' ἐγώ μέσα. Ναί!
 Πρωτος Τουρκος: Σ' ὄλο τὸν κόσμο λέω.
 Καλόγερος: Ὁ πατριάρχης ξέρει. Που ξέρω ἐγώ.
 Πρωτος Τουρκος: Ρωμοί, ντέ.
 Καλόγερος: Ἄ... Ρωμοί; Ζωντανοὶ ἢ πεθαμένοι;
 Πρωτος Τουρκος: Οὔλοι μαζί, ὀρέ.
 Καλόγερος: Πο...
 Πρωτος Τουρκος: Τι, ὀρέ;
 Καλόγερος: Λίγοι, ἀγά μου. Λίγοι. Μιά δράκα.
 Πρωτος Τουρκος: (Στὸν ἄλλο) Τάδες; Μιά δράκα. Καὶ τί σοὶ ἀνθρω-
 ποι είσαστε, καλόγερε;
 Καλόγερος: Φιλήσοι καὶ ἄνθρωποι.
 Πρωτος Τουρκος: Καὶ γιατί, ὀρέ, ξεσηκωθήκατε καὶ σηκώσατε νά! ἔνα
 τόσο κεφάλι; Πές μου ὀρέ;
 Καλόγερος: Ἐγὼ δὲν ξέρω. Ἐγώ... δὲν ξεσηκώθηκα.
 Πρωτος Τουρκος: Οἱ ἄλλοι, ὀρέ, στὸ Μοριά, στὴ Ρούμελη, στὰ νησιά.
 Καλόγερος: Δὲν ξέρω, ἀγά μου.
 Πρωτος Τουρκος: Καὶ ποιὸς ξέρει τότε;
 Καλόγερος: Ὁ... Θεὸς κ' ὁ δεσπότης.
 Πρωτος Τουρκος: Ποιὸς δεσπότης, ὀρέ; Καὶ τοὺς τέσσερεις τοὺς κρε-
 μάσαμε.
 Καλόγερος: Ἐ, τότε ὁ Θεὸς μόνο ξέρει.
 Πρωτος Τουρκος: Ξεράδια. Γέμισε τίς κούπες μας.
 Καλόγερος: Στίς προσταγές σου... (ἐνῶ γεμίζει).
 Πρωτος Τουρκος: Γιατί τρέμεις, ὀρέ; Κρύο δὲν ἔχει. Μαλάρια ἔχεις;
 Καλόγερος: Ὅ,τι θέλει ἢ ἀφεντιά σου.
 Πρωτος Τουρκος: Νὰ σοὺ πῶ τὸ αἷμα.
 Καλόγερος: Μετὰ χαρᾶς, ἀγά μου. Τί; Ἄ τὸ... αἷμ...
 Πρωτος Τουρκος: Τὸ αἷμα σου. Γιατί ξέρεις καὶ δὲ μιλάς. Ποιὸς, ὀρέ,
 ἐδῶ στὴ Λάπηθο προστάζει;
 Καλόγερος: Ὁ Μπέης.
 Πρωτος Τουρκος: Ἐσᾶς τοὺς Ρωμοὺς κρυφά.
 Καλόγερος: Ὁ Μπέης.
 Πρωτος Τουρκος: Βοῆ σὺ, μὲ πῆρες στὸ κορόιδο;
 Καλόγερος: Ὁ Τσαγγαράς...
 Γέρος: (Μπαίνει τὴν ἴδια στιγμή) Πάτερ Βασίλειε, ἦρθα. Κοίταξε νὰ προσέ-
 χης τὸν πάτερ Ἰωάννη. Ἐχει μεγάλο κίνδυνο ὡς τὸ πρῶτ. Θὰ τὰ κανονίσουν οἱ δύο
 ἄλλοι νὰ τὸν περιποιηθοῦν. Μὰ πόσο θ' ἀντέξουν; Θέλουν κ' ἄλλους νὰ βοηθήσουν.
 Πρωτος Τουρκος: Ἦρθες στὴν ὥρα, Τσαγγαρά ἐφέντη. Διπλώσου κ' ἐσὺ
 ἐδῶ κοντά μας. Ὅρὲ καλόγερε.
 Καλόγερος: Στίς προσταγές σας Ἄ! ἡ κούπα τοῦ Τσαγγαρά ἐφέντη,
 καί... τά... φέρνω. (Φεύγει).
 Πρωτος Τουρκος: Ἔστρωσε σὲ μισὸ λεπτὸ ὁ καλόγερος. Χαζὸς δὲν εἶναι.
 Πολλὰ ξέρει, τσιμουδιά δὲ θγάζει. Ἐσὺ τί λές, Τσαγγαρά ἐφέντη;
 Γέρος: Γιὰ ποὺ πράμμα νᾶχουμε καλὸ ρῶτημα;
 Πρωτος Τουρκος: Νά! γιὰ τὸ ξεσηκωμὸ σας.
 Γέρος: Ἐμεῖς; Χριστὸς καὶ Παναγιά μου. Ἐμεῖς μῆτε ξέρουμε, μῆτε θέλουμε
 νὰ ξέρουμε. Τὴ δουλειά μας, τὰ παιδιὰ μας, τὰ ζῶα μας. Τί θέλουμε τὰ μεγαλεῖα καὶ
 τὰ πλοῦτια;
 Πρωτος Τουρκος: Μοὺ ξεφεύγεις, Τσαγγαρά ἐφέντη. Τῶχετε οἱ Ρωμοὶ
 νὰ κάμνετε τὸν παλαβὸ.
 Γέρος: Μὰ τὰ ἄλλα τὰ ξέρουμε ὅλοι. Ἀφότου κόπηκαν οἱ κεφαλές τοῦ τόπου
 ποὺς τολμᾶ νὰ ξεμνητήσια; Δυὸ - τρεῖς, ποὺ θὰ τῶλεγε ἢ ψυχὴ τους, φύγαγε μὲ
 καρᾶδια, τοὺς φευγάτισαν τὰ προξενεῖα.
 Πρωτος Τουρκος: Τσαγγαρά ἐφέντη, λόγο μου βάζεις στὴν ἐκκλησία;
 Γέρος: Τὴν ἀλήθεια λέω.
 Καλόγερος: (Μπαίνει) Τὸ κρασὶ τοῦ... γέρου.

- Πρῶτος Τοῦρκος: Ἄσε το ἐκεῖ. Τοῦφερες;
 Καλόγερος: Χοιρομέρι;
 Πρῶτος Τοῦρκος: Ναι ὄρε.
 Καλόγερος: Τοῦφερα. Ἐσεῖς καὶ τρῶτε ἄν...
 Πρῶτος Τοῦρκος: Κρεμοτσάκισου ἀπ' ἐδῶ. Ἄ! Ἐλα ἔδῶ, ἔλα ἔδῶ. Μόνος σου πῆγες καὶ φώναξες τὸν Τσαγγαρά ἐφέντη;
 Γέρος: Μόνος του, ἀγά μου.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Καὶ μόνος σου θὰ τὸν πάης πίσω;
 Καλόγερος: Μὲ τρεῖς... ὄχι μὲ δύο... Ἐγώ... ὄχι! ἔσεῖς.
 Γέρος: Οἱ τρεῖς ἀγάδες θὰ μὲ πᾶτε. Τῶχτε πῆ προτίτερα.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Μασημένα λόγια. Καλόγερος καὶ νὰ τὰ χάνη; Κάτι μαγειρεύει. Ἄντη νὰ ποῦμε. Καὶ μὲ τὸ καλὸ τὸ προῖ τὰ ξαναλέμε. Ἐ;
 Ὅλοι: Γεῖα...
 Δεύτερος Τοῦρκος: Φῶτα. Δυό... τρία... ὄχι δυό.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Τὸ νοῦ σας. Θὰ ρίξω πρῶτος. Γέρο, μοῦ τὴ σκάρωσες.
 Γέρος: Ὅχι, ἀγά μου. Τίποτε δὲν ξέρω.
 Καλόγερος: Δὲν προλαβαίνω νὰ γυρίσω.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Ποιοί, ὄρε;
 Γέρος: Παραμιλᾷ ὁ πάτερ Βασίλειος. Πάει νὰ τὸν πᾶση ἡ μαλάρια τὸν φουκαρά. Νοιώθεις τίποτε, πάτερ Βασίλειε; Πήγαινε νὰ ξαπλώσης...
 Πρῶτος Τοῦρκος: Ἐδῶ θὰ μείνη. Νὰ δοῦμε τί σοὶ φανάρια εἶναι τοῦτα.
 Χασάν: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Ποιοί εἶναι ἐκεῖ;
 Πρῶτος Τοῦρκος: Ὁ Μουλλάς.
 Χασάν: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Ἐδῶ ὁ Χασάν.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Ἀπὸ τὸ Κάστρο τῆς Κερήνειας;
 Χασάν: (Ἀπὸ τὰ παρασκήνια) Ναι! Βρῆ σεῖς οἱ δυό. Σταθῆτε ἐδῶ. Τὰ μάτια σας τέσσερα. (Μπαίνει) Γεῖά σου, Μουλλά. Σὲ εἰδοποίησαν;
 Πρῶτος Τοῦρκος: Ὅχι! Εἶδα τὸ φανάρι τους καὶ κατέβηκα. Ἄλλὰ ξηγήθηκα. Ὁ διαολοκολόγερος εἶν' ἄρρωστος.
 Χασάν: Ποιὸς καλόγερος ντέ; Μπᾶ! Τὸ στρώσετε στὸ πιοτί; Κι' ὁ προφήτης ποὺ κοιτάζει ἀπὸ ψηλά;
 Πρῶτος Τοῦρκος: Τῶπα τοῦ γέρου τοῦ Τσαγγαρά ἐφέντη. Μὰ τῶστηε πείσμα νὰ φῶμε καὶ νὰ ποῦμε. Ἄχ! Τσαγγαρά ἐφέντη, μὲ πῆρες στὸ λαμό σου.
 Γέρος: Ἐσύ; Δὲν πρόσταξα κανένα. Ἡ ἀφεντιά σου προστάζει.
 Χασάν: Ἀφήστε τὶς τρελλοκουβέντες. Ἐδῶ νὰ καράβι ρωμαῖκο μὲ σειρὲς κανόνια. Λένε λαρινάδιο. Ἄλλοι λένε μεγαλύτερο.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Ὅρε Τσαγγαρά; Γιὰ τοῦτο μοῦ κουβαλήθηκες ἐδῶ; Καὶ τί στεκόμαστε χωρὶς νὰ κοιτάξουμε; Νὰ στείλω τὸ μαντάτο στὸ Μπέη.
 Γέρος: Εἶναι πολὺ ἀργά.
 Χασάν: Τί θέλεις νὰ πῆς;
 Γέρος: Ξεκίνησε πρὶν μιὰ ὥρα.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Δὲ σοῦ τῶλεγα; Βρωμοδουλειὲς ἐδῶ. Θὰ κάψω, μπρέ, τὸ μοναστήρι σας, θὰ τὸ κάψω, θὰ τὸ χαλάσω.
 Χασάν: Ἦρεμα, Μουλλά. Ὁ γέρος θὰ μᾶς πῆ. Τί ζητοῦσε τὸ καράβι;
 Γέρος: Νερό καὶ τρόφιμα.
 Χασάν: Καὶ τᾶδωσες;
 Γέρος: Τί νὰ κάνω; Δυὸ χατζάρια ἀκοιμπούσανε στὸ λαμό μου. Φόρτωσα τοὺς ἄντρες τους φαγώσιμα. Νὰ μὲ σκοτώσουν;
 Χασάν: Κι' ἐσὺ πῶς βρέθηκες ἐδῶ;
 Γέρος: Μὲ κουβαλήσανε γιὰ νᾶναι σίγουροι πὼς δὲ θὰ τοὺς μολογήσω στὸ Μπέη καὶ νὰ τοὺς πᾶση στὴ φάκκα.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Καὶ γιατί δὲν μᾶς τῶπες τὴν ὥρα;
 Γέρος: Εἶπα. Ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε. Τί ν' ἀνοίγουμε ἱστορίες; Ἐμένα μιὰ φορὰ μ' ἀναγκάσανε. Φύγανε. Τί νὰ ξηγῶ; Τί θὰ κερδίσω γιὰ ἐγὼ γιὰ ἔσεῖς; Τίποτε. Κι' εἶπα νὰ σιωπήσω.
 Πρῶτος Τοῦρκος: Καὶ σιώπησες. Καὶ μᾶς ἀποκοίμισες μὲ τὶς κουβεντούλες σου. Ὁ Μπέης τί θὰ πῆ; Ἐδῶ σὲ θέλω, Τσαγγαρά ἐφέντη, τί θὰ κατεβάσει τὸ μναλό σου. Βρέ. Ὁ καλόγερος ποῦναι;
 Δεύτερος Τοῦρκος: Καλόγερε, διαολόπαπα...

Πρωτος Τουρκος: Τώσασε; 'Εσείς οι δυο νά μπήτε μέσα νά τοῦ τὸ ἀνακατέψετε. 'Εσὶ, Χασάν, πάρε τὸ γέρο. Θὰ τὰ ποῦμε στοῦ Μπέη.

Χασάν: 'Ωραία. 'Αντε, ὁρὲ γέρο, πὸν τὰ μούσκεψες. Περωτά. (φεύγουν).

Πρωτος Τουρκος: Μοῦ τὸ χρωστᾶς, Τσαγγαρά. Θὰ τὰ ξαναποῦμε ἐμεῖς οἱ δυο.

Γερος: 'Ο Θεὸς ἄς μὲ συγχωρέση, ψέμματα λέω ἢ ἀλήθεια.

Πρωτος Τουρκος: Γιὰ στάσου. Κι' ἄν λές ψέμματα; Μήπως τὸ καρὰβὶ δὲν κόντεψε ἀόμα;

Καλόγερος: (Μπαίνοντας) Μείνε ἐδῶ νά σιγουριαστῆς.

Πρωτος Τουρκος: Καὶ θάρρεψες θά φύγω; Χασάν. Ξύπνησε τὸ Μπέη καὶ τίς φρουρὲς. (Φεύγουν οἱ ἄλλοι) Κόπιασε κοντά, καλόγερε... 'Ἐλα, μάτια μου, νά δούμε τί μαγειρεύετε ἐσεῖς, ἀγγόνια τοῦ σεϊτάνη.

Καλόγερος: Κατὰ τὴ συνείδησή μας.

Πρωτος Τουρκος: Μπᾶ! Καὶ μοῖζανε τὸ χαζοπούλι! 'Ἐλα 'δῶ, βρὲ (τὸν ἀρπάζει καὶ τὸν γονατᾶ) Θὰ σὲ περάσω στὸν πάλο ἂν δὲ μολογήσης.

Καλόγερος: Τάπε ἄλα ὁ γέρο Τσαγγαράς. 'Ἦρθε καρὰβὶ ρωμαῖζο καὶ ζήτησε νερό καὶ τρόφιμα. Τάδωσε ὁ γέρο Τσαγγαράς καὶ τὸ καρὰβὶ ἔφηνε. Εἶναι πὸ ἀπλὴ κουβέντα;

Πρωτος Τουρκος: 'Απλὴ κουβέντα εἶναι τούτη; Γιατὶ δὲ φώναξες νά μαζευτοῦμε καὶ νά τοῖς πιάσουμε;

Καλόγερος: Γιατὶ εἶναι ἀδέρφια μου, ἄ!... κρατοῦσαν τὰ μπουζια τοῦ νταυφειοῦ στὴν πλάτη μας.

Πρωτος Τουρκος: Καὶ τώρα πὸν θά σοῦ τὴν ἀνάμω ἐγώ;

Ένας καλόγερος: (Μισοφάνεται στὴ σκηνή) 'Ἐδῶ 'μαστε. Δυο.

Καλόγερος: ('Αρπάζει τὸν Τουρκο καὶ τὸ ρίχνει χάμω καὶ τοῦ καρφώνει τὸ μαγαῖο) 'Αντε σκυλιῆρὶ στοῦ διάβολο. Βοηθήστε νά φύγη ἀπὸ τὴ μέση. (Μπαίνουν δυο καλόγεροι καὶ τὸν κουβαλᾶνε μέσα) Οἱ ἄλλοι δυο ἐν τάξει;

Ένας Καλόγερος: Τοῖς πνίξαμε.

Καλόγερος: Φέρτε τὰ τρόφιμα. 'Ο,τι ἔχουμε καὶ δὲν ἔχουμε. Οἱ ἄλλοι δίνουν τὴ ζωὴ τους κι' ἐμεῖς καθόμαστε;

Ένας Καλόγερος: 'Ἐδωσα τὸ σημάδι μὲ τὸ φανάρι. 'Ακουσε! Κουπιὰ στὴ θάλασσα;

Καλόγερος: Φέρτε ἐδῶ τὰ δυο κοφίνια. (τρέχουν μέσα) Νά προφτάσουμε! Βλέπω φανάρια πέρα.

Ψαριανός: (Μπαίνει μὲ τὸ Χιώτη) 'Ετοιμα;

Καλόγερος: Δυο κοφίνια φαγώσιμα ὅπως - ὅπως. Καὶ γρηγόρα. Εἶδανε τὸ καρὰβὶ ἀπὸ τὸ Κάστρο τῆς Κεφήνειας καὶ τὸ ἀναζητοῦν παραλία - παραλία. 'Ο Τσαγγαράς ὁ πρόκριτος πάει γιὰ τὸν ἄλλο κόσμο. Τὸν κουβαλᾶνε οἱ ἀγάδες. Τί στέκεστε; Κοιτάχτε πέρα τὰ φῶτα. Εἶναι μπουλόνια Τουρκιὰ καὶ κατεβαίνει ἐδῶ. Θὰ κάρουν τὸ μοναστήρι μας. Μά τὴν ψυχὴ μας δὲ μποροῦν νά τὴν κάρουν. Δὲν καίεται ἡ ψυχὴ. 'Ο Θεὸς νά μᾶς γλυτώσῃ. 'Ε! (Τὰ κοφίνια τὰ φέρανε στοῦ μεταξί).

Ψαριανός: Νά τὴ γραφῆ.

Καλόγερος: Τί εἶναι τοῦτο;

Ψαριανός: Γραφὴ γιὰ τὸ χρέος μας. Πρόσταξε ὁ Κανάρης. 'Όταν λευτερωθοῦμε καὶ φτιάξουμε κράτος θά στείλετε τὴ γραφὴ νά πλερωθῆτε ἀπὸ τὸ ταμεῖο.

Καλόγερος: Πάο' τηνε μαρὲ τὴ γραφὴ σου. 'Εμεῖς παίζουμε τὴ ζωὴ μας καὶ τὰ λεφτὰ θά σκεφτοῦμε;

Ψαριανός: Αὐτὴ εἶναι τὰ τάξη. Πάο' τηνε καὶ σίσις τὴν ἂν σοῦ γουστάρη. 'Εμεῖς τὸ χρέος μας κἀνουμε. Τίμα.

Καλόγερος: (Τὴν ἀρπάζει καὶ τὴ σκίζει) Κι' ἐμεῖς τὸ δικό μας. Τίμα. Σᾶς στείλαμε κορμιὰ ὅσα μπόρεσαν νά φύγουν ἀπ' τὸ νησί. Σᾶς στείλαμε λεφτὰ. 'Ο,τι θέλει ὁ ἀγώνας, ὅ,τι θέλει. Νά δούμε λευτεριά.

Ψαριανός: Τὴν ἔχουμε κι' ἄλας. 'Αντε, Χιώτη. Τί πέρωσες; 'Αρα τὴν κοφίνα.

Χιώτης: Μιὰ φορὰ ἐγὼ δὲν ἔσκαζα τὴ γραφὴ. ('Αρπάζει τὸ κοφίνι καὶ τὸ βάζει στὸν ὄμο).

Ψαριανός: (Φορτώνεται τὴν ἄλλη κοφίνα) Γειὰ χαρά, καλόγερε.

Χιώτης: Γειὰ... (φεύγουν Ψαριανός καὶ Χιώτης).

Καλόγερος: Καὶ πέστε στὸν κύρ Κανάρη πὼς ἡ Κύπρος εἶν' ἐδῶ. 'Έχει καὶ

κορμά και χρυσάφι. (Ακούονται πυροβολισμοί).

Ένας Καλόγερος: Κοντεύουν...

Καλόγερος: Άσε τὸ τομάρι ἐκεῖ καὶ δρόμο. Θὰ πάρω ἐγὼ τὰ δισκοπότηρα κ' ἐσὺ τὸ Εὐαγγέλιο. Ἐσὺ... ὅ,τι μπορέσεις. Καὶ δρόμο στὸ θουνὸ ἀπὸ τὸν καλαμιώνα. Μία μέρα θὰ βγαίναμε στὸ κλαρί. Τί τώρα, τί ὕστερα. Κεφάλι στὸ λαιμὸ δὲν ἔχουμε ὅταν εἰμαστε σιλάθοι. Ἄιντε... Κοντέψανε. (Φεύγουν).

Μπέης: (Μπαίνοντας ἀμέσως μετὰ τὸν Χασάν καὶ ἄλλους) Φέξτε ἐκεῖ, ὄρέ...

Χασάν: Ἐδῶ ἄφησα τὸ Μουλλά. Βρὲ διαολοκαλόγεροι... Ἀκοῦς; Τσιμουδιά.

Ένας Τοῦρκος: Τὸ φανάρι ἐδῶ. Ἐνα κουφάρι. (Πάνε κοντὰ) Ὁ Μουλλάς.

Μπέης: Ὁ Μουλλάς; Πάει νὰ πῆ ὁ ἔχτρος εἶν' ἐδῶ. Τὸ νοῦ σας, ὄρέ. Πιάστε πόστα. Δυὸ νὰ μπουν στὸ μοναστήρι Ὁρὲ Τσαγγαρά, πόσο εἶν' οἱ καλόγεροι;

Γέρος: Δέκα ἦταν.

Μπέης: Δέκα; Τὸ νοῦ σας, ὄρέ. Ὁρὲ καλόγεροι. Στέλλω δυὸ ἄντρες μου νὰ ξηγηθοῦμε. Ἄν εἶν δυὸ λεπτὰ δὲ γυρίσουν νὰ ξηγηθοῦμε, τοῦτο τὸν προύχοντά σας τὸν Τσαγγαρά τὸν σουβλίζω ἐδῶ στὸ μάτια σας καὶ καιὸ τὸ μοναστήρι. Μίλησε Τσαγγαρά νὰ νοιώσουν πὼς εἶσαι ἐδῶ! Βρὲ σύ, βάλε τὸ φανάρι κοντὰ του νὰ φαίνεται τὸ μούτρο του. (Πηλαῖζοντὸ τὸ φανάρι).

Γέρος: Ἐδῶ 'μαι, ἀδερφέ Βασίλειε. Ὁ,τι σὲ φωτίζει ἢ συνείδησή σου πράξε.

Μπέης: Φωτίζει - ξεφωτίζει νὰ μπουν οἱ δυὸ. (Φεύγουν δυὸ Τοῦρκοι) Καὶ σὲ εἶχα περὶ πολλοῦ, Τσαγγαρά. Μὰ μόνος σου διάλεξες τὸ ξεκλήρισμα. Ἐμπιστοσύνη σοῦδειχνα. Ἐσὺ μὲ κατάτρωγες κρυφά - κρυφά. Τὸν εἶδες;

Γέρος: Κάθε νύχτα.

Μπέης: Τί πάει νὰ πῆ κάθε νύχτα.

Γέρος: Γιὰ τὸ Θεὸ δὲ μὲ ρώτησες; Τὸν βλέπω κάθε νύχτα καὶ μοῦ ὑπόσχεται.

Μπέης: Ὁ Θεός; Μπὰς καὶ ζαλίστηκες, Τσαγγαρά;

Γέρος: Καὶ λείε πὼς σύντομα θὰ δοῦμε λευτεριά.

Μπέης: Βρὲ, ἄσε τίς χαζομάρες. Τὸν Κανάρη ρωτῶ.

Γέρος: Τὸν Κανάρη; Μεγάλο τ' ὄνομά του, δίπλα στοὺς ἅγιους τῆς ἐκκλησίας μας.

Μπέης: Δὲ μοῦ ἀπαντᾷς σταράτα. Κοφτά.

Γέρος: Σταράτα σοῦ ἀπάντησα.

Μπέης: Καὶ τί εἶπετε;

Γέρος: Πὼς κανένας σὲ τούτη τῆ γῆ δὲν πρέπει νὰ πεινᾷ καὶ νὰ διψᾷ.

Μπέης: Ἄλλο;

Γέρος: Καὶ νάχη τὸ δικό του σπίτι καὶ τῆ φαμελιά του.

Μπέης: Ἄλλο;

Γέρος: Καὶ νὰ ἐξουσιάξῃ τὸν τόπο του, γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Μπέης: Ποιὸ Θεοῦ, ὄρέ; Τοῦ δικοῦ σας;

Γέρος: Ὁ Θεὸς εἶναι Θεὸς ὅλου τοῦ κόσμου.

Ένας Τοῦρκος: (Βγαίνει ἀπὸ τὸ μοναστήρι) Δὲν εἶναι ρουθούνι μέσα.

Δεύτερος Τοῦρκος: Ἐρημιά. Ψάξαμε παντοῦ.

Μπέης: Πὼς τὸ ξηγᾷς τοῦ λόγου σου; Γιατὶ τὸ σκάσανε οἱ καλόγεροι;

Γέρος: Θὰ παραχάρανε στὸ καράβι τοῦ Κανάρη.

Μπέης: Μοναστήρι γιὰ ἐκκλησιά εἶναι τὸ καράβι;

Γέρος: Ἀφοῦ πολεμᾶνε γιὰ τῆ λευτεριά καὶ τῆ δικαιοσύνη, μοναστήρι καὶ ἐκκλησιά εἶναι τὰ καράβια.

Μπέης: Κρεμάστε τον. (Τὸν ἀρπάζουν).

Τοῦρκος: (Μπαίνει) Καθάρισε ὁ ἀγέρας ἀπὸ τὸ πούσι. Καὶ γλυκοφέξε. Καὶ πέτρα βαθεῖα φαίνεται ὁ ἴσκιος καραβιοῦ.

Μπέης: Τὰ γιὰλια... (Τοῦ τὰ δίνουν). Πωπὸ! Φεύγει τὸ καράβι.

Γέρος: Τὸ καράβι τοῦ Κανάρη. Τὸ καράβι ποῦ θὰ φέρῃ τῆ λευτεριά. (Σταυροκοπιέται ἐνῶ τὸν τραβοῦνε καὶ τὸν σέρνουν ἔξω).

Μπέης: Κρεμάστε τον, εἶπα. Κι' ὕστερα κάψετε τοῦτο τὸ μοναστήρι. Πέτρα νὰ μὴ μείνῃ ὄρθια.

Γέρος: Ἀπὸ τῆ στάχτη θὰ ξαναγεννηθοῦμε...

Τ Ε Λ Ο Σ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΕΡΕΣ ΧΩΡΙΣΜΟΥ

Ήτανε κάτι τὸ ἀναπάντεχο! Κι ὅμως τὸ ζῶ σήμερα. Τὸ νοιώθω τόσο — ἕνα ἀναπάντεχο χωρισμὸ πάντα τὸ νοιώθεις — πὺ αἰσθάνομαι πὺς ἔμεινα κατὰμο-
νος.

Εἶναι ἡ πρώτη μέρα. Καὶ βρίσκουμαι πάντα ἐδῶ, ὅπως πάντα. Καὶ νοιώθω τὴ ψυχὴ μου τόσο ἤρεμη — κι ἄς ἔχω τὴ συναίσθηση τοῦ χωρισμοῦ — κι οἱ σκέψεις μου κι οἱ λογισμοὶ μου, ὅλα ἐδῶ τὰ γύρω μου περιδιαβάθουν. Οὔτε μιὰ στιγμή δὲν ἔτρεξε ἡ σκέψη μου ἐκεῖ πὺ βρίσκειται τὸ ἀγαπημένο πρόσωπο. Καὶ νά! Νοιώθω τόσο βαρὺ αὐτὸ τὸ χωρισμὸ.

Ίσως κάτι ἄλλο νὰ τὸν κἀνὴ τόσο βαρὺ. Κάτι πὺ δὲ μπόρεσα νὰ καταλάβω. Καὶ εἶναι ἡ δεύτερη μέρα σήμερα. Τὸ πρῶτὸ πὺ ξύπνησα κοιτάχτηκα στὸν καθρέφτη. Τὰ μάτια μου ἦταν ἄτονα καὶ τὸ πρόσωπό μου πὺ ἰσχνὸ ἀπὸ ὅτι πραγματικά εἶναι. Μέσα μου ὅμως ἔνοιωθα νὰ εἶχα ἀρκετὸ κέφι.

Καὶ πάλι προσπαθῶ νὰ καταλάβω αὐτὸ τὸ κάτι πὺ βρίσκειται μέσα μου. Εἶναι τόσο ἀλλόκοτο. Τὴ μιὰ στιγμή τὸ θέλω νάναί ἔτσι. Ἀλλόκοτο. Τὴν ἄλλη θέλω νὰ τὸ ξεψαχνίσω. Αὐτὸ τὸ δίλημμα εἶναι κάτι πολὺ στιφνὸ. Πολὺ ἀκατέργαστο. Κι ὅμως ὑπάρχει...

Πὺς πέρασαν τρεῖς μέρες! Σὰν πολὺ νὰ διάσκεσαν. Σὰ νὰ μὴ πέρασε οὔτε δευτερόλεπτο. Δὲ ξέρω.

Γίνεται ὁ χωρισμὸς ἢ μᾶλλον ἡ σκέψη πὺς ὑπάρχει αὐτὸς ὁ χωρισμὸς, μιὰ κατάσταση νέα γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Μέσα στὴν τάξη. Στὴν Α' τάξη. Βρίσκουμαι ἀνάμεσα στὰ παιδάκια. Εἶναι τόσο ἀθῶα! Τὸ μάθημα τὸ κάνω σήμερα πολὺ κεφάτα. Καὶ εἶναι δυὸ ματάκια πὺ λάμπουν πολὺ παράξενα, πολὺ γλυκά — καὶ ἐκθαμβωτικά νὰ πῶ; — σ' αὐτὴ τὴν τάξη μὲ τ' ἀγγελουδία. Εἶναι ἡ τάξη. Τὰ παιδάκια. Τὰ λαμπερὰ ματάκια. Ἐγώ. Τὸ κέφι μου.

Καὶ μοῦλεγε ἡ δασκάλα σὰν τέλειωσα. Δὲν τᾶκουσα αὐτὰ πὺ εἶπε. Μόνο εἶδα τὴ γαλανὴ τῆς ἄψη, γιὰ μιὰ μονάχι στιγμή, μιὰ πολὺ μικρὴ στιγμή, πὺ εἶχα ἀποσύρει τὰ ματιά μου ἀπὸ δυὸ παιδικά, ἀθῶα, λαμπερὰ ματάκια. Τί ἔλξη ἦτανε τούτη! Μιὰ ὀλόκληρη περίοδος μὲ δυὸ ματάκια, μιὰ τάξη καὶ τόσο πολὺ κέφι.

Καὶ εἶναι στιγμὲς πὺ ἔρχονται λὲς ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ, γιὰ νὰ περνοῦν κι αὐ-

τὲς κοντὰ στὶς ἄλλες πὺ βρίσκονται δῶ στὸ χῶρο, τριγύρω μου. Τόσες πολλὲς στιγμὲς περνοῦν. Αὐτὲς πὺ εἶναι. Αὐτὲς πὺ νοιώθω πὺς ἦρθαν. Νοιώθω τὴν καρδιά μου νὰ γίνεται ἕνα μὲ τίς στιγμὲς. Καὶ τὸ δωμάτιο τῆς τάξης. Ἐνα μεγάλο δωμάτιο. Μόνο τὸ δωμάτιο κι οἱ στιγμὲς εἶναι γιὰ μένα σήμερα. Τίποτε ἄλλο. Πέρασε μιὰ ὀλόκληρη περίοδος καὶ ζοῦσα γιὰ τίς στιγμὲς καὶ ἔμεινα στὸ μεγάλο δωμάτιο πὺ εἶχε γίνεῖ ἕνα νεκροταφεῖο ἀπὸ στιγμὲς. Κι ἦμουν ὁ νεκροθάφτης. Μόνο πὺ δὲν ἤθελα μὲ κανένα τρόπο νὰ θάψω τίς ἔξενες στιγμὲς ποῦρθαν ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ...

Σήμερα βρέχει. Εἶμαι στὰ δρόμο γιὰ τὸ σχολεῖο κι ἔχω γίνεῖ μούσκεμα... Ἐτσι βρεγμένους κἀθησα καὶ παρακολουθοῦσα τὸ μάθημα, κι ἔξω ἀκόμη ἔβροχε.

Ἐβροχε καὶ κείνη τὴ μέρα. Ὅπως καὶ σήμερα. Οἱ ἴδιες χοντρὲς ψυχᾶλες. Ἡ λάσπη.

Κοιτῶ ἔξω ἀπὸ τὸ τζάμι τοῦ παραθύρου. Κοιτῶ χαμηλὰ στὴ γῆς. Ψυχᾶλες, λάσπη, ἀνθρώπινα θήματα, θιαστικά λασπωμένα παπούτσια, πὺ τσαλαβουτᾶν καὶ πᾶνε. Πολλά. Ὅλο καὶ φεύγουν. Ὅλοένα καὶ τὰ βλέπω. Ἡ ματιά μου μένει πάντα ἐκεῖ. Θέλω ἡ καρδιά μου νὰ σταματήσει. Νὰ γίνῃ μιὰ καρδιά πὺ νὰ χτυπᾶ ἀλλοιώτικα. Μόνο γιὰ τὸ σήμερα. Μὰ ἀλλοίμονο! Ὅλο ἡ ματιά μου μένει αρφωμένη ἔξω, ἐκεῖ στὴ λάσπη μὲ τίς ψυχᾶλες καὶ τ' ἀνθρώπινα θήματα, κι ὅσο ἡ σκέψη μου βυθίζεται ὅλο καὶ πὺ πολὺ σὲ μιὰ ἄλλη παρόμοια μέρα μὲ ψυχᾶλες κι ἀνθρώπινα θήματα, τόσο ἡ καρδιά μου θέλει νὰ χτυπᾶ ἀδιάκοπα. Ἀδιάκοπα γιὰ κείνη τὴ μέρα. Νὰ γίνῃ κείνη μέρα τὸ σήμερα. Καὶ νὰ ὑπάρχουν τ' ἀνθρώπινα λασπωμένα παπούτσια. Ὅχι τὸ σημερινά. Κείνης τῆς μέρας. Κι ἀνάμεσό τους ἕνα ζευγάρι μαῦρα λασπωμένα γοβάκια, πὺ νὰ τσαλαβουτᾶν ἀδιάκοπα στὴ λάσπη. Καὶ τὸ τσαλαβούτημά τους νάναί ἴδιο, ἀδιάκοπο μὲ τὸ χτύπο τῆς καρδιάς μου.

Ὡ! Πόσο φουρασμένους νοιώθω σήμερα! Βρίσκουμαι σὲ διαφορετικὴ τάξη. Εἶναι πὺ μεγάλο τὰ παιδιὰ ἐδῶ. Αἰσθάνομαι τὰ βλέφαρά μου νὰ βαραινῶν καὶ τὰ γόνατά μου νὰ λυγοῦν. Θᾶθελα νὰ κοιμηθῶ, νὰ κοιμηθῶ...

Στὸ νοῦ μου νοιώθω ζάλη. Μιὰ ζάλη πολὺ ὀδυνηρή. Τὸ κεφάλι μου πᾶει νὰ

σκάση. Τὰ μιλλίγια μου μέ πονοῦν. Δὲν καταλαβαίνω ἂν ἔχω πόδια — κι ὅμως θρίσκουμαι ὄρθιος — ἀκούω τὶς φωνὲς τῶν παιδιῶν ἀλλὰ σὰ νᾶρχουνται ἀπὸ κάπου πολὺ μακριά. Βλέπω τὰ παιδιάτικὰ τους πρόσωπα πού μέ κοιτοῦν ἐξεταστικά καὶ θέλω νὰ μὴ στέκω ἔτσι ἐκεῖ μπροστά τους. Μὰ νὰ πὸς στέκουμαι ὄρθιος καὶ δέχομαι τὶς φωνὲς τους, τὰ βλέμματά τους. "ὦ! Πόσο ἀνυπόφορη εἶναι σήμερα ἡ τάξη. Καὶ ὅμως μένω. Ἡ μέρα πέρασε. Εἶμαι ἀκόμη κουρασμένος. Ἡ ἴδια πρωϊνὴ ξάλη.

Στὸ δωμάτιό μου, πάντα. Στὴν ἴδια κατάσταση. Εἰσπλωσα. Πάντα κουρασμένος. Θέλω νὰ κοιμηθῶ, νὰ κοιμηθῶ ἕνα βαθὺ ὕπνο. Μὰ νὰ πὸς δὲν ἔρχεται. Τὰ βλέφαρά μου εἶναι τόσο βαρεῖα μὰ δὲ λένε νὰ κλείσουν. Μένουν πάντα ὀρθάνοιχα.

Δὲν κατάλαβα πότε χτύπησε τὸ κουδούνι γιὰ τὸ δείπνο. Δυὸ ὅρες πέρασαν καὶ σὰ νὰ μὴ πέρασε δευτερόλεπτο. Σὰν τώρα νὰ ξάπλωσα στὸ στρώμα. Ἡ σκέψη μου δὲ δουλεῖει καθόλου. "Ἐνα μεγάλο κενὸ μέσα μου...

Πότε μὲ πῆρε ὁ ὕπνος; Δὲ θυμάμαι. Μόνο πὸς σὰ νὰ μεσολάβησε κάτι σὰν πέταγμα μίγας ἀπὸ τὴ μὰ ἄρχη τοῦ δοματίου στὴν ἄλλη, ἢ κάτι σὰν ξεψύχισμα μῆς στιγμῆς στὴν αἰωνιότητα. Θυμάμαι πὸς ἀφέθηκα σ' ἐνὸς ὄνειρου τὰ φτερά. Πὸς θρισκόμουν. Ἄγνωστο γιὰ μένα. Ἦτανε τόσο ζωηρὸ ὅμως τὸ ὄνειρο, τόσο ἔντονο, πὸς θυμάμαι ὅλες τὸν τίς λεπτομέρειες. Τὸ μέρος πούζησα τὸνειρο! Δὲν τὸ θυμάμαι. Κι ὅμως! Εἶχα τὴν ἐντύπωση πὸς εἶχα ζήσει μιὰ ὀλάκερη ζωὴ σ' αὐτὸ τὸν τόπο. Καὶ τί παράξενο! Δὲ θυμάμαι πὸς ἦταν τὸ τοπίο. Ἦξερα μόνον πὸς θρισκόμουν κάτω ἀπὸ ἕνα ἀπέραντο οὐρανὸ καὶ πὸς τὰ πόδια μου ἀκουμποῦσαν σὲ μιὰ στέρεη, πολὺ στέρεη γῆς. Γῆς ἦταν; ἀλλοίμονο. Δὲ μπορῶ νὰ τὸ πῶ, οὔτε αὐτὸ.

Κι ἔνοιωθα στ' αὐτιά μου νᾶρχεται ἕνα πολὺ λεπτὸ σύριγμα καὶ νὰ χαδεύη τὴν ἀκοή μου μέ μιὰ ὑπέρτατη ἡδονικὴ μελωδία. Τὸ σῶμα μου ὀλόκληρο νὰ γίνεται ἕνα μ' αὐτὸ τὸ μακρινό, τὸ ἀκαθόριστο σύριγμα, κι ἐνῶ ἔπρεπε νάμαι τόσο εὐτυχημένος δὲ μέ κυρίεψε καμιά συγκίνηση. Μόνο ἄκουα.

Τώρα πὸς σκέφτομαι αὐτά, θάθελα νὰ διακριοῦσε γιὰ πάντα αὐτὸ τὸνειρο.

Ἀφουγκραζόμενον κι' ἄκουα διαρκῶς τὸ σύριγμα. Τὰ μάτια μου κοιτοῦσαν μακριά. Ἦθελαν νὰ κοιτάξουν πέρα.

Νὰ δοῦν ἀπὸ τοῦ ἔρχόταν αὐτὸ τὸ μελωδικὸ σύριγμα. Ἦτανε μιὰ ὑπερένταση. Κοιτοῦσα κι ὄλο κοιτοῦσα. Κοιτοῦσα κι ἄκουα. Τί καλὰ νὰ κοιτᾶς καὶ ν' ἀκούης μέσα σ' ἕνα ὄνειρο. Κι ὅμως, κι ὅμως... Νομίζω πὸς αὐτὲς οἱ δυὸ μου αἰσθησες λειτουργοῦσαν σὰ νάμουν ξύπνιος.

Κάποια στιγμή σὰ νὰ χτύπησε στὴν ὄσφρησή μου μιὰ μυρουδιά. Παράξενο! "Ὁχι!!" Ἐνοιωθα ὀλόγυρά μου σὰ ν' ἄχε γιομίσει τὸ κενὸ, μιὰ ἀραιὴ λεπτὴ μυρουδιά — πὸς δὲν εἶχα τὴν τύχη ποτέ μου νὰ μυριστῶ ξύπνιος — καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ γίνεται πὸς βαρεῖα, πὸς βαρεῖα... ὅσπου ἔνοιωθα νᾶχα γίνει κι ἐγὼ ἕνα τὴ μᾶζα αὐτῆνης τῆς μυρουδιάς. Τὸ ἔνοιωθα. Ὅμως δὲν καταλάβαινα ἂν ἀσφαχτιοῦσα ἢ ἂν ἀνάπνεα ἐντελῶς ἐλεύθερα.

Ἐξακολουθοῦσα πάντα νὰ κοιτάζω, ν' ἀκούω, νὰ ὀσφραίνουμαι. Ἦτανε τόσο κοντὰ μου τὸ σύριγμα — κι' ὅμως τὰ μάτια μου πάλαιαν νὰ δοῦν πέρα, μακριά.

"ὦ! Γιὰ μιὰ στιγμή — πότε ἦρθε τούτη ἡ στιγμή — τὰ μάτια μου κει πὸς κοιτοῦσαν, κάτι διάκριναν. Πέρα στὸ βάθος. Τόσο πολὺ μακριά. Μιὰ μορφή. Μιὰ, στὴν ἀρχή, ἀμυδρὴ ἀνθρώπινη μορφή. Ἐμενε πάντα ἐκεῖ — κι ἄς τὴν ἔνοιωθα τόσο κοντὰ μου — ὄχι, αὐτὴ τὴ μορφή! Διακριόνταν τώρα καθαρά, λουσιμένη μέσα σ' ἕνα παράξενο μυστηριακὸ φῶς, σταμμένο λὲς ἀπὸ ἄλλους κόσμους.

Ἐξέρινα δυὸ λυπημένα μάτια. Δυὸ βαθεῖς ρυτίδες. Καὶ δυὸ χεῖλη. Τὰ πὸς πικραμένα χεῖλη τοῦ κόσμου. Κι ὅμως πάλι χαμιαὶ συγκίνηση δὲν ἔνοιωσα — κι ὅμως ἔπρεπε νὰ κλάψω, νὰ κλάψω καὶ νὰ γίνῃ τὸ κλάμα μου ποτάμι νὰ φτάσῃ κει πέρα στὸ βάθος, στὴν ἀγαπημένη πικραμένη μορφή. Ἦμιονα ὁ ἀγέλαστος, ὁ ἀδάκρυτος, ὁ ἀσυγκίνητος. "Ἄχ! Πόσο κακίζω τὸν ἑαυτὸ μου τώρα.

Κι ὄλο κοιτοῦσα τὴ μορφή, τὴν ἀγαπημένη, ὅσπου ἔτσι ὅπως ἦρθε, χάθηκε. Φαινόντανε ἀμυδρὴ, ἴστερα πὸς ἀμυδρὴ, φαινόντανε στὸ τέλος τᾶσπρα μαλλιά, λουσιμένα στὸ παράξενο φῶς, φαινόντανε πὸς εἶχαν βγῆ ἔξω ἀπὸ τὸ φῶς, φαινόντανε ὅσπου χάθηκαν...

Καὶ κει πὸς ἐξακολουθοῦσα πάντα νὰ κοιτάζω πέρα στὸ φῶς, ἔνοιωσα πὸς κάτι εἶχε ἀκουμπήσει στὸ χέρι μου καὶ μέ τραβοῦσε. Οὔτε κοιτάξα νὰ δω τί ἦταν αὐτὸ. "Ὅλο καὶ προχωροῦσα. Ὅ-

λοένα. Ἐκεῖ. Ἐκεῖ ποῦ ἦταν τὸ φῶς. Τί ἔλξη! Ὁλο καὶ πήγαίνα. Γιὰ μιὰ στιγμή νόμισα πὸς δὲ θά μπορούσα νὰ φτανα ποτέ σιμὰ στὸ παράξενο ἐκεῖνο φῶς. Κι' ὅμως, τὸ θυμᾶμαι. Εἶχα φτάσει καὶ εἶχα λουστῆ ὀλόκληρος ἀπὸ τὴ λάμψη τούτη. Καὶ τί θαῦμα. Ἐνοιῶθα ν' ἀπλώνεται τὸ φῶς στὸ σῶμα μου, νὰ εἰσχωρῆ στοὺς πόρους τοῦ δέρματός μου, νὰ γεμῖζω ὀλόκληρος ἀπὸ φῶς, νὰ γίνωμαι ἓνα μ' αὐτὸ τὸ φῶς.

᾽Ω! Πόσες φορὲς εἶχα γίνει ἓνα μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ παράξενου τούτου κόσμου!

Καὶ τί παράξενο — θαῦμα ἦτανε πάλι τοῦτο; — ἔνοιῶθα νὰ μὲ κυριεύῃ μιὰ δυνατὴ ἀλλόκοτη συγκίνηση! Ἄπὸ τὰ μάτια μου κυλοῦσαν δάκρυα. ᾽Ω! Πόσα πολλὰ δάκρυα. Τὰ σκούπιζα ὀλοένα μὲ τὰ χέρια μου, τὰ σκούπιζα καὶ δὲν καταλάβαινα ἂν ἦταν ὑγρὰ, ἀληθινὰ δάκρυα. Εἶχα ὅμως τὴν ἐντύπωση — τί τρέλλα;! — πὸς σκούπιζα φῶς. Φωτερὰ δάκρυα! Μέσα μου, μιὰ παράξενη μυστηριακὴ δύναμη μ' ἔσπρωχνε νὰ κλαίω, νὰ κλαίω ἀπὸ μιὰ χαρὰ πρωτόγνωρη.

Κι ἔτσι καθὼς ἔκλαια ἀδιάκοπα καὶ ἤμουνα συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν ἀλλόκοτη τούτη συγκίνηση εἶδα ψηλά, πάνω ἀπὸ

τὸ κεφάλι μου, ἐκεῖ ποῦκα δὴ πρὶν λίγο τὴν ἀγαπημένη μορφὴ, διὰ μάτια, διὰ μάτια ποῦ περιέχονταν τοῦτο τὸ φῶς. Κι ἦτανε τοῦτα διὰ ἀγαπημένα μάτια — τὰ μάτια ποῦ μοῦχανε λείπει τοῦτες τὶς μέρες. Εἶδα τὰ μάτια. ᾽Ω! Τὰ ἀγαπημένα μου, τὰ γλυκὰ μου τὰ μάτια, ἐκεῖ ποῦ ἦτανε ἡ ἀγαπημένη μορφὴ, ἡ πυραμιμένη. Διὰ τόσα νοσταλγικά συναπαντήματα, σ' ἓνα μέρος ἀγνωστο καὶ πολὺ γνώριμο, σ' ἓνα κόσμο ποῦ τὴ μιὰ στιγμή ἦτανε γάτι σὺ μιὰ πυκνὴ μᾶζα, ποῦ ἐγκυμινοῦσε μιὰ ἀόγια γαλήνη καὶ τὴν ἄλλη στιγμή, γάτι σὰν ἓνα πολὺ μικροσκοπικὸ διάφανο μαμουδί, ποῦ ἐγκυμινοῦσε τὴν πιὸ δυνατὴ συγκίνηση.

᾽Ὡς ἐδῶ ἦταν τὸνειρο. Εἶχα ξεγνήσει. Νόμισα πὸς εἶχα ἔρθει ἀπὸ πολὺ, πολὺ μακριὰ, ὅταν ἀνασηκώθηκα στὸ κρεβάτι.

Καὶ θυμᾶμαι. Εἶχα τὰ χέρια μου στὸ πρόσωπο, μὲ τὶς παλάμες ἀνοιχτές. Καὶ εἶχα τὴν ἐντύπωση πὸς τὰ μάτια μου ἦταν δακρυοσμένα. Τὰ δάχτυλά μου ἀκράγγιζαν στὰ βλέφαρα. Τ᾽ἄχωσα βαθεῖά, κοντὰ στὶς κόγχες τῶν ματιῶν ἀλοῖμονο! Ἦταν στεγνὰ!

ΞΕΝΗΣ ΧΑΓΙΑΝΝΗΣ

IN PERSPECTIVE

᾽Αφτέρωση

Σὰ μιὰ σταγόνα διαλυμένη
μέσα στὴν κάψα τοῦ μεσημεριοῦ
φέρνεις στὰ χεῖλη τὴ μακαρία
γεύση ἀπὸ πρῶμο καλοκαίρι,
κι ἔτσι ὡς γυρνᾷς τὸ πρόσωπο
ἀπ' τὴ ζωὴ, μακριὰ ποῦ δίνεται
διάφανη μὲς στὸ φῶς τοῦ βάθους
μοιάζεις ἀλήθεια καὶ ὄνειρο—
τὸ χτές, τὸ σήμερα, τ' αὔριο: ἔνα.

ΦΟΙΒΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

ΜΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙ ΝΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τὸ Σικελικὸ Ἰνστιτοῦτο Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Παλέριου, προσφέρει σ' ἓνα ὀγκώδη τόμο τὰ Νεοελληνικά Κείμενα τῆς Καλαβρίας. Ἡ πολύτιμη αὕτη ἔκδοσις ἀφείλεται, ὅπως καὶ τόσα, στὸν ξεχωριστὸ ἑλληνιστὴ Διευθυντὴ τοῦ Ἰνστιτοῦτου, Καθηγητὴ κ. Μπροῦνο Λαβανίνι καὶ στὸ μόχτο δύο παλαιῶν μαθητῶν του τῶν κ.κ. Ἰωσήφ Ρότσι—Τάϊμπι καὶ Ἰωσήφ Καρακάουζι. Οἱ δύο νέοι φιλόλογοι συγκέντρωσαν ὅλα τὰ νεοελληνικά κείμενα τῆς Καλαβρίας, ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ WITE καὶ τῶν Ἱταλῶν Κομπαρέττι, Μορόζι καὶ Πελλεγκρίνι ὡς τὸ ἔργο τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ Ρόλφς, καὶ τὰ δημοσίευσαν σ' ἓνα τόμο μαζὶ μὲ ἀνέκδοτα κείμενα.

Οἱ διάλεκτοι τῆς Ἱταλίας εἶναι πολλές· ἀπὸ τὴν κλειστὴν προφορὰ τῆς πεδιάδας τοῦ Πάδου μὲ τὶς κελτικὰς λέξεις μέσα κὶ ἀπὸ τὴ γαλλικὴ τοῦ Πεδεμοντιῦ ὡς τὴν ἀνοιχτὴ καὶ τραχιὰ τῆς Σικελίας, πλούσια σὲ χροῶμα ἀλλὰ τὸ ἴδιο μακριὰ ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ Δάντη, τὴ μουσικὴ γλώσσα τῆς Τοσκάνης. Σὲ μιὰ ὑποσημείωσις στὴν 20ῆ σελίδα τῶν Προλεγόμενων διαβάσαμε πὸς τὸ Γκαλιτσιανό, ἓνα μικρὸ καὶ ἀπρόσιτο χωριονάκι τῆς Καλαβρίας, ὁ δόκτωρ Φραγκίσκος Νουτσέρα στίς δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1957 μίλησε στοὺς χωρικοὺς ἑλληνικά. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἡ τελευταία ἀναλαμπή. Ὅταν στὰ 1821 ὁ KARL WITE ξανάφερνε στὸ φῶς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Καλαβρίας, ὑπῆρχαν δώδεκα ἑλληνικά χωριά στὴν περιοχὴ τοῦ Ρηγίου. Σήμερα μόνο τὸ πὸ φτωχὸ ἀπρόσιτο ἀπ' αὐτὰ, θυμίζει ἀκόμα τὴν παλιὰ ἱστορίαν τοῦ τόπου. Ἀπὸ τότε ὅμως μιλιέται αὐτὸ πὸ ἑλληνικὸ ἰδίωμα τῆς Καλαβρίας; Ὁ Ρόλφς στηρίζεται σὲ γλωσσολογικὰς παρατηρήσεις, κὶ ἀδίσταχτα ἐπιμένει: ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας. "Ἄλλοι, ὄχι δίχως λόγους ἐπίσης, θέλουν ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ.

Ὁ τόμος τοῦ Σικελικοῦ Ἰνστιτοῦτου περιέχει παροιμίαι, τραγοῦδια, ἱστορίες, παραμύθια, κηρύγματα, θρύλους, ἐπιστολὰς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ γλώσσα, ὅσο μὲ τὸν καιρὸ μπαίνουν καὶ λέξεις ξένες στὸ ἰδίωμα, παραμερίζουν τὶς παλιὰς, ἀλλὰ κρατᾶνε ὅμως τὶς ἑλληνικὰς καταλήξεις! Μὰ ἓνα στοιχεῖο πραγματικὰ χαριτωμένο εἶναι τὸ τελικὸ «ε» σὲ κάθε λέξη ποὺ τελειώνει σὲ σύμφωνο. Στὴν ἰταλικὴ γλώσσα οἱ λέξεις τελειῶνουν πάντα σὲ φωνήεντα, τονισμένα ἢ ἄτονα — γι αὐτὸ κὶ ἀκουστικά οἱ λέξεις πέφτουν στρουγγυλὰ καὶ μουσικὰς, σὰν κομπολόι ποὺ τὸ κόπηκε ἡ κλωστή. Ὅταν λοιπὸν οἱ Ἱταλοὶ βρεθοῦν μπροστὰ σὲ λέξη ἄλλης γλώσσας ποὺ τελειώνει σὲ σύμφωνο, λύνουν τὸ πρόβλημα μὲ τρεῖς τρόπους: τελειῶνουν τὴ λέξη σὲ φωνήεν, προσθέτοντας ἓνα «ε». Τὸ τρῶμα ἐδῶ τὸ λένε «τράμε». Ἡ βάζουν τὰ δυνατὰ τους νὰ μὴ προσθέσουν τὸ ἀνύπαρκτο αὐτὸ «ε», πολλαπλασιάζοντας στὴν προσπάθειά τους τὸ τελικὸ σύμφωνο, ποὺ ὕστερα τὸ κόβουν ἀπότομα. Ἡ, ἀπλοῦστατα, παραλείπουν τὸ δύσκολο τελικὸ σύμφωνο. Ἐποὶ στὰ κείμενα τῆς Καλαβρίας, ὁ «γιός» γίνεται «γιόσε» ὁ διάβολος, «διάβολοσε» ἢ «διάβολο» «τὶ κάμεισε» σημαίνει φυσικὰ «τὶ κάμεις» καὶ ἡ αἰτιατικὴ τῆς κεφαλῆς γίνεται «τὴ γκεφαλήνε». Ἄν ἐξαίρεσουμε αὐτὸ, τὸ ἰδίωμα τῆς Κάτω Ἱταλίας βρῆσεται πὸ κοντὰ στὴν Κυπριακὴν διάλεκτον («σπίνι του» κλπ.) — ἀκουστικὰ πάντα.

Στὸ περιεχόμενον, πὸ ὕλικὸ παρουσιάζει ἀνυπολόγιστο ἐνδιαφέρον. Ἐπάρουν καὶ δῶ δοξασιὰς γιὰ τὶς «ἀνεσάρδες» καθὼς καὶ στὴν Ἑλλάδα, μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὰ παραμύθια. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι παραλλαγὰς ἄλλων, γνωστῶν παραμυθίων. Μιὰ συγκριτικὴ μελέτη μὲ ἄλλες παραλλαγὰς — ξεχωριστὰ σλαβικὰς — θὰ κατόρθωνε ἴσως ν' ἀποδείξει τὴν ἑλληνικὴ ἀρχικὴ πηγὴ τους· ὅπως τὸ παραμῦθι «ὁ διάβολο τσὲ οἱ δικατέρε του πακατοῦρι» (τοῦ φαρὰ) — σελ. 480 —, καὶ «Οἱ τρεῖσε γυναῖκεςε τοῦ Μάγου» — σελ. 121 —, ποὺ εἶναι οἱ παραλλαγὰς τοῦ «Τρισκατάρατου» ποὺ ἔχει δημοσιεύσει ὁ Καμπούρογλου. Φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ παραλλαγὰς τῶν κλασικῶν παραμυθίων, τοῦ Κοντορεθυοῦλη — σελ. 184 —, τῆς Χιονάτης, — σελ. 208 —, ὡραιότατη παραλλαγὴ ποὺ ἴσως νὰ εἶναι πὸ παλιὰ ἀπὸ ἄλλες, ὅπου στὴ θέση τῆς μητριάς εἶναι ὁ θεῖος ὁ παπᾶς, καὶ οἱ νάνοι δὲν εἶναι ἑπτὰ ἀλλὰ δεκατέσσερις καὶ ὄχι νάνοι. Μεγάλον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ τὸ παραμῦθι «ἡ ρετζιντόνα τσ' ὁ δράκοσε» (ἢ βασιλοπούλα καὶ ὁ Δράκος) — σελ. 99 —, μὲ στοιχεῖα

μυθολογικά (τῆ ζώνη, πού μόλις τῆ ζωστεί ὁ νέος γίνεται ἀνίκητος), καί πού ἀποτελεῖται ἀπό μικρότερα παραμύθια καί τὸ θρύλο τοῦ "Ἄη Γιώργη μαζί! Τὸ παραμύθι αὐτὸ ἀξίζει νὰ προσεχθεῖ ξεχωριστὰ γιὰ τὰ χριστιανικά καὶ παγανιστικά στοιχεῖα πού μπλέκονται μαζί ὡς τὸ τέλος, ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ θρύλος τοῦ "Ἄη Γιώργη παίρνει τέλος παραμυθιοῦ: ὁ νέος πού σκοτώνει τὸ δράκο, ἕστερα ἀπὸ ἄλλες περιπέτειες, παντρεύεται τέλος τὴν ὡραία βασιλοπούλα. Στὸ βιβλίον ἱπάρχει καί ἄλλη παραλλαγή τοῦ παραμυθιοῦ αὐτοῦ.

"Ἐνα ἄλλο σημεῖο ἐνδιαφέρον εἶναι τοῦτο: σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχει εἰσχωρήσει τὸ πνεῦμα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, πού ὅμως συνταιριάζεται μετὰ πολὺν περιεργὸ τρόπο μετὰ τὰ ἑλληνικά στοιχεῖα. Παρουσιάζουμε στὴν ἑλληνικὴ ἀπόδοση τὸ παραμύθι τοῦ χωριοῦ Ροχούντι «Ὁ Πίντζι Σπάντζι». Στὸ παραμύθι αὐτὸ ἡ γλώσσα εἶναι ἑλληνικὴ, τὸ πνεῦμα, τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἡ οὐσία μένει καὶ αὐτὴ ἑλληνική. Ἔχει ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον.

Ο ΠΙΝΤΖΙ ΣΠΑΝΤΖΙ

Ὁ Πίντζι Σπάντζι εἶταν στρατιώτης, πού ὅλο ἐπαίξε καὶ ὅλο ἔχανε. Μιὰ μέρα τόσο εἶτανε φουσκισμένος, πού «ἔκραζε τὸν διάβολο νὰ τοῦ πουλῆσει τὴ σπichή» (τὴν ψυχὴ) του. Ἐκείνος τοῦ φανερώθηκε. Σὰν ὁ Πίντζι Σπάντζι τὸν εἶδε, ῥιχτηκε νὰ τοῦ κόψει τὸ κεφάλι. «Πῶς», ἀποκρίθηκε ὁ διάβολος, «ἐσὺ μὲ ἔκραξεσε, καὶ ἔρτι θέλεις νὰ μὲ σφάξεις;» — «Σὺ λοιπὸν εἶσαι ὁ διάβολος V;» — «Μὰ ναι, ἐκείνος εἶμαι! Τί θές;» — «Θέλω νὰ σοῦ πουλῆσω τὴν ψυχὴ μου, μὰ σὰν παίξω θάχεις νὰ μὲ κάνεις νὰ κερδίζω πάντα». — «Καλά. Ἄς κάνουμε ὅμως τὸ χαρτί». Κι ἔτσι κάνανε.

2. «Τὸ λοιπὸν», εἶπε ὁ διάβολος, «ὅταν παίξεις, κάνε ἔτσι π'ὸ κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι: σὰ μὲ θωρεῖς, παίξε γιὰ τὴ θά κερδίσεις: σὰ δὲ μὲ θωρεῖς, μὴν παίξεις γιὰ τὴ θά χάνεις». Καὶ διάβη στὴ δουλειά του.

3. Ὁ Πίντζι Σπάντζι ἀρχίισε νὰ παίξει, καὶ ἔκανε καθὼς τοῦ εἶχε πει ὁ διάβολος καὶ κέρδιζε πολλὰ λεφτὰ, τόσο πού πλούτισε. Σὰν πέρασε ὁ καιρὸς, γύρισε στὸ «σπίτι του», καὶ ἔκανε πολλὰ καλά. Καθὼς ἐτοῦτος καθότανε στὸ σπιτί του, εἶρεθε μιὰ χρονιά πέντας. Τότε ὁ Πίντζι Σπάντζι πῆγε σ' ἕνα χωριὸ καὶ ἄνοιξε μαγαζί. Σὰν ἔδινε νὰ τραῶνε οἱ πλούσιοι, ἔπαιρνε λεφτὰ ἀπ' τοὺς φτωχοὺς δὲν ἔπαιρνε τίποτα.

4. Μιὰ μέρα πέρανε ἀπὸ κεῖ ὁ Χριστὸς μετὰ τὸν Ἅγιο Πέτρο. «Ἐσὺ εἶσαι χαμένος», εἶπε ὁ Ἅγιος Πέτρος τοῦ Πίντζι Σπάντζι. «Ζήτη μιὰ γκεράσια» (μιὰ χάρη) ἀπὸ τὸ Χριστό, ἀλλοιῶς θὰ πᾶς στὴν Κόλαση». «Καλά. Θέλω νάχω μιὰ κερασιά πού νάχει κεράσια σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ ὅποιοι ἀνεβαίνει νὰ μὴ μπορεῖ νὰ κατεβεῖ». Κι ὁ Ἅγιος Πέτρος: «Μιὰν ἄλλη». — «Θέλω δυὸ ρόπαλα, πού νὰ δέρονται ὅταν τοὺς λέω ἐγὼ». Κι ὁ ἅγιος Πέτρος: «Μιὰν ἄλλη». —

Θέλω ἕνα σκαμνί, πού ὅποιοι κάθεται ἀπάνω νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σηκωθεῖ πιά». — «Ἄλλη δὲν ἔχεις;», εἶπε ὁ ἅγιος Πέτρος. «Εἶσαι χαμένος!»

5. Σὰν ἔφτασε ἡ ὥρα νὰ πεθάνει ὁ Πίντζι Σπάντζι, πῆγε ὁ διάβολος καὶ τοῦ εἶπε: «Ἐὰ, πάμε!» — Πάμε!», ἀποκρίθηκε αὐτὸς. «Μὰ ἄντε νὰ φᾶς λίγα κεράσια». Ὁ διάβολος ἀνέβηκε στὴν κερασιά. Τότε ὁ Πίντζι Σπάντζι ἔστειλε τὰ ρόπαλα καὶ δόσανε τοῦ διαβόλου ὅσο ξύλο μορούσανε καὶ δὲν μορούσανε!

6. Σὰν ὁ διάβολος ἔφτασε στὴν Κόλαση, πότερο πεθαμένος παρὰ ζωντανός, τοὺς εἶπε, τῶν ἄλλωνων διαβόλων, κεῖνο πού τοῦχε κάνει ὁ Πίντζι Σπάντζι. «Ἦστερα πῆγε ἄλλος διάβολος: «Μπρός, πάμε, Πάντζι Σπάντζι!» — Καλά! Μὰ κάτσε μιὰ στιγμουλά». Κι ὁ διάβολος κάθισε στὸ σκαμνί καὶ δὲν μορούσε νὰ σηκωθεῖ πιά. Ὁ Πίντζι Σπάντζι ἔστειλε τὰ ρόπαλα καὶ τοῦ δόσανε καὶ αὐτουνοῦ ὅσο ξύλο μορούσανε καὶ δὲν μορούσανε. Ἐφυγε σῆζούζοντας καὶ τοῦτος ὁ διάβολος.

7. Σὰν εἶδανε ὅλοι οἱ διαβόλοι τὴ σκάρωση ὁ Πίντζι Σπάντζι σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ, κανέναν τοὺς δὲν εἶδελε νὰ πάει νὰ τὸν φέρει στὴν Κόλαση. Σὰν ὁ Πίντζι Σπάντζι πέθανε, πῆγε μοναχὸς του καὶ χτύπησε τὴν πόρτα τῆς Κόλασης. «Ποῖος εἶναι;», ρώτησαν ἀπὸ μέσα οἱ διαβόλοι. — «Ὁ Πίντζι Σπάντζι!» — «Τράβα στὴ δουλειά σου, δὲν ἔχει θέση γιὰ σένανε!»

8. Βλέποντας ὁ Πίντζι Σπάντζι πῶς στὴν Κόλαση δὲν τὸν ἀφήνανε νὰ μπει, πῆγε στὸν Παράδεισο καὶ φώναξε τοῦ ἁγίου Πέτρου νὰ τοῦ ἀνοίξει. — «Ποῖος εἶσαι;» ρώτησε ἀπὸ μέσα ὁ ἅγιος Πέτρος. — «Ὁ Πίντζι Σπάντζι!» — «Τράβα! Σὺ δὲν ζήτησε ἀπὸ τὸ Χριστὸ τὴ χάρη». — «Μὰ ἄνοιξέ μου λιγάκι,

ἰσα—ἰσα πὺ νὰ μπορέσω νὰ τόνε δῶ ἀπὸ τὴ χαραμάδα, κι ὕστερα φεύγω». Καθὼς ὅμως ὁ ἅγιος Πέτρος ἀνοίξε, ὁ Πίντζι Σπάντζι πέταξε τὸ σκαμνὸ καὶ θροναίστηκε πάνω του — κι ὁ ἅγιος Πέτρος δὲν μπόρεσε νὰ τὸν σηκώσει πιά, κι ἔτσι ἔμεινε στὸν Παράδεισο!

9. Σὰν τὸν εἶδε ὁ Χριστός, εἶπε τοῦ ἁγίου Πέτρου: «Γιατὶ δὲν εἶθελες νὰ τὸν ἀφήσεις τὸν Πίντζι Σπάντζι νὰ

μπεῖ στὸν Παράδεισο;» — «Γιατὶ ἔχει πουλημένη τὴν ψυχὴ του στὸ Διάβολο, κι ὕστερα ἀπὸ σὰς (στὸν πληθυντικὸ, ὅπως συνειθίζουν οἱ Καθολικοὶ), δὲν ζήτησε τὴ χάρη τοῦ Παραδείσου!» — «Ἄφησέ τον. Αὐτὸς στ' ἀλήθεια ἔχει πουλήσει τὴν ψυχὴ του στὸ διάβολο, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνει καλὸ στοὺς φτωχοὺς!»

Αὐτὸ εἶναι τὸ παραμῦθι. Μεγάλη σημασία ἔχει ἡ ἐλευθερία στὴν ἐρημνεία πὺ κάνει ὁ Χριστός: «ἀλήθεια εἶναι πὺς πούλησε τὴν ψυχὴ του στὸ διάβολο, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνει καλὸ στοὺς φτωχοὺς!» Ὁ τύπος παίξει τὸ μεγαλύτερο ρόλο γιὰ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Ἐδῶ ὅμως, σ' αὐτὸ τὸ παραμῦθι, Χριστιανισμὸς εἶναι οὐσία — σημάδι γνήσιο τῆς ἐλληνικότητάς του, πότερο κ' ἀπὸ τὴ γλῶσσα ἀκόμα. Τώρα ποιᾷς ἐλληνικότητάς: τῆς ἐποχῆς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας ἢ τῆς Μεσαιωνικῆς Ἑλλάδας, δὲν ἔχει σημασία. Θὰ πούμε ἀπλᾶ: τῆς Ἑλλάδας. Τὸνομα αὐτό, πότερο κ' ἀπὸ περιοχὴ, εἶναι πνευματικὸ ὁρόσημο.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ

ΣΗΜ.: Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν πλευρὰς ὑπάρχουν οἱ ἐργασίες τῶν Σ. Γ. Κατωμένου, Στ. Καρτζᾶ, Α. Γ. Τσομπανᾶκη γιὰ τὴν ἐλληνικὴν διάλεκτον τῆς Κάτω Ἰταλίας.

ΑΝΑΘΗΜΑ

Ἐνδυμοῦμαι δυὸ χλωμά χέρια πάνω στὸν ὄμο μου.

Τότε δὲν ἤξερα παρὰ νὰ τὰ ὄνειρεύομαι — κάποτε νὰ τὰ ἴγγίζω

μὲ δέος ὅπως ἡ αἰμορροῦσα γυναῖκα τοῦ Κυρίου τὸ ἔνδυμα.

Παραπατοῦσα χαμένη μέσα στὴ νύκτα ὅταν ἕνα ἄστρο

ἄπλωσε τὸ χέρι του ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ μὲ κράτησε. Ἡ ποίηση

γέννησε μέσα μου ἕναν κρίνο καὶ λησμονήθηκα στὴν ἔκστασή μου

νὰ στὸν χαρίσω.

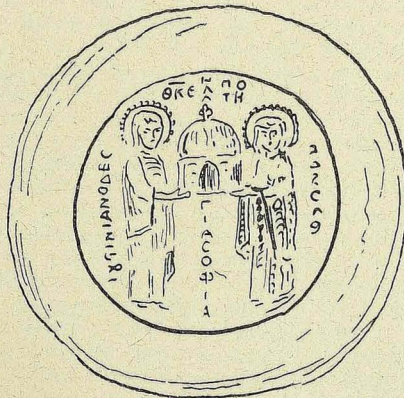
ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Ἐχει κούψει τὸν ἀληθινὸν ἑαυτὸ του στὶς μέρες πὺ ἔφυγαν.

Μετρᾷ τὶς ἡμέρες πὺ πέρασαν — μιά μέρα, δυὸ μῆνες, τρία χρόνια — μὲ γραμμὰτα πὺ μοῦ ὀφείλει — σχέδιο, σπουδὴ ἢ σύνθεση σὲ γραμμὲς καὶ χρώματα. —

Ἐγὼ μετρῶ τὴ ζωὴ μου σὲ ποιήματα καὶ περιμένω.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΗΝΥΜΑ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

Ἡ Ἀλγερινή τραγωδία φαίνεται πὺς μπαίνει τώρα σὲ καινούρια φάση. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ ἀγώνας σὲ πείσμα τῶν ἐλιγμῶν τοῦ ἀποικισμοῦ ὀξύνεται, οἱ ὅπου γῆς φίλοι τῆς ἐλευθερίας ἄρξισαν νὰ ὀργανώσουν τὴν ἠθικὴ τους συμπαράσταση στὴν ἐπανάσταση ἐμπρακτα κ' ἀποφασιστικά. Τὰ προσχήματα τῆς Ἀδικίας ξεθόριασαν κ' ἡ καταδίκη τῆς ὀπισθογραφῆθηκε, στὴν οὐσία, κ' ἀπ' αὐτὴ τὴ στρουθοκαμηλικὴ ἀμφικτιονία τῶν ἐθνῶν. Τί θὰ ἐπακολουθήσῃ δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ προβλέψωμε· ξέρομεν, ὅμως, ὅτι τὸ Ἀλγερινὸ ἔγινε πιά ὀριστικὰ θέμα συνείδησης, πὺ ἀξιοῖ ἀπὸ τὸν καθένα νὰ πάρῃ με τιμότητα θέση. Ἀδιαφορία θὰ σήμαινεν ἀπουσία ψυχῆς καὶ προσποίηση ἀδιαφορίας θὰ ἰσοδυναμοῦσε με πόρνοση...

Ὅμως, ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου ἔχει τὴν εἰνεγκνὴ εὐαισθησία πὺ τοῦ δούλεψεν αἰῶνες ὁ μικρὸς καημὸς τῆς σκλαβιάς καὶ τοῦ σφρηγλάτησε σὲ συνείδηση ἀνθρώπινης εὐθύνης ἡ σκληρὴ τετράχρονη πάλη του γιὰ λευτεριά. Γι' αὐτὸ κ' ἀγκαλιάζοντας τὸν ἀνώνα τῶν Ἀλγερινῶν σάν δικό του ξεκαθάρισε τὴ θέση του θαρρετὰ κ' ἐπίσημα: ὀλη ἡ συμπάθειά μας εἶναι με τοὺς ἡρωϊκοὺς κ' ἀδυσώπητους μαχητῆς τοῦ περιήφανου λαοῦ τῆς Ἀλγερίας!

Γιὰ μᾶς ἐδωκάτω οἱ περιστάσεις τῆς ζωῆς τῶν τελευταίων χρόνων δὲν ἐπιτρέπουν συμβιβασμοὺς ἀπάνω στὰ μεγάλα θέματα τοῦ Ἀνθρώπου. Ὅποιες σκοπιμότητες κ' ἂν παρεβάλλωνται, τὸ χρέος προβάλλει ἀνένδοτο ὅταν πρόκειται γι' ἀξίες πὺ συνδέονται με τὴν οὐσία καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς. Γιὰ μᾶς δὲν εἶναι — δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι — παρονιγῆς ἕνας ἀγώνας θανάτου γιὰ τὴν ἀποτίναξη τῆς δουλείας. Τὸ αἴτημα γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας ἔχει ζυμωθῆ με τὴν ἴδια τὴ συνείδησή μας — κ' ἡ ἀξίωση γι' αὐτοδιάθεση μᾶς εἶναι ὑπόθεση ἱερῆ.

Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Κύ-

πρου, πὺ δὲν λησμονοῦν ποτὲ τῆς ἀρχῆς ἀπάνω στῆς ὀποιῆς ἡ Γαλλία ὤρθωσε σάν ἀτάλυτο ὀρόσημο Ἀρετῆς τὸ 1789 καὶ πὺ ἀναγνωρίζουν πάντα τὴν πνευματικὴ ὀφειλὴ τοῦ Ἀνθρώπου στὴ φωτεινὴ δημιουργία τῆς γαλλικῆς διανόησης, ἀπειθῶνουν θεσμὴ ἐκκλιση στοὺς γάλλους πνευματικοὺς ἀνθρώπους νὰ ρίψουν ὀριστικὰ τὸ βάρος τους στὴν πλάστιγγα τῆς Δικαιοσύνης. Τυχόν διαιώνιση τῆς ἠθικῆς ἐκκενρότητας, πὺ δημιουργεῖ τὸ Ἀλγερινὸ θάχη τραγικῆς συνέπειες ἀπάνω στὴν τύχη τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ θὰ διαείση ὀριστικὰ τὴν πίστη σ' ὅτι ἡ πνευματικὴ παράδοση καὶ μοῖσα τῆς Εὐρώπης καλεῖ. Καρὸς γιὰ χάσιμο δὲν ὑπάρχει — ὑπάρχει μόνο τὸ καθῆκο τῆς Ἀνθρωπιάς.

Ἀπὸ τὴ συναίσθηση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ καθήκοντος διαβιβάζομε κ' εἴμεψ στὸν ἀδάμαστο Ἀλγερινὸ λαὸ τὸ μήνυμα τοῦ θαυμασμοῦ μας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης μας.

Ταχ' αἴριον ἔσεται ἄμεινον...

(Ἀπὸ μέρους τῆς πνευματικῆς ὀμάδας)

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Ε΄.

Μεσάνυκτα Μεγάλης Παρασκευῆς τοῦ 1821. Μέσω στοῦ βαθῦ σκοτάδι, ἕνας παπᾶς, μέτρος στοῦ μπότι, με χαρακτηριστικὰ ἀποφασιστικά, συνοδευόμενος ἀπὸ ἕνα νεαρό, κατέβη ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Πατριαρχεῖο καὶ μπῆκε, μόνος, στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Σὲ λίγα λεπτά βγήκε καὶ ἔδωσε μερικὰ πράγματα στοῦ νεαρό, πὺ τὸν περιμένε ἔξω. Αὐτὸς τὰ προσκύνῃσε καὶ τᾶκουψε στὴν κάπα του.

— Ἀκολούθα με, Θρασύβουλε, εἶπεν ὁ γέρος.

Προχώρησαν σιωπηλοὶ γ' ἀρεκτὴν ὄρα καί τέλος, σταμάτησαν στὴν Πύλη τοῦ Σεραγιοῦ, Οὐγζοῦν Βαουσοῦ, ὅπου ἦσαν οἱ φύλακες τοῦ Βοσταντζῆ.

— Ποῖς εἶναι; φώναξε ἕνας ἄγιος Γενίτσαρος.

— Ἐχω ἄδεια νᾶμπω στὴ φυλακὴ

τῶν ἀρχιερέων, εἶπεν ὁ κληρικός, κι εἰδειξε τὴ γραπτὴ ἄδεια τοῦ Βεζύρη.

Ὁ Γενίτσαρος, ἀφοῦ ἐξέτασε τὴν ἄδεια, τοὺς ὠδήγησε σ' ἓνα ὑπόγειο, φωτισμένο ἀμυδρά, ὅπου ἦσαν καθισμένοι χάμο, χωρὶς στρώμα, κουρελιασμένοι καὶ χτυπημένοι, οἱ Ἄρχιερεῖς: Διονύσιος Καλλιάρχης, ὁ Δέρκιων, Γρηγόριος, ὁ Νικομιδίας Ἀθανάσιος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὁ Τουρνόθου Ἰωαννίκιος, ὁ Ἀνδριανούπολεως Δωρόθεος, καὶ μερικοὶ ἄλλοι. Ὅλοι ἦσαν γέροιο. Μόλις εἶδαν τὸν ἱερέα, φώναξαν ὅλοοι κατάληκτοι:

—Ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης!

—Κι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν, τέκνα μου! εἶπε συγκινημένος ὁ Μέγας Ἱεράρχης, εὐλογώντας τους. Ὅστερα εἶπε στὸ Γενίτσαρο:

—Ἡ ἄδεια τοῦ Βεζύρη, ἐπιτρέπει νὰ μείνω μόνος μετὰ τοὺς φυλακισμένους.

Ὁ Γενίτσαρος ἔφηνε μουμουρίζοντας. Ὅταν ἔμειναν μόνοι, ὁ Νικομιθίδης, εὐλόγησε:

—Παναγιώτατε, γιατί ἤλαθε ἐδῶ τέτοιαν ὥρα;

Χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ, ὁ Πατριάρχης, ἔβγαλε ἓνα τσαλακωμένο γράμμα ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ῥάσου του καὶ στὴ συνθηματικὴ γλῶσσα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, διάβασε μερικὲς φράσεις, πού ἀκούγοντάς τες κανεὶς θὰ νόμιζε ὅτι πρόκειται γιὰ ἓνα φιλικὸ γράμμα κάποιου φίλου σὲ ἄλλο. Αὐτὲς οἱ φράσεις ὅμως, δὲν ἦσαν τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ προειδοποίηση τοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς τοῦ Πατριάρχῃ καὶ τῶν Ἀρχιερέων, ἀπὸ κάποιο κατάσκοπο τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας.

Δὲν χρειάζοταν προειδοποίηση γιὰ τὸ θάνατό μας! εἶπε ὁ Ἰωσήφ. Δὲν κλείνεται κανεὶς στὴ φυλακὴ αὐτῆ, χωρὶς νὰ εἶναι καταδικασμένος σὲ θάνατο.

—Ἄγιοι Πατέρες, μάρτυρες τούτου τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα καὶ πρόδρομοι τῆς εὐειθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους! Ἡ ὥρα ἐσήμανε! Θάρος! Οἱ Ἕλληνες ἀδελφοί μας, θὰ ἐκδικηθοῦν τὸ θάνατό μας. Κι ἄλλοι σὰν ἐμᾶς ὑποφέρουν. Ἀκούστε αὐτὴ τὴ φορικτὴ σκηνή, στὴν ὁποία ἤμουνα μάρτυς: Τὴν περασμένη Δευτέρα, μετὰ κάλεσε ὁ Βεζύρης στὸν ὄντα του. Ἐκεῖ, γονατιστοί, ξυπόλητοι καὶ μετὰ τὰ χέρια σταυρωμένα στὸ στήθος ἦσαν τ' ἀδέλφια Κωνσταντίνος καὶ Νικόλαος Μουρούζη. Ὁ Βεζύρης, κατακόκκινος ἀπὸ θυμὸ, μοῦ εἶπε:

«Πάρ' τους αὐτοὺς καὶ δός' τους ἐκείνο τὸ κρασί, πού ἐσεῖς λέτε αἷμα τοῦ Προφήτη σας, πρὶν τοὺς κρεμάσω».

Χωρὶς νὰ πῶ λέξη ὑπάκουσα. Ἀφοῦ ἔστειλα καὶ μοῦφεραν τὴν Ἅγια Μετάληψη, τοὺς κοινώνησα «τῶν ἀχράντων μυστηρίων»... Σὲ λίγη ὥρα, τὰ δυὸ ἀδέλφια δὲν ζούσανε πιά»...

—Αἰωνία τους ἡ μνήμη, ψιθύρισαν οἱ Ἀρχιερεῖς.

—Σήμερα, μετὰ κάλεσε πάλι ὁ Βεζύρης. Ἦτανε μαλακώτερος τούτῃ τῆς φορᾶς, καὶ μοῦ πρόσφερε ναργιλέ. Μετὰ ἤθελε, λέει, γιὰ νὰ μοῦ ποτεῖν νὰ σᾶς ξομολογήσω κι ὅ,τι μάθω νὰ πάω νὰ τὰ πῶ στὸν Πατριάρχη! Σὰν προκαταβολὴ μοῦστειλε ὁ Πατριάρχη μίαν ἀδαμαντοκόλλητη ταμπакιέρα.

Κι ὁ Πατριάρχης ἔδειξε στοὺς Ἀρχιερεῖς τὰ «Γεράντια Ἀργύρια» τῆς προτεινομένης προδοσίας.

—Ἐλάτε, τώρα, παιδιά μου, νὰ κοινώησουμε καὶ νὰ ξομολογηθοῦμε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον. Ἔλα, παιδί μου, Θεοσύβουλε, εἶπε στὸ νεαρὸ συνοδό του, πού, δακρυσμένος, ἄκουε τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γεηγορίου.

Μόλις τέλειωσε ἡ δραματικὴ σκηνή, ὁ Θεοσύβουλος, ἀφοῦ γύμνωσε τὸ σπαθί του, ὄρηψε ἀνάμεσα στοὺς Ἱερεῖς φωνάζοντας:

—Ἐβλογῆστε, Μακάριοι Πατέρες, τούτο τὸ σπαθί!

—Ἄς εἶν' εὐλογημένο τὸ σπαθί σου, παιδί μου, εἶπε ὁ Πατριάρχης. Ποτὲ σπαῖρα νὰ μὴν σὲ ἀγγίξῃ καὶ νὰ μὴ πατήσῃ τὸ χῶμα τοῦ τάφου, πρὶν λευτερωθῇ, ἡ Πατρίδα σου!

—Ἀμήν! εἶπαν ὅλοι.

Ἐνῶ ὁ Πατριάρχης ἐτοιμαζόταν νὰ φύγῃ, ὁ Ἀρχιερέας Ἀδριανούπολεως Δωρόθεος, γνωστὸς γιὰ τὶς ἐπιστημονικὲς καὶ φιλοσοφικὲς του γνώσεις, εἶπε:

—Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ διὰ τὰ Ἔθνη σταυρωθεὶς καὶ τῆς γῆς τὴν ἀνομίαν ἀποπλύνας, μεσίτευσον πρὸς τὸν Πατέρα σου, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν...

—Ἡ μνήμη σας θὰ εἶναι μακαρία, ἀδελφοί μου! εἶπε ὁ Πατριάρχης. Εἶναι καιρὸς νὰ σᾶς ἀφήσω. Δὲν σᾶς ἀποχαιρετῶ ὅμως, διότι γρήγορα θὰ συναντηθοῦμε ἐκεῖ, ὅπου κανεὶς πιά δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ μᾶς χωρίσῃ!

Καί, σὰν τέλειωσε ἡ εὐλογία, εἶπε στὸ Θεοσύβουλο:

—Ἀκολούθα με, παιδί μου.

Κι ἔφηναν...

Ἐπιμέρωνε πιά ὅταν ὁ Πατριάρχης μετὰ τὸ Θεοσύβουλο ξεμάκρυναν ἀπὸ τὴ φορικτὴ φυλακὴ. Στὸ δρόμο ὁ Πατριάρ-

χης ἔλεγε στό νέο:

—Όταν ἐπιστρέψουμε στό Πατριαρχεῖο, Θρασύβουλε, νά πᾶς στήν Ὀδησό. Ἡ Κωνσταντινούπολις δέν εἶναι ἀσφαλής. Θά σέ συστήσω στούς ἐκεῖ ὁμογενεῖς ἐμπόρους καί θά μπορέσεις νά τελειώσεις τές σπουδές σου.

—Νά μοῦ ἐπιτρέψετε νά ἀρνηθῶ, Ἄγιέ μου Πατέρα. Θά πάω νά καταταχθῶ στόν Ἱερό Λόχο...

—Σιγώτερα νά μιλάς. Ἄκουέ πίσω μας θήματα!

—Ἄγε Πάτερ! ἀντήχησε πίσω τους μιά φωνή.

—Τί εἶναι; ρώτησε ὁ Θρασύβουλος.

—Δυό Τοῦρκοι μέ κυνηγοῦν, εἶπε ὁ Ἕλληνας.

Πραγματικά, δυό Τοῦρκοι πλησίασαν πάνοπλοι. Ὁ Γρηγόριος, ἀφοῦ τοῦς ἀπομάκρυνε μέ μερικά χρήματα, ρώτησε κι ἔμαθε γιά τή φτώχεια τοῦ ξένου καί τοῦδωσε ἀρεκέτᾳ χρήματα καθώς καί τήν ἀδμαντοκόλλητη ταμπακίερα τοῦ Πατισάχ, γιά νά μπορέσῃ νά θρέψῃ τήν οἰκογενεία του, στίς δύσκολες μέρες πού θ' ἀκολουθοῦσαν.

Ὅλο τὸ Μεγάλο Σάββατο τὸ πέρασε ὁ Πατριάρχης μέ προσευχή. Τὸ βράδυ, εἶπε στόν Θρασύβουλο, νά φύγῃ γιά τὸν Ἱερό Λόχο.

—Ἀδύνατο! Πῶς νά φύγω καί νά σᾶς ἀφήσω στόν κίνδυνο;

—Εἶναι μάταιο, παιδί μου, νά μείνῃς. Ἐσὺ δέν μπορείς νά κάνῃς τίποτε μυστᾶ στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Σκέψου τήν Μητέρα σου, τὸν Πατέρα σου, τήν ἀρραβωνιαστικιά σου, τήν Πατρίδα σου. Φύγε, παιδί μου, φύγε...

Ὁ Θρασύβουλος, μέ δακρυσμένα μάτια, φίλησε τὸ χεῖρ τοῦ Πατριάρχῃ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Κεῖνος τὸν φίλησε στό μέτωπο. Ὅστερα ἔφυγε κατὰ τὸ λιμάνι.

Τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα ὁ Πατριάρχης σηκώθηκε πρὸν νοεῖς. Ἄφου ἔμεινε γιά πολλὴ ὥρα σκεπτικός, φόρεσε τὴν ἐπίσημη στολή του καί ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν πιστό του διάκο Γαβριήλ, πῆγε στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καί κάθισε στὸ θρόνο τοῦ Χρυσοστόμου. Ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι Χριστιανοὶ ἦταν σιωπηροί. Ἀλλὰ μόλις ὁ Πατριάρχης ἀνάκραξε τό: «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ», ὅλοι ἄφησαν μιά φωνή: «Ἀναστήτω τὸ Γένος». Μετὰ τὴ λειτουργία ὁ Πατριάρχης ξαναγύρισε στό Πατριαρχεῖο. Μόλις ἔφτασε κεῖ, πῆρε μήνυμα νά πᾶῃ στό παλάτι τοῦ Βεζύρη. Ὁ Βεζύρης τὸν περιμένε ἀνήσυχος.

—Λοιπὸν; ρώτησε τὸν Πατριάρχη, τί ἔγινε μέ τὴν ἐξιμολόγησι τῶν Ἀρχιερέων;

Ὁ Πατριάρχης ἔμεινε ἄφωνος.

—Ἐπάρεχί γιά σένα καὶ γιά τοὺς Ἀρχιερεῖς ἐλπίδα σωτηρίας. Ἄν μοῦ τῆς τί σου εἶπαν, σοῦ ὑπόσχομαι νά σᾶς λυτρώσω ὅλους ἀπὸ τὸ θάνατο.

—Κανέναν, εἶπεν ὁ Γρηγόριος, δέν μπορεῖ νά λυτρώσῃ ἀπὸ τὸ θάνατο ἄλλους, παρὰ μόνον ὁ Θεός.

—Ὡστε θέλεις νά δῆς ἂν ἔχω τὴ δύναμη νά σᾶς σκοτώσω ἢ ὄχι;

Καὶ χτύπησε παλαμάκια τρεῖς φορές. Δυό Τουρκαλάδες, σωστοὶ γίγαντες, παρουσιάστηκαν...

—Εἰδοποιήστε τοὺς Παπάδες νά ἐκλέξουν ἄλλο Πατριάρχη. Ἐτοῦτον θά τὸν κρεμάσω.

Ἐνῶ οἱ ἱερεῖς διάλεγαν τὸ νέο Πατριάρχη, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Πισιδεῖας Εὐγένιον, ὁ δήμος κρεμμοῦσε τὸν Γρηγόριο, πού δέν σταμάτησε νά προσεύχεται. Οἱ τελευταῖες του λέξεις ἦσαν: «Ὁ Θεὸς ἄς τοὺς συγχωρέσῃ». Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τοῦ ὀγδοηχοστοῦ ἔκτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Τὴν ἴδια τύχη εἶχαν καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς στίς τρομερὲς φυλακὲς τοῦ Σεραγίου Οὐγζοῦν Καπουσού...

Εἶχε δίκιο ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, λέγοντας ὅτι «ἄποιοι κλεινόταν σ' ἐκεῖνες τίς φυλακὲς, δέν γλύτωνε...»

ΠΑΝΟΣ ΚΑ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΠΕΝΘΗ

ΑΡ. ΚΟΥΖΗΣ

Ἡ Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς, ὡς ἐπιστήμη φιλοσοφική καὶ φιλολογική, δέν ἔχει νά δεῖξῃ σειρὰ ἐργατῶν. Μπορεῖ πολλὰς ἐργασίες, ἰδίως κατὰ κλάδους, νά ἔχων γραφτῆ, μὰ ἡ συστηματικὴ ἀπασχόλησι μὲ τὸν τομέα αὐτὸ ἀνήκει κυρίως κ' ἴσως μοναδικῶς στόν μ. ἀκαδημαϊκὸν Ἀριστοτέλη Κουζῆ. Δέν ὑπομνησκόμεν ἀσφαλῶς κάποιες, ἐκκληχτικὲς ἴσως, ἐργασίες τοῦ Σκεῦου Ζερεβοῦ, πού εἶναι ἡ δευτέρα φυσιογνωμία στὴν περιοχὴ τῆς ἱστοριοϊατρικῆς ἔρευνας, οὔτε κάποιες ἀπασχολήσεις, μᾶλλον γοήγορες, τοῦ Πουρναρόπουλου. Τὸ βάρος ὅμως κ' ἡ γύρω προβολὴ κ' ἐπιβολὴ ἀνήκει στόν Ἀρ. Κουζῆ.

Ὁ Κουζῆς δέν ἔχει ἀποκαλύψει πολλὰ χειρόγραφα ὅπως ὁ Σκεῦος Ζερεβός, οὔτε ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τίς ἐκ-

δόσεις ή χειρογράφων ή αρχαίων Έλληνων ιατρών, όπως πάλιν ο Ζερβός, ο Πουρναρόπουλος και σέ περιορισμένη κλίμακα άλλοι (παρόλον που έχει μεταφράσει από τὰ αραβικά ιατρικών έργου πού δέν είχε διασωθή στην ελληνική). Όστόσο ή σπουδή των αρχαίων Έλληνων ιατρών και των συστημάτων τους τόν έχει ξεχωριστά άπασχολήσει και τὸ πρώτο μέρος τῆς «Ιστορίας τῆς Ιατρικῆς» (δυστυχῶς δέν άποπερατώθηκε τὸ ὅλο ἔργο) δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἕνας πλούσιος καρπὸς τῆς πολύχρονης τῶν δουλειᾶς. Ἡ κατάταξις, ή ἔχτιμησι τῶν πραγμάτων, κείνη ή χαρακτηριστική ιδιαίτερη ἀγάπη, πού ξεχειλίζει τοὺς ἐνθουσιώδεις ἔρευνητῆς και δασκάλους, καθιστᾷ τὸ ἀτέλειωτο αὐτὸ σύγγραμμα σοβαρῆ συμβολῆ στην ελληνική ἐπιστήμη.

Δυστυχῶς τὸ πρὶν λίγα χρόνια εὐρωπαϊκὸ ρεῦμα, ἰδίως στὰ ἀνώτατα διδαχτήρια, (τοῦτο δέν συμβαίνει στὰ ἀμερικανικά πανεπιστήμια) έχει ἐξοστρακίσει τίς ιστορικοιατρικῆς σπουδῆς ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῶν ιατρικῶν σχολῶν. Τὸ ρεῦμα ἐπῆρσασε και τὴν Ἀθήνα. Τὰ κομματικά βρήκαν τὴν εὐκαιρία και δώσανε τὴν χαρακτηριστικὴ καταργώντας τὴ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς μαζί με τὴν λόγφ ὀρίου ηλικίας ἀποχώρηση τοῦ Κούζη. Γιατὶ πρέπει νὰ τονιστῆ πῶς ὁ Κούζης ἀνέδειξε τὴν ἔδρα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς κ' ὅσα εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ χρησιμοποιῶν μαθητῆς του θὰ νοιώθουν μὰ πληρότητα στὸν τομέα αὐτὸ τῆς ἐπιστήμης τους.

Δὲ ξέρω ποῦ ὑπῆρξε ή συμβολῆ τοῦ Κούζη στὸν ἀνταρκτικὸν ἀγῶνα. Στὰ τελευταία χρόνια ἦταν διευθυντῆς τοῦ εἰδικοῦ ἰνστιτούτου καταπολεμῆσεως τοῦ καρκίνου στην Ἑλλάδα, ἀλλὰ δέν εἶμαι σὲ θέση νὰ ξέρω τὴν ἐπιστημονική (και ὄχι διοικητική) συμβολή του.

Ἐνα πράγμα ὅμως πρέπει νὰ τονιστῆ πῶς ὁ θάνατος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀο. Κούζη ἀφήνει μεγάλο κενὸ στὸν τομέα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς και τῶσα πιά φαίνεται σφαιστάτα τὸ εὐσυνείδητο κ' εἰδὸκίμο ἔργο του.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η 25η ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

Ἡ 25η Μαρτίου εἶναι ὀρόσημο τοῦ νεοελληνικοῦ μέ βίου, ἔστω κ' ἂν χρόνια πῶ μπροστὰ ἀπὸ τὸ δόξσημο αὐ-

τὸ ἔτομαζόταν ή νέα μας ἐποχή, βγαλμένη μέσα ἀπὸ τοὺς δυὸ παλιούς μας κόσμους, τὸν ἀρχαιοελληνικὸ και τὸν βυζαντινὸ.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, πού ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀνὰ τὸν κόσμο ἐθνικῶν ἐπαναστάσεων, με τὸν ἰδιόζοντά του χαραχτήρα και με πολλὰ ἀνεξήγητα γὰ τὰ συνήθη κριτήρια σημεῖα του, ἀποτελεῖ γὰ μᾶς ἐδῶ με τὴν μονόπλευρη ἐλευθερία (μᾶς λείπει ή ἐθνική ἀποκατάσταση) ἕνα σημεῖο πνευματικῆς προσηλώσεως.

Ἡ συμμετοχή τῆς Κύπρου στὸ μεγάλο ἐκεῖνο ἐθνικὸ μας βῆμα δέν έχει ἀκόμα ὑπολογιστῆ. Μιὰ ἔκδοσι τοῦ Λοῦζου Φιλίππου (Κύπριο Ἀγωνιστῆ, Λευκωσία 1953) έχει ἀποκαλύψει ἀρκετά, μὰ ὄχι ὅσα θὰ ἔπρεπε. Ἐξ ἄλλου στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ὑπάρχει ἕνα μπαούλο ἔγγραφα και σημειώσεις γὰ τὴ συμβολή τοῦ νησιοῦ μας στὸ 21, μαζεμένα ἀπὸ τὸν ἦρωα Ροδίωνα Γεωργιάδη. Ἀλλὰ και στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους θὰ ὑπάρχουν ἀρκετά διαφωτιστικά ντοκουμέντα.

Νομίζω πῶς τὸ πρόσφατο παρελθόν, με δση αἰγλή κ' ἂν ἔχη, δέν πρέπει νὰ μᾶς ἀποστᾷ ἀπὸ τὴ μελέτη ἑνὸς ἐπίσης ἐνδόξου παλιοῦ παρελθόντος. Οὔτε πάλιν, ἐξ αἰτίας μερικῶν πολιτικῶς ὑπόπλων ὑποτροφιῶν, νὰ προσηλωνόμαστε στὴ μελέτη ἐποχῶν με λιγώτερη ἐθνική ἀξία, ὅταν τοῦτο γίνεται εἰς βάρος τῶν ἐποχῶν με χαρακτηριστικὴν ἐθνική σημασία. Βέβαια, ή ἐπιστήμη δέν πρέπει νὰ κρατᾷ τὴ ζυγαριά τῶν τρεχόντων συμφερόντων πολιτικῆς φύσεως. Μὰ οἱ περιστάσεις μας ἐδῶ ἐπιβάλλουν τὴν ἐπιστροφάευσή τῆς ἐπιστήμης (ὡς εὐσυνειδήτου θεραπεινίδος τῆς ἀλήθειας) και γὰ τρέχοντα συμφέροντα, ἐφόσον οἱ δυνατοὶ τῆς γῆς ἐπιστρατεύουν παραπλανητικῶς τὴν ἐπιστήμη γὰ συσκοτίση μερικῶν δικαίων και πόθων.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Δέν μπορεῖ νὰ διαφεύγη κανενὸς τὴν προσοχή τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἑλληγισμός τῆς Κύπρου βρίσκεται ἐνώπιον μᾶς σατανικά οργανωμένης ἐπίθεσης τοῦ σίναικου στοιχείου, πού καθημερινὰ χτυπᾷ με τίς προκλήσεις και τίς ἀπειλές του και πού διαρκῶς φουσκώνει με τὸν τυφλὸ σαβιτισμὸ και τὰ διάφορα μέσα πού τοῦ διοχετεύονται ἀπὸ τὴν ἀντίπε-

Φυσικά, οι γραμμές αυτές δεν σύρονται με πρόθεση να προκαλέσουν φανατισμό και μισαλλοδοξία. Για τον Έλληνα, ξέρομε, ό σεβασμός προς ό,τι είναι πραγματικό ό δικαίωμα του συνανθρώπου αποτελεί κανόνα ζωής που καμιά περίπτωση δεν μπορεί να καταλύσει. Οί άγωνες μας στάθηκαν και είναι πάντα κατάφαση — ποτέ άρνηση.

Έμεις ό,τι έπιζητούμε να τονίσουμε δεν είναι παρά ή ανάγκη να συνειδητοποιήσωμε τον κίνδυνο που διατρέχουμε έφ' όσον έναντι της άλλοφορούνης βρισκόμαστε κατακοιμιασμένοι. Δεν κάνουμε πολιτική πιστευόμεν, όμως, ό,τι ό έθνικός διχασμός στην Κύπρο την ώρα αυτή μπορεί να όδηγήσει σε καταστροφή — πράγμα για τό όποίο δεν έχει κανείς τό δικαίωμα να συνεργήσει. Πάθι, ψυχώσεις, μίσο, πικρίες πρέπει να παραμεριστούν για να ένσχυθι ή έπαγώνπηση πάνω από την ύπόθεση της έθνικής μας έπιβίωσης και για να έγερθι τό άρραγές τείχος που θά παραλύσει κάθε έπιβουλή. Η ευθύνη μας έδοκάτω δεν είναι μονάχα ευθύνη Κυρίου, αλλά και έπαυξημένη ευθύνη έναντι του έθνους και του Άνθρώπου. Η έπαλξή μας είναι άκριτική και για τον έλληνισμό και για τό Πνεύμα.

Προβάλλει, λοιπόν, έντονη ή ύποχρέωση της ένότητας του λαού. Γι' αυτό κι' οί πνευματικοί μας άνθρωποι όφείλουν να δουλέψουν προς την κατεύθυνση αυτή με πίστη και με σύστημα. Αυτοί γνωρίζουν καλά πώς στο μέγα θέμα της μοίρας του λαού μας δεν μπορεί να χωρή διχασμός. Και είναι σε θέση να άρθουν, σαν τό θελήσουν, πάνω από τά πράγματα και ν' άποτελέσουν την πιο άσφαλή γέφυρα συνεννόησης. Η δύναμη της παράδοσης και των πεπρωμένων του τόπου στα γέρια τους μπορεί ν, άποβή φώς που να αϊθριάσει γύρω την άτιμόσφαιρα — κι' ή φωνή τους μπορεί ν' άποδειχθι πειστική.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

**Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ
ΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΤΗΣ
«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»**

Η «Πνευματική Κύπρος» στις 28 του Γενάρη κάλεσε σε φιλικό φιλολογικό τσάι όλους τους συνεργάτες της πρώτης έξαμηνίας της στην «Παιδαγωγική Άκαδημία», θεωρώντας τό όλο πνευματικό της κίνημα και κίνημα πολύ ευρύτερων κύκλων. Με την πρώτη αυτή συνάντηση

θύ. δινόταν ή ευκαιρία ν' ανακηνηθούν ευρύτερα πνευματικά θέματα, άνεξαορτήτως ύποδείξεων χρησίμων για τό περιοδικό.

Στην συγκέντρωση ή παρουσία έπαύμων έκπροσώπων ύπεύθωνων σωμάτων — πάντοτε με την έννοια του συνεργάτη — έδωσε άφορμή να καταποπιστούν και οί ύπεύθινες άοχές σε πολλά προβλήματα και να θεθούν οί βάσεις μεταγενέστερης έπαφής πνευματικών ανθρώπων και άοχών. Έγουν παρευρεθι π.χ. μεταξύ των άλλων ό δο Κ. Σπυριδάκις, πρόεδρος της Έλληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, ό κ. Κλ. Γεωργιάδης, διευθυντής του Γραφείου Έλληνικής Παιδείας, ό κ. Θ. Σοφοκλέους, τμηματάοχης μέσης παιδείας, ό κ. Νέορος Κληοίδης, μέλος του ό.σ. της Έταιρείας «Κυπριακά Σπουδαία», διευθυντής και καθηγητής σχολείου, έπιστήμονες, διδάσκαλοι και άλλοι άνθρωποι των γραμμάτων και της τέχνης.

Στην άρχι ή γραμματέας της πνευματικής ομάδας κ. Κ. Χρυσάνθης καλωσόοισε τους συνεργάτες του περιοδικού από μέρος της ομάδας με τό έξης:

«Η «Πνευματική Κύπρος» αισθάνεται ύποχρεωμένη να έκφράσει τις ευχαριστίες της για την θερμή άνταπόκρισή σας στην πρόσκλησή της.

Η συγκέντρωση αυτή των συνεργατών της για την πρώτη έξαμηνία της ζωής της δεν έχει τον άπλο και συνήθη σκοπό της ευχαριστίας. Σκοπός είναι να δώσει την ευκαιρία στους συνεργάτες της να άκήσουν τό δικαίωμα του φιλικού έλέγχου και της συμβουλής. Έτσι ή συνεργασία τους γίνεται πιο ύπεύθυνη και πιο έποικοδομητική. Και ή προσπάθεια μας παίρνει τον που πρέπει ευρύτερο χαρακτήρα ύπεύθυνης πνευματικής κινήσεως. Γιατι ή πνευματική ομάδα της «Πνευματικής Κύπρου» δεν είχε ή έχει ή θά έχη σκοπό πνευματικής μονοπωλίας ή σκοπό καταλήψεως των πρώτων θέσεων. Άπλως ή ομάδα άνέλαβε την ευθύνη. Και ευθύνη σημαίνει περισσότερα και όχι θεωρητικά ζητήματα.

Τι γραμμή του περιοδικού την έχει έκθέσει τό πρώτο άρθρο μας, με τον τίτλο «Με λογισμό και μ' όνειρο». Περιτελεί λοιπόν τό ξαναεχθέσωμε τις θέσεις μας. Μόνο ένα πράγμα πρέπει να ξανατονίσουμε: την έμμονή μας στο Έλληνικό Έθνικό μας ιδεώδες, όχι με τη στενή πατριωτική άποψη (που κι' αυτή) πάλιν έχει την αξία της κι' άπα-

τει σεβασμό) αλλά με την ευρύτερη σημασία. Είναι γνωστές, στο κάτω-κάτω, οι ιδιαίτερές μας εδώς συνθήκες. 'Ασφαλώς δὲ μᾶς ἐνδιαφέρουν οἱ μικρόψυχοι μικροκομματισμοί. Εἴμαστε ὅλοι ὅμοιοι κ' ἔχουμε τὶς πολιτικὲς μας ἀπόψεις. 'Αλλά εἶναι ἓνα σημεῖο πού πρέπει ὁλοι μας νὰ ἐνώσουμε τὶς δυνάμεις μας με καθαρὴ συνείδηση: τὸ ἑλληνικὸν ἔθνικόν μας ἰδεῶδες. Μπορεῖ νάχουμε πᾶ μιά ὅποιουδήποτε βαθμοῦ πολιτικὴ ἀποκατάσταση. Δὲν ἀποκτήσαμε ὅμως τὴν ἔθνηκὴ ἀποκατάσταση. Κι' ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ τὸ ξεχάσῃ αὐτό, οὔτε νὰ δέσῃ τὰ χεῖρά του.

Νομίζω πὼς προτοῦ κλείσω τὸ καλωσόρισμα αὐτὸ ὀφείλω νὰ μνημονεύσω τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους πού θυσιαστήκανε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ τόπου μας καὶ ἰδιαίτερώς τοὺς ἐπιστήμονες καὶ δασκάλους σὰν τὸν Κυριάκο Μάτση, Φώτῃ Πίττα καὶ ἄλλους».

Μετὰ τὸ καλωσόρισμα ὁ δρ Κ. Σπυριδάκης ἀνέπτυξε τὴ σημασία τοῦ πολιτικοῦ παραγόντα πρὸς τὴν ταρηνὴ Κύπρο πού ἔχει πᾶ ἓνα ἰδιάζοντα πολιτικὸ χαρακτηριστῆρα. 'Ακριβῶς τὸ πνευματικὸ πεδὶον ἀνοίγεται κατ' ἀρχὰς γιὰ μᾶς ἐδῶ. Εἶναι τὸ μόνον στάδιο στὸ ὁποῖον μπορεῖ ἓνας νὰ προβλέψῃ δημιουργία. 'Επὶ πλέον ὁ ρόλος τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου στὴν Κύπρο δὲν εἶναι μόνον ἀπλῶς σωτήριος ἀλλὰ κυρίως δημιουργικός. Καὶ πρέπει ὅλοι οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι (μετὰ τὴν ευρύτερη σημασία ὡς ἐπιστήμονες, δάσκαλοι, λογοτέχνες κλπ.) νὰ ἐνώσουν τὶς δυνάμεις τους πρὸς ἀνάδειξη τοῦ μικροῦ αὐτοῦ νησιοῦ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο ὑποδέχτηκε μ' ἐνθουσιασμό τὴν ἐκδοσὴ τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» καὶ τῆς εὐχεται νὰ συμβάλῃ στὸ ἀναικδομητικὸ ἔργο, στὸ ἔργο τοῦ πνεύματος.

'Η κυρία 'Ελένη Παλαιολόγου - Πετροῦνδα, διάβασε ἀπὸ ἓνα τελευταῖο γράμμα τοῦ Γλαύκου 'Αλιθέρου πρὸς αὐτὴ τὸ χαιρετισμὸ τοῦ Κυρίου λογοτέχνη πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῶν γειματῶν στὴν Κύπρο. Μεταφέρουμε ἐδῶ τὸ σχετικὸ κομμάτι: «...Μ' ἂν ἀκόμα ὑπάρχει φωνὴ μέσα σου... Ξαναθύμισε τ' ὄνομά μου στὴν Κύπρο. 'Ελπίζω πάντα μου νὰ ξανασηχθῶ τ' ἅγια χρώματα καὶ νὰ προσεσηχθῶ. Στὸς φίλους μας χαιρετισμούς».

'Ο κ. Κ. Μόντης εἰσηγείται ὅπως ὅλοι οἱ παρερισκόμενοι χρησιμοποιήσουν τὰ προσωπικά τους μέσα καὶ τὴ δυνάμει τους γιὰ νὰ βοηθήσουν τὸ κυπριακὸ βι-

βλίον. Χωρὶς μιὰ ἐπίσημη βοήθεια τὸ βιβλίον θὰ φυτοξασθῇ καὶ μιὰ μέρα θὰ γίνῃ ἐκδοτικὸ πρόβλημα.

'Ο κ. Τάσος Στεφανίδης ἀντιλαμβάνεται τὴ σημασία τῆς ἐπίσημης βοήθειας, ἀλλὰ θὰ πρέπῃ ἡ παιδεία νὰ κοιτάξῃ ἰδιαίτερώς τὴ διδασκαλία ὄχι ἀπλῶς τῆς νεοελληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας, ὥστε ὁ μαθητῆς βγαίνοντας στὴν κοινωνία ν' ἀναζητῇ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὸ κυπριακὸ βιβλίον.

'Ο κ. Φρ. Βράχας ἔχει προτείνει νὰ γίνῃ μιὰ προσπάθεια πρὸς ἔντονη «ἑωπτανίας» στὸ περιοδικόν, πού νὰ δημιουργήσῃ ἔντονη κίνηση τῶν πνευματικῶν προβλημάτων 'Ο κ. Θ. Σοφοκλέους συμφωνεῖ καὶ προτρέπει ἰδιαίτερώς τοὺς νέους πού δὲν δεσμεύονται με θέσεις ἢ ἄλλο τι καὶ μποροῦν ἀπαρεξήγητα νὰ μιλοῦν, νὰ ἐκφράσουν ἄφοβα καὶ ζωντανὰ τὶς ἀνησυχίες τους, ὥστε καὶ οἱ παλαιότεροι νὰ μποροῦν νὰ κατατοπιζοῦνται στὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔχταση τῶν νέων προβλημάτων.

'Ο κ. Κ. Σπυριδάκης δευτερολογῶντας ἐτόνισε τὴ σημασία τῆς ἐπίσημης υποστήριξης ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν κινήσεων. Παραδέχεται τὸ πόσο ὑστέρησε ἡ διδασκαλία τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας στὴν Κύπρο καὶ ὑπέδειξε πὼς τὸ κακὸ αὐτὸ θὰ διορθωθῇ. Κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι καὶ ὑπεύθυνα τὰ ἔξ 'Ελλάδος ἐγχειρίδια κλπ. τὰ ὁποῖα ἀγνοήσανε τελείως τὴν Κύπρο ἢ ἂν τὴν ἀναφέρανε πούθενά ἦταν τελείως λανθασμένα. Σὲ παλιότερα χρόνια θὰ ἰδρῶταν ἐδῶ ἓνα εἶδος 'Ινστιτούτου, πού θὰ συνέδεε στενότερα τὸ ἑλλαδικὸ τμήμα μετὰ τὸ κυπριακόν. Λανθασμένοι ὑπολογισμοὶ ματαιώσανε μιὰ τέτοια ὀφελυ καὶ πολύτιμη κίνηση. Εὐχεται στὸ μέλλον νὰ κατορθωθῇ μιὰ ἐπίσημη προσέγγιση μετὰ τύπο ἰνστιτούτου ἢ παρομοίου.

Στὴ δίσωση αὐτὴ συνάντηση ἔγιναν πληθῶς ἄλλες εἰσηγήσεις καὶ συζητήσεις, μικρότερου ἢ μεγαλύτερου καὶ διάφορου ἐνδιαφέροντος. Πάντως ὅλοι κατατοπίστηκανε πάνω σὲ πολλὰ προβλήματα.

Στὸ τέλος ὁ δρ Σπυριδάκης ἐπαίνεσε τὴν πρωτοβουλία τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» νὰ θυμηθῇ καὶ παλαιότερους ἥρωες ὡς ὁ Ροδίων Γεωργιάδης καὶ ἐπρότεινε οἱ παρερισκόμενοι νὰ δώσουν τὴν εἰσφορά τους γιὰ νὰ δημιουργηθῇ τὸ πρῶτον ποσὸν πρὸς ἴδρυση μνημείου τοῦ ἐπιστήμονα αὐτοῦ.

Τὰ προσφερόμενα προχειρῶς ποσὰ εἶναι:

«Πνευματικὴ Κύπρος»	£ 5—
«Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου»	5—
δρ Κ. Σπυριδιάνης	2—
Φρ. Βράχας	2—
Κλ. Γεωργιάδης	2—
Τάκης Φυλακτοῦ	1—
Κ. Χρυσάνθης	1—
Ἄ. Χριστοφίδης	1—
Ἑλ. Παλαιολόγου - Πετρώνδα ..	1—
Αουλοῦ Συμεωνίδου	1—
Κ. Μοιράνθης	2—
Ν. Κληρίδης	0,500
Εἰρένα Ἰωαννίδου	1—
Λώνιας Εὐθυβούλου	1—
Π. Πετρόπουλος	1—
Φοῖβος Σταυρίδης	0,500
Θ. Σοφοκλέους	1—
Μιχ. Μαραθεύτης	1—

£ 29

Τὸ περιοδικὸ ἀνέθεσε στοὺς κ.κ. Φρ. Βράχα καὶ Τάκη Φυλακτοῦ νὰ δέχονται κάθε εἰσφορὰ καὶ νὰ δημιουργήσουν εὐρύτερη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» γιὰ νὰ μαζευτῆ σύντομα τὸ ἀναγκαῖο ποσόν. Οἱ εἰσφορὲς θὰ δημοσιεῖνται κατ' ἀρχὴν σὲ εἰδικὴ στήλῃ τοῦ περιοδικοῦ.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ο ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπάρχουν λογοτέχνες ποὺ ἡ συμβολὴ των στὰ γράμματα ἑνὸς τόπου βρῆσκειται περισσότερο στὴν παρουσία των παρὰ στὸ ἔργο των. Ἄλλοι ποὺ προσφέρουν στὸν τόπο ἐπιδρώντας καὶ ὑποκινώντας, δημιουργώντας κίνηση καὶ βάζοντας τὰ θεμέλια, κáμνοντας τὴν ἀρχή, ἔστω κι ἂν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἔργο τους ἀπολύτως κρινόμενον δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν ποὺ τοῦ ἀποδίδουν οἱ συνθῆκες. Οἱ εὐτυχέστεροι θέτουν τὰ θεμέλια καὶ δημιουργοῦν ταυτοχρόνως ἔργο ἀξίας. Ὁ Παλαμᾶς ἀνήκει στὴν πρώτη κατηγορία, ὁ Ξενοπούλος στὴν δεύτερη, ὁ Σολωμὸς στὴν τρίτη. Ὁ Σολωμὸς εἶχε ἐπὶ πλέον τῶν ἄλλων ὑψηλὴν καλλιτεχνικὴν συνείδησιν. Ὁ Παλαμᾶς εἶχε στοιχεῖα ρήτορος προσαρτημένα τῇ προσωπικότητά του καὶ ὁ Ξενοπούλος δημοσιογράφου. Τὸ χειρότερο χαρακτηριστικὸ τοῦ δημοσιογράφου, ἀναγκαῖου κακοῦ πολλὰς φορὲς, εἶναι ἡ προχειρολογία. Γιὰ τὸ λογοτέχνη τοῦτο εἶναι θανάσιμο ἁμάρτημα.

Ὁ Ξενοπούλος δὲν ἔδωσε σπουδαῖο παράδειγμα καλλιτεχνικῆς συνειδήσεως. Ἀπέκτησε ἑνωρὶς ἐπαγγελματικὴν συνείδησιν καὶ κατόρθωσε νὰ γίνῃ ἐμπορικὸς συγγραφέας, πράγμα ὡς τότε πρωτόγνωστο γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐκάμε, νομίζω, πολλοὺς συμβιβασμοὺς μὲ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς ἐποχῆς καὶ ὑπεχώρησε κάποτε στὰ γούστα του. Πρόλαβε ὅμως νὰ προσφέρει καὶ νὰ ἀρχίσῃ. Ἐδημιούργησε σχεδὸν ἐκ τῶν μηδενὸς τὸ Ἀθηναϊκὸν ἀστικὸ μυθιστόρημα καὶ ἄρχισε τὸ νεοελληνικὸ θέατρο. Ἴσως ἢ πιὸ σημαντικὴ συμβολὴ του νὰ εἶναι αὐτὴ. Τὸ θέατρο. Οἱ θεατρικὲς ἀπόπειρες ὡς τότε στὸν τόπο ἴσαν σπασμωδικῆς καὶ περιορίζονταν περισσότερο στὴν σκηρικὴ παρουσίαση παρὰ στὴ συγγραφὴ πρωτότυπων ἔργων. Οἱ δοκιμὲς τοῦ Βερναρδάκη, τοῦ Βασιλειάδη καὶ τῶν ἄλλων καθαρειουσιάνων δὲν ἴταν παρὰ ἀξιολύπητες ἀπόπειρες «κατασκευῆς» θεατρικῶν ἔργων, ἐνῶ δὲν διαφαίνονταν ἐλπίδες στὸν ὄριζοντα γιὰ θετικότερη προσφορὰ. Τότε εἶναι ποὺ μιὰ γενεὰ ταλαντούχων λογοτεχνῶν, νέων καὶ παλαιότερων, ἔδωσε τὸ θεατρικὸ παρόν της καὶ αἰμοδοτήσε τὴ νεοελληνικὴ σκηνὴ μὲ ἀξιόλογα γιὰ τὴν ἐποχὴ, μερικὰ καὶ ἀσχετῶς ἐποχῆς, ἔργα. Ὁ Παντελῆς Χόρν, ὁ νέος Μελάς καὶ ὁ Ξενοπούλος. Αὐτοὶ ἔδωσαν πνοὴ στὴν ἀναμικτὴ θεατρικὴ τέχνη καὶ ἐδημιούργησαν συγγραφικὴ νεοελληνικὴ παράδοση. Ἀνάμεσα στὰ πιὸ σημαντικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα, ποὺ δόθηκαν, μερικὰ τοῦ Ξενοπούλου κρατοῦν ξεχωριστὴ θέση, ἄνκαι ἴσως ὁ Μελάς νὰ εἶναι ὁ πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς. Ὁ «Πειρασμὸς», οἱ «Φοιτητές», ἰδιαιτέρως τὸ «Μυστικὸ τῆς Κοντέσσης Βαλέριανας» πιθανώτατα θὰ ἀντέξουν στὸ χρόνον καὶ θὰ ἐμφανίζονται στὴ σκηνὴ χωρὶς πολλὰς οὐτιδές. (Γιὰ καθόλου οὐτιδὲς δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος). Ὁ στόμφορ, ὁ ὑψηλὸς τόνος, οἱ ἀσυγχώρητες ἀδεξιότητες χάθηκαν' οἱ νέοι συγγραφεῖς ἔφεραν μαζί τους στέρεη τεχνικὴ καὶ κάποια φυσικότητα. Μένει δυστυχῶς σὰ γεγονὸς πὼς ἔκτοτε δὲν προχώρησε καθόλου σχεδὸν ἡ θεατρικὴ συγγραφὴ, παρὰ τίς σχετικὰς ἐπιτυχίαις τοῦ Τερζάκη, τοῦ Θεοδοῦκα ἢ (στὸ χαρτὶ) τοῦ Καζαντζάκη.

Τὸ κοινωνικὸ διήγημα εἶναι πολὺ πλατὺς ὁρος' εἰσηγητῆς του ὁ Θεοτόκης καὶ ἐπίμους καλλιεργητῆς του ὁ Βουτυράς. Ὁ πρῶτος ἐργάστηκε μὲ περιβάλλον τὸ χωριό, ὁ ἄλλος εἶχε θέμα τὸ λαό. Κανεὶς δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν πρωτοφανέωτη ἀστικὴ τάξη, ὥσπου ἦλθεν

ὁ Ξενοπούλος, κι ἀφοῦ εἶδε μὲ στοργὴ πρῶτα τὴ Ζακυνθο, ἔστρεψε τὴν προσοχή του στὴν Ἀθήνα. Πολλὲς σελίδες του φυσικὰ ἔχουν καὶ πάλι δημοσιογραφικὴ προχειρότητα, ἀλλὰ ἐπιχείρησε καὶ φιλόδοξες συνθέσεις πὸν ἔφτασαν σὲ ἀποτέλεσμα, ὅταν τὸν «Κοσμάκη», τὸ «Πλούσιοι καὶ φτωχοί», τὸ «Τυχεροὶ καὶ ἄτυχοι». Τὸ κοινὸ του συνεχῶς αὐξάνει. Εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους «παραμυθάδες» τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου, ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους πὸν ἔξερουν νὰ προσελκύουν τραβώντας τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ διαβάξεται γιὰ πολὺ καιρὸ, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐπανεκδόσεις τῶν ἔργων του σημειώνουν ἐπιτυχία.

Δὲν θάθελα νὰ μὴ ἀναφέρω πῶν κλεισὸ τὸ σύντομο τοῦτο σημείωμα τὸν «Φαίδωνα», τὸν στοργικὸ ἐπιστολογράφου πὸν μ' ὄλες τίς πολλὲς του ἀσχολίες δὲν ἔξεχασε, πρὸς τιμὴν του, ποτὲ τὸ παιδί καὶ γιὰ χρόνια ἔγινε ὁ τακτικὸς τὸν σύμβουλος καὶ πρόθυμος πνευματικὸς του πατέρας ἀπὸ τίς λαμπρὲς σελίδες τῆς «Διαπλάσεως τῶν παιδίων». Ἐδοῦ θὰ βροῦμε τὸν ἄνθρωπο μὲ συνείδηση τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς στὴν κοινοῦ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

A. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΕΡΑΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΡΟΔΙΩΝΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

Προηγούμενο ποσόν	£ 29,—
'Α. Διαμαντῆς	1,—
'Ανώνυμος	0,500
'Ανώνυμος	0,250

ΦΩΤΟΣ ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ὁ Φῶτος Χατζησωτηρίου γεννήθηκε τὸ 1919 στὴν Ἀμμόχωστο. Ἀπὸ μικρὸς ἔδειξε ἰδιαίτερη κλίση στὴ ζωγραφικὴ. Εἶναι αὐτοδίδακτος. Ἀγαπᾷ ἰδιαίτερα τὴν ἐλαιογραφία. Ἔργα του ἐξέθεσε στὴ Βηρυτὸ (1939), στὸ Βρετανικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀμμοχώστου (1941) καὶ Λευκωσίας (1947), στὸ Παρίσι (1948), στὸ Σαβόι Χοτέλ (1953) ὅπου θραεῦθηκε ὁ πίνακάς του «Ἀνεβαίνοντας τὸν Γολγοθᾶ», στὴν αἶθουσα τῆς ὁδοῦ Ἐδουάρδου VIII στὴν Ἀμμόχωστο, στὸ Λήδρα Πάλας (1957) καὶ στὸ Φόρεστ Πάρκ (1953).

«Π. Κ.»

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ

Δημοσιεύουμε κατόπιν ἀδείας τ' ἀκόλουθο γράμμα τοῦ κ. Νίκου Κρασιδιώτη πρὸς τὸν κ. Κώστα Μόντη:

'Αθήνα, 21 Ὀκτωβρίου, 1960

Ἐγαπητέ μου Κώστα,

Μὲ συγκίνησης καὶ μ' ἐνθουσίασες μὲ τίς «Στιγμές» καὶ τὸ «Συμπλήρωμα τῶν Στιγμῶν» σου.

Οἱ στίχοι σου ἔχουν μιὰ ὀριμότητα καὶ πληρότητα, πὸν σπάνια παρουσιάζει ἡ Κυπριακὴ ποίηση. Τὰ θέματά σου, ἀνθρώπινα καὶ βαθειὰ φιλοσοφημένα, συγκαταίρουν, μὲ τὰ ἀνανεωμένα λυρικά τους μέσα, τίς καρδιές, καὶ δημιουργοῦν, μὲ τὰ γνήσια ποιητικὰ τους σύμβολα, ἀπέραντες προεκτάσεις μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη σου.

Κατάφερες μέσα στὶς ρευστὲς στιγμές, πὸν περιγράφεις, νὰ συγκαταίρῃς τὸ νόημα αἰῶνων.

Σοῦ σφίγγω εἰλικρινὰ τὸ χέρι καὶ εὖχομαι νὰ συνεχίσῃς μὲ τὴν ἴδια ἐπιτυχία τὸ ἔργο σου, γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη,
N. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ ».

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟ

Τὰ φιλολογικὰ μνημόσυνα δὲν ἔχουν σκοπὸν ἀπλῶς τὴν ἀπότιση φόρου τιμῆς πρὸς ἓνα ἐκλιπόντα ἄνθρωπο τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς εἶναι μᾶλλον ὁ ἐπίσημος χαρακτηρισμὸς, πὸν ἀσφαλῶς ἔχει ἠθικὴ ἀξία καὶ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν ὀριμὴ συνείδηση.

Ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῶν φιλολογικῶν μνημοσύνων — κατὰ βάθος — εἶναι ὡς καὶ τῶν συνήθων ἐκκλησιαστικῶν μνημοσύνων: νὰ μᾶς ξυπνήσῃ στὴ μνήμη τὴ φυσιογνωμία ἐκείνου καὶ νὰ γίνῃ αἰτία νὰ δοῦμε τίς πράξεις του, νὰ παραδειγματιστοῦμε, νὰ ξεπερῶσουμε κάποια χρομῆ, νὰ ζυγίσουμε τὸ ἔργο του, νὰ κρούμε νέες ἀνακατατάξεις.

Μὲ αὐτὸ τὸν εὐρύτερο σκοπὸ καὶ ἡ Κύπρος, ἀντίκρουσε τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Γρ. Ξενοπούλου μὲ τὴν εὐ-

καρία τῶν δέκα χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου του. Στὸ μεταξὺ ἀρχίσαμε εὐρύτερες καὶ εἰδικώτερες ἐκδηλώσεις ἀπὸ τὶς ὅποιες σημειῶνω τὶς δύο ὑπεύθυνες καὶ πλατιεῖς σὲ προβολή:

(α) Ὁ «Ἑλληνικός Πνευματικός Ὀμιλος Κύπρου» συνεργάστηκε μὲ τὸ «Νέο Θέατρο» (ἕνα θεατρικὸ συγκρότημα μὲ ἀξιώσεις, ὅπως ἔδειξε ἡ ὡς τὸ σήμερον δράση του) καὶ διοργάνωσαν φιλολογικὸ μνημόσυνο μὲ ὀμιλητὴ τὸν κ. Μιχ. Μαραθεύτη, καθηγητὴ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας καὶ μέλος τοῦ ΕΠΟΚ καὶ μὲ ἐρμηνεία ἑλοῦ τοῦ τετράπρακτου τοῦ τιμωμένου συγγραφέα «Ἐνα σπῆτι ἄνω-κάτω» (Πειρασμός).

Τὸ θέατρο «Μέλιω» ἦταν κατὰμεστο ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ ΕΠΟΚ καὶ τοὺς προσκεκλημένους τῶν (ἔξωφύλαξε οἱ φοιτητὲς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, στοὺς ὁποίους κατ' ἀρχὴν στραίζουμε τὸ πνευματικὸ μας μέλλον).

Ὁ κ. Μ. Μαραθεύτης χαρακτήρισε ἄπλῃ καὶ σύντομα ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Ξενοπούλου μὲ βάση τὶς ἴδιες ὁμολογίες τοῦ συγγραφέα. Ἔτσι ἡ ὁμιλία δὲν ἦταν ἀπλὸς συνήθης πανηγυρικὸς, ἀλλὰ πραγματικὸ μελέτημα.

Τὸ «Νέο Θέατρο» ἐρμήνευσε μὲ πολὺ κέφι καὶ εὐσυνειδησία τὸ «Ἐνα σπῆτι ἄνω-κάτω» (Ὁ πειρασμός), ποὺ τὼχε εἰς τὸ ρεπερτόριό του ἐφέτος τρίτο ἔξιπτιδες γὰ νὰ συμβάλῃ στοὺς ἔορτασμοὺς τοῦ Γρ. Ξενοπούλου. Ἡ Δήμητρα Κανκαρίδου ὡς «πειρασμός» ὑπέρξε ἀρκετὰ ἠθιμοποιή μὲ τὸ κέφι, τὴ δροσιά της καὶ τὸ παρουσιαστικὸ της καὶ κράτηξε — ὅπως τὸ ζητᾶ καὶ τὸ ἔργο — τὸ ἐπίκεντρο τῆς παράστασης. Πολὺ καλὸς ἦταν καὶ ὁ Ἀνδρέας Μονίτσας ποὺ μᾶς ἔδωσε στιγμὲς ἀρκετὰ ἠθιμοποιή. Καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἠθοποιοὶ στοὺς ῥόλους τῶν κρατῆ ἦσαν στὸ ἕθος ποὺ ταριάξει τὸ ἔργο, ποὺ λίγο νὰ γλιστροῦσε παραπέρα θάχανε. Ἔχω τὴν ἄποψη πὼς τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Ξενοπούλου ἔξωφύλαξε ἀκριβῶς γιατί ἔχει μέσα του τὸ πραγματικὸ κωμικὸ στοιχεῖο, μακρὰ ἀπὸ ἔξυπνους διαλόγους καὶ τὰ ὅμοια.

(β) Καλὴ ἐκδήλωση ποὺ προσέχτηκε εἶναι ἡ μετάδοση τῆς τρίπρακτης κωμωδίας τοῦ τιμωμένου συγγραφέα «Τὸ Φιόρο τοῦ Λεβάντε» ἀπὸ τὸ «Ραδιοφωνικὸν Ἰδρυμα Κύπρου». Ἡ κωμωδία αὐτὴ ἔχει ἀρκετὰ στοιχεῖα γὰ νὰ σταθῇ, ἴσως δίχως προσαρμογὲς με-

γάλες στὸ ραδιόφωνο. Τὸν κύριο ῥόλο ὡς φιόρο τοῦ Λεβάντε κράτησε ὁ Ρουσόζης. Τὴν ἐρμηνεία τοῦ Ρουσόζη θὰ τὴ ζηλεύσανε πολλοὶ ποὺ ἔχουν χρόνια μαθητῆσαι στὰ ἐπίσημα θέατρα τοῦ κέντρου. Μόνον πὼς κράτησε τρεῖς Δευτέρες ἡ μετάδοση καὶ ὅτι καὶ ἂν ποῦμε ἀδυνατίει ἡ συνοχή. Κι' ὅμως τὸ εὐχαριστήσαμε.

Γιὰ μὰ Κύπρου μὲ τὶς λίγες ἐκδόσεις οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς νομίζω πὼς ἀξίζουν νὰ σχολιασθοῦν τοῦλάχιστον στὸ σημεῖο πὼς μᾶς δείχνουν εὐσυνειδητοὺς ἀνθρώπους μὲ βαθύτερες ἀνάγκησεις. Ἡ σιὰ τοῦ Γρ. Ξενοπούλου ἂς τὶς δεχτῆ ὡς μικρὴ προσφορά.

ΣΟΛΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ἡ μουσικὴ προσωπικότητα τοῦ Σόλων Μιχαηλίδη ἔχει ἀπὸ καιρὸ ξεπεράσει τὰ ἑλληνικὰ σύνορα. (Καλύτερα θάταν νὰ λέγαμε «ἔχει καιρὸ ποὺ ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ πεδία ἔχει ἐπιβληθῆ καὶ στὴν Ἑλλάδα» γιατί ὁ δρόμος ἐπιβολῆς εἶναι: Κύπρος, Εὐρώπη, Ἑλλάδα). Ὁ Σόλων Μιχαηλίδης μαζί μὲ τὸ Γιάνκο Μιχαηλίδη ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερο μουσικὸ κεφάλαιο τῆς Κύπρου, ὄχι μόνον στὸ διδακτικὸ τομεᾶ ἢ στὴν διευθυνση ὀργανισμῶν καὶ χορωδιῶν, ἀλλὰ καὶ στὸ δημιουργικὸ τομεᾶ τῆς σύνθεσης.

Δὲν εἶναι πάρα πολλὰ χρόνια ποὺ θυμᾶμαι — ὅταν στὰ λευκωσιτικά σπῆτιμα μας μᾶς χωρίζε ἕνας μεστόχοχος στὶς αὐλὲς — πὼς ὁ Σόλων Μιχαηλίδης μελετοῦσε μουσικὴ στή... κίθαρα του καὶ ἀργὰ ὡς πὸ ὕστερα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, γὰ ν' ἀποκοιμηθῆ στὸ τραπέζι του δίπλα στὴ λάμπα πετρελαίου, μαθητᾶκος τότε τοῦ διδασκαλείου. Ἡ παλιὰ ἐκείνη γειτονία πάντοτε θυμᾶται τὸ τί προκομμένο καὶ μελετηρὸ παιδί ἦταν, καὶ ὅλοι βεβαίως σήμερα πὼς ὁποσδήποτε θὰ γινόταν κατὰ τὸ σημαντικό, τῶδεινε ἀπ' τὰ πρῶτα του βήματα. Κι' ἔγινε γὰ νὰ φέρῃ τ' ὄνομα τῆς Κύπρου πὸ ἔξω ἀπὸ τὰ στενὰ μας ὄρια. Καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἔτσι ἕνα ὁρῶμο γὰ ν' ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι.

Καὶ μόλις ἀκούστηκε ἡ πολιτικὴ ἀποκατάσταση τῆς Κύπρου ἡ μεγάλη του σύνθεση «Κυπριακὰ Ἐλευθέρια» μὲ κύρια βάση τὰ μοτίβα τοῦ «Κύριε τῶν δυνάμεων...» καὶ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» χαρέτισε τὸ γεγονός πάνω στὰ ἔθνηκα μας βόρεια σύνορα μὲ τὴν ἀρτιστικὴ «Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα Βορείου Ἑλλάδος». (Τὸν ἴδιο περίπου καιρὸ ἐδῶ στὴν

Κύπρο ο Γιάγκος Μιχαηλίδης, με τὸν Μουσικό Σύλλογο «Μότσαρτ» (ὀρχήστρα χορωδία) ἐκτελοῦσε κ' αὐτὸς τὴ δική του σύνθεση «Ἕμνος τῶν Πεσότων», ἔργο κ' αὐτὸ πνοῆς).

Θυμῆθηκα ὅλα αὐτά, ἔτσι «στό φτερό» ὅπως λέμε, γιατί ἔχω μπροστά μου τὰ προγράμματα ἑπτὰ συναυλιῶν τῆς «Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας Βορείου Ἑλλάδος», ὑπὸ τὴ διεύθυνσή του καὶ ἓνα ἄλλο δύο συναυλιῶν στὴ Θάσο καὶ τοῦ Φιλίππου. (Χειμερινὴ περίοδος 1960—1961). Στὰ προγράμματα αὐτὰ ἐκτός ἀπὸ τὰ ἔργα ξένης μουσικῆς ἔχουν ἐρημνευτῆ καὶ τὰ ἔξῃς ἑλληνικά:

Μ. Παλλαντίου «Τραγικὸ ποίημα», Γ. Σκλάβου «Κυρὰ Φροσύνη» (ιντερομέτζο), Ν. Σκαλκώτα, Δυὸ Ἑλληνικοὶ Χοροὶ (α) κρητικὸς, (β) ἠπειρωτικὸς, Χρ. Δέλλα «Προμηθεὺς» (συμφωνικὸ ποίημα), Σ. Μιχαηλίδη «Κυπριακὰ Ἐλευθερία», «Ἡ προσευχὴ τοῦ ταπεινοῦ», «Ἀρχαίῃ Σούτα» (γιά φλόουτο, ὄμποε, ἄρα καὶ πιάνο καὶ ἔγχορδα), Ἄρια ἀπὸ τὴν ὄπερα «Ὀδυσσεΐας».

Νομίζω πὸς οἱ ντόπιες μας ἀρχές θὰ πρέπη νὰ φροντίσουν μὲ τὸ Γραφεῖον Ἑλληνικῆς Παιδείας ἢ μὲ τὸν «Μουσικὸν Σύλλογον Κύπρου» νὰ καλέσουν γιὰ μιά σειρά συναυλιῶν ἐδῶ στὴν Κύπρο τὸν Σόλωνα Μιχαηλίδη καὶ τὸ πνευματικὸ του παιδί τὴν «Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα Βορείου Ἑλλάδος». Μόνο τιμῶντας κερδίζουμε τιμὴ κ' ὑπόληψη.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

ΠΙΕΡΙΔΕΙΟΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΙ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» μὲ ιδιαίτερη χαρὰ ἀνακοινῶνε τὴν προκήρυξη διὸ ἐτησίων λογοτεχνικῶν διαγωνισμῶν μὲ τὴν ἐπωνυμία «Πιερίδειοι Λογοτεχνικοὶ Διαγωνισμοὶ τῆς Πνευματικῆς Κύπρου». Ἡ ἀθλοθέτηση ἀνήκει στὸν κ. Ζήνωνα Πιερίδη, ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς Συνελεύσεως. Ὁ φιλόμουσος ἀθλοθέτης ὀρίζει τὸ ἀθλοθέτημά του γιὰ πέντε χρόνα ὥστε νὰ δοθῇ καιρὸς καὶ εὐκαιρίες σὲ πολ- λούς.

Οἱ διαγωνισμοὶ εἶναι:

α) Διήγημα (μὲ βραβεῖο 10 λίρες) ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνες τῆς Κύπρου.

β) Μελέτη ἢ μονογραφία ἢ δοκίμι-

(μὲ βραβεῖο 20 λίρες) γιὰ πρόσωπα καὶ καταστάσεις τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων τῆς Κύπρου. Ἄν ἡ μελέτη ἢ ἡ μονογραφία ἢ τὸ δοκίμι εἶναι πολυσέλιδη τότε ὁ ἀθλοθέτης δυνατὸν ν' αὐξήσῃ τὸ ποσὸν τοῦ ἐπάθλου.

Ὡς κριτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ γιὰ τοὺς διὸ αὐτοὺς ἐτήσιους διαγωνισμοὺς ἔχουν ὀρισθῆ οἱ ἔξῃς: δρ Κ. Σπυριδάκης, Φρ. Βράχας, Χρ. Παπαχρυσόστομου, Κύπρος Χρυσάνθης καὶ Ζήν. Πιερίδης.

Γενικοὶ Ὁροὶ: α) Παίρουν μέρους καὶ στοὺς διὸ διαγωνισμοὺς μόνο Ἑλληνες Κύπριοι, κάτοικοι ἢ μὴ τῆς Κύπρου, οἱ ὁποῖοι ἀπαραιτήτως πρέπει: α) νὰ εἶναι συνδρομητὲς τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» μὲ κανονισμένη τὴν συνδρομὴ. β) Τὰ κείμενα πρέπει νὰ εἶναι δακτυλογραφημένα, νὰ ὑποβληθοῦν εἰς διπλοῦν καὶ νὰ φέρουν στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος τὸ πλήρες ὄνομα τοῦ συγγραφέα καὶ τὴ διεύθυνσή του. γ) Τὰ βραβευμένα θὰ δημοσιεύονται πρῶτα στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» καὶ ἕστερα θὰ ἐπανέρχονται στὴν κυριότητα τοῦ συγγραφέα. δ) Ὅσα θὰ τύχουν ἐπαίνου ἢ μνείας θὰ δημοσιεύονται ἐπίσης στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος», ἐπὶ πλέον θὰ ἀποστέλλεται στὸ συγγραφέα δωρεάν τὸ περιοδικὸ γιὰ ἓνα χρόνο. Ἔστερα ἀπὸ τὴ δημοσίευση θὰ ἐπανέρχονται τὰ ἔργα στὴν κυριότητα τοῦ συγγραφέα. ε) Ὅ,τι θὰ ὑποβληθῆ θὰ εἶναι ἀδημοσίετο ἐν τῷ συνόλω του. στ) Γλῶσσα ὀρίζεται ἡ πανελληνία δημοτικὴ. ζ) Τὰ δακτυλογραφημένα κείμενα δὲν ἐπιστρέφονται ἀνεξαρτήτως ἀν τύχουν βραβεύσεως ἢ ὄχι.

Εἰδικοὶ Ὁροὶ: Ἐκτασὴ τοῦ διηγῆματος ὄχι λιγώτερον τῶν τεσσάρων συνηθισμένων σελίδων δακτυλογραφίας μὲ διπλὸ διάστημα (ἀριθμὸς γραμμῶν σελίδος 40 περίπου).

Ἐκτασὴ τῆς μελέτης ἢ μονογραφίας ἢ δοκίμιου ὄχι λιγώτερον τῶν 32 συνηθῶν σελίδων δακτυλογραφίας μὲ διπλὸ διάστημα (ἀριθμὸς γραμμῶν σελίδος 40 περίπου).

Τελευταία προθεσμία ὑποβολῆς κειμένων: γιὰ τὸ διήγημα 31 Μαΐου 1961, γιὰ τὴ μελέτη κλπ. 1 Σεπτ. 1961. Τὰ ἔργα θὰ ὑποβληθοῦν στὸν γραμματέα τοῦ περιοδικοῦ Κ. Χρυσάνθην, Λήδρας 114, Λευκωσία, ταχυδρομικῶς ἐπὶ συστάσει ἢ ἰδιοχειρῶς ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Σπυριδάκι: «'Εκθεσις του έργου του Γραφείου 'Ελληνικής Παιδείας κατά τὸ σχολικὸν ἔτος 1959—1960». Ἐτυπώθη ἐν τῷ Τυπογραφείῳ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, ἐν Λευκωσίᾳ.

Συνεχίζοντας καθιερωμένη ἀρχή, τὸ Ἑλληνικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιό μᾶς ἔδωσε σὲ βιβλίον φυλλάδιο τὴν πρώτη ἔκθεσὶς του γιὰ τὴν πορεία τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων, συνταγμένη ἀπ' τὸν Πρόεδρό του. Μολονότι δέ, ἀναφέρεται σὺν ἔκθεσιν γιὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1959—60, δὲν περιορίζεται σὲ ὅσα ἀφοροῦν τῇ σχολικῇ αὐτῇ χρονίᾳ, ἀλλὰ περιλαμβάνει καὶ τέσσερις προηγούμενους μῆνες, ἀρχίζει δηλαδὴ ἀπ' τὸ Μάϊο τοῦ 1959, πού πρωτοδιορίστηκε ἀπ' τὸν τότε Κυβερνήτη τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιό καὶ ἀνάλαβε τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ διαχείριση τῆς παιδείας μας, καὶ δίνει εἰκόνα τῆς μεταβατικῆς περιόδου καὶ τῆς ὀργανωτικῆς ἐργασίας πού μπῆκε σ' ἐνέργεια, ἔστω καὶ μὲ κάποιους ἀκόμη τυπικούς περιορισμούς.

Μολονότι ἤμουν ἀπ' τοὺς πρώτους πού διαφώνησαν στὴ σύνθεση τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ μολονότι ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω πῶς, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ ἂν ἡ τέτοια σύνθεση δίνει εἰκόνα τῶν δημοκρατικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῆς πρόθεσης τῶν ἱθυνόντων νὰ ἐπιτρέψουν στὸ λαὸ νὰ ἔχη λόγο στὰ τῆς Παιδείας του, τὸ Ἄνωτατο Ἐκπαιδευτικὸ Σῶμα πρέπει ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔμπειρους ἐκπαιδευτικούς, δὲ μπορῶ νὰ μὴ ὁμολογήσω πῶς τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιό ἐργάστηκε σκληρὰ καὶ ἐπιμονα, μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Προέδρου του, γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ὁρῶν τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων, τόσο τῆς δημοτικῆς ὅσο καὶ τῆς μέσης παιδείας. Ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας καὶ οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων καὶ διὰ τῶν καθηγητῶν εἶναι κάτι πού πρέπει ὁποσδήποτε νὰ καταγραφῆ στὸ ἐνεργητικὸ του, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἰδιαιτέρα φροντίδα του γιὰ τὴ μόρφωση τῶν ἀγροτοπαίδων καὶ γιὰ τὴ δημιουργία, μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν μαθητῶν ἰδιαιτέρως, ἐνδιαφέροντος γιὰ τὶς Καλὰς Τέχνες. Οἱ νέες βάσεις, ἐπίσης, πού ἔχουν τεθῆ γιὰ τὴ λειτουργία τῶν τεχνικῶν σχολῶν, δίδουν τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ὑπάρξουν ἐπιτυχεῖς ἀποτελέσματα.

Βέβαια, μελετώντας κανεὶς τὴν ἔκθε-

ση βρῖσκει πῶς ὑπάρχουν ἐλλείψεις, πού ὅμως εἶναι δικαιολογημένες, γιὰτὶ δὲν ἦταν δυνατό ν' ἀναμένῃ πῶς ὅλα θὰ γίνονταν ἄμεσως, καὶ μάλιστα μὲ τὴν οἰκονομικὴ καχεξία πού παρατηρεῖται! μὰ τέτοια ἐλλείψη εἶναι ἡ ἴδρυσή, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἐνὸς νυκτερινοῦ γυμνασίου, ἀπαραίτητο μάλιστα ὅστερ' ἀπ' τὴ διαπίστωση πῶς πολλὰ παιδιά κατὰ τὸν ἀγῶνα ἀναγκάστηκαν νὰ διακόψουν τὴ φοίτησή τους καὶ ἡ σημερινὴ ἡλικία τους καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τους δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ φοιτήσουν σὲ σχολεῖα μέσης παιδείας ἴσως ἀκόμη, ἡ ἴδρυσή ἐνὸς τέτοιου γυμνασίου νὰ πρηγηθῆ ἀπ' τὴν ἴδρυσή τῶν νυκτερινῶν ἐπιμορφωτικῶν ἰνστιτούτων μὰ κάποια σπουδὴ, ἐπίσης, δυνατό νὰ παρατηρηθῆ σὲ μερικὰ σημεία δράσης, ἀναπόφευκτη μὲσα στὴ χαώδη κατάσταση, στὴν ὁποία τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιό ἔβηκε τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα, ὅπως λ.χ. στὸ ζήτημα τῶν νηπαιγωγείων κ.τ.τ. Γενικά, ἐντούτοις, ἡ ἔκθεσις δίνει μὴ εἰκόνα ἐξαιρετικῆς δραστηριότητος, ἐνσυνείδητης γνώσης τῶν ἀναγκῶν τῆς παιδείας καὶ εὐσυνείδητης προσπάθειας σὲ κάθε τομέα, πού ἀξίζουν νὰ ἐπαινεθοῦν ἀνεπιφύλακτα.

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

Πέτρου Σπανδωνίδη: Ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ Σαλονίκη, Θεσσαλονίκη, 1960.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο πῶς ὁ Πέτρος Σπανδωνίδης εἶναι μὴ ὀλοκληρωμένη καὶ εὐσυνείδητη κριτικὴ φυσιογνωμία. Ἔχει τὶς ἀοχές του, σέβεται νὰ θῆ ταίρια, τὰ μελετᾷ καὶ τὰ θέτει νὰ βῆ τῆ βαθύτησ τους εὐαία, ἔχει — προπαντός — τὴν εὐσυνείδησά του ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν διαφορῆς στὸν ἄλφα ἢ βῆτα τρόπο κριτικοῦ ἀντικρίσματος στὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τομέα τῆς λογοτεχνίας. Ἄλλὰ οἱ διαφορῆς αὐτὲς καὶ φυσικὲς εἶναι καὶ ἐπιβεβλημένες. Ὁ κάθε ἄνθρωπος (ἢ ομάδα ὁμοίων ἀνθρώπων) ἔχει ἕνα δικὸ του τρόπο ἀντικρίσματος τῶν ἔργων τέχνης. Αὐτὸ θὰ πῆ ἄνθρωπος καί... δημοκρατικὸ ἀντικρίσμα (γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω ἕνα πολὺπαθὸ ἐπίθετο).

Εἶναι καὶ κάτι ἄλλο στὰ κριτικὰ κείμενα τοῦ Πέτρου Σπανδωνίδη, πού δὲν τὸ βρῖσκε συχνὰ σὲ πολλὰ ἄλλα κριτικὰ κείμενα. (Κριτικὰ κείμενα ἐννοῶ τὰ συγκροτημένα ἄρθρα κριτικοῦ ἀντικρίσματος ἐνός, τοῦ ὁποιοῦδήποτε βαθμοῦ ἐπιτυχίας, ἔργου καὶ ὄχι κριτικὰ σχο-λαθίσματα, γιὰτὶ χιοῦμο, ἀστει-

σμούς, καλαμπούρια, ἀηδίες, ύπονοούμενα διανοητικῶς καχεχτικῶν ύποκειμένων, πού γεμίζουν τὸν ἀθηναϊκὸν οὐρίζοντα καὶ μετέχουν στὸ πνεῦμα τῶν συγῆθων ἀθηναϊκῶν ἐπιθεωρήσεων). Αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ἡ τοποθέτηση προβλημάτων καὶ ἰδεῶν στὸν τομέα τῆς κριτικῆς (καὶ τῆς φιλοσοφίας) εὐρύτερον ἂν μπορῶ νὰ πῶ). Δὲν τοποθετεῖται σ' αὐτὰ τὰ κείμενα ἢ ἀπλῶς ἀναλύεται ἓνα ἔργο, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ προέκταση στὰ γύρω πνευματικὰ φαινόμενα, καὶ ταυτοχρόνως δημιουργεῖται στὸν ἀναγνώστη μιὰ ἔφεση νὰ κινήθῃ κ' αὐτὸς μὲς τὶς ὑποβαλλόμενες θέσεις ἢ ἀμφιβολίες.

Στὴν τελευταία του μελέτη «Ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ Σαλονίκη» (Θεσσαλονίκη, 1960), ὁ Πέτρος Σπανδωνίδης λιγώτερο ἀσχολεῖται μὲ βαθμολογικὲς τοποθετήσεις τῶν συγχρόνων Θεσσαλονικιωτῶν λογοτεχνῶν (πεζογράφων, ποιητῶν, δοκιμογράφων καὶ κριτικῶν). Κυρίως ἀσχολεῖται μὲ κατατάξεις καὶ ἀντικειμενικοὺς χαρακτηρισμοὺς. Πιθανὸ ἔδω κ' ἐκεῖ νὰ νοιώθῃς μιὰ κάποια προτίμηση ἢ νὰ νοιώθῃς προπαντὸς τὴν ἔλλειψη προτιμήσεως, ἀλλὰ δὲν μπορεῖς νὰ βασιστῆς σ' αὐτὸ καὶ νὰ παραδεχτῆς πλατιά καὶ τελικὴ βαθμολόγηση. Νομίζω πῶς ἡ ἐπιδίωξη τελικῶν βαθμολογήσεων θὰ ζήμωνε τὴ μελέτη αὐτὴ τοῦ Πέτρου Σπανδωνίδα. Τὰ πρόσωπα ζοῦνε γύρω του (σύγχρονα εἶναι), μερικὰ δὲν ἀποτελεῖωσαν τὸ ἔργο τους, ἀλλὰ τώρα βρίσκονται στὴν ἀντιση τους. Συνεπῶς θὰ ἦταν στοιχειῶδες σφάλμα μιὰ τελικὴ κριτικὴ ἀξιολογικὴ τοποθέτηση, ἀφοῦ κ' ἡ ἀπλὴ χρονικὴ ἀπόσταση λείπει.

Ἰσχύει ὅμως στὴ μελέτη αὐτὴ — τὴν πολὺ κατατοπιστικὴ — ἓνα σημεῖο πὸν ἀμέσως δημιουργεῖ τὸ αἰσθητικὸ πρόβλημα: τὸ ζήτημα τῆς ἀνανεομῆς παρὰ δόσης. Εἶναι τοῦτῃ ἡ κίνηση ἓνα ἀντιστάξιμομα σὺς τυποποιημένες ἀκρότητες τῆς νεοτερρίζουσας ποίησης (μὲ εὐρύτερη σημασία κ' ὄχι τὸν ἀπλὸ σοφιστικισμό). Νὰ γυρίσῃ ἡ ποίηση δίλοτελα στὴν ἀκαδημαϊκὴ παράδοση δὲ μπορεῖ. Μαζεύει τὸ κάθε διώσιμο στοιχεῖο, πού μᾶς παρουσίασαν οἱ τολμηρότητες τῆς νεοτερρίζουσας ποίησης, καὶ δημιουργεῖ ἓνα νέο κλίμα. Ἄν θὰ μπορούσε στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ μᾶς διαφωτίσῃ περισσότερο τὸ κριτικὸ μάτι τοῦ Σπανδωνίδα;

Πάντως ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ Θεσσαλονίκη ὀφείλει χάριτες — κ' ἐμεῖς ἐν συνεχείᾳ — στὸν Πέτρο Σπαν-

δωνίδα, πού μᾶς γνωρίζει κατὰ ἄμεμπτο τρόπο ἓνα μεγάλο πνευματικὸ κομμάτι τοῦ σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ.

Νίκου Χατζηγιώαννου Κουρρά: Εἰσαγωγὴ στὴ Νεοελληνικὴ Γλῶσσα καὶ Λογοτεχνία, Λευκωσία — Κύπρος, 1960.

Δὲν εἶναι ἀπλῶς μικρὴ διαπίστωση ἢ μικρὴ πραγματικότητα. Ἰσως νᾶναι κ' ὁ φυσικὸς τρόπος, πού τὸν ἀγνοήσαμε καὶ τώρα πληρώνουμε. Ἡ αἰσθητικὴ καλλιέργεια πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν πολὺ μικρὴ ἡλικία, ἀπὸ τὶς πρώτες τάξεις τοῦ σχολείου. Στὸ κάτω — κάτω γιὰ ὄλες τὶς ἐπὶ μέρους καλλιέργειες προσπάθειες καὶ προσπάθειες γίνεται ἀπὸ τὶς πρώτες κ' ὄλες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ. Καὶ στὴν μέση ἐκπαίδευση ἡ αἰσθητικὴ αὐτὴ καλλιέργεια πρέπει πᾶ νὰ συστηματοποιεῖται.

Δυστυχῶς μὲς τελευταίως τὸ μάθημα τῶν Νεοελληνικῶν (ὅπου καὶ τὸ μέρος τῆς αἰσθητικῆς καλλιέργειας) ἀρξισε νᾶχη σημασία (κ' αὐτὸ πάλιν ὄχι πάντοτε καὶ συνήθως μὲ πολὺ στενὴ προοπτικὴ). Στὶς ὥρες τῶν ἀρχαίων, ὅπου πάλιν δίνεται ἡ εὐκαιρία γιὰ μιὰ πρότυπη αἰσθητικὴ καλλιέργεια, τὸ μέρος πέφτει σὲ ἄλλους τομεῖς (πού ὀφείλω νὰ πῶ ἔχουν ἴση, ἂν ὄχι καὶ μεγαλύτερη, ἐκπαιδευτικὴ ἀξία).

Πῶς τώρα στὴν ὄριμη ἡλικία, μὲ τὰ χίλια τῆς ὀδυνῆς προβλήματα, μπορεῖ νὰ γίνῃ ἔαρκικὴ μεταμόρφωση καὶ νὰ δημιουργηθῇ εὐρὸ κοινὸ μὲ ἀνησυχίες καὶ ἐνδιαφέροντα γόνιμα καὶ θεορὰ στὸν αἰσθητικὸ κύκλο; Πράγμα ἀδύνατο καὶ οὐτοπιστικὴ ἢ προσπάθεια.

Μένει, λοιπόν, τὸ ξεκίνημα ἀπὸ τὴν ἀρχή, χωρὶς ταυτοχρόνως νὰ ἐγκαταλείπονται ὀποιαδήποτε ἄλλα σχέδια, καὶ γιὰ τοὺς ὄριμους καὶ φρασμένους πιά.

Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο θεωρῶ τὸ βιβλίο τοῦ Νίκου Χατζηγιώαννου Κουρρά «Εἰσαγωγὴ στὴ Νεοελληνικὴ Γλῶσσα καὶ Λογοτεχνία» κατ' ἀρχὴν ἐξυπηρετικὸ τοῦ σοβαρότερου προβλήματος πού ἀντιμετωπίζουμε στὴν περιοχὴ τῶν γραμμάτων. Ἐχε σκοπὸ νὰ προπαρασκευάσῃ κοινὸ, δίνοντας στὸν διδάσκοντα στοιχεῖα, τακτοποιημένα καὶ κατατοπιστικά. Στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου ὑπάρχουν γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸ — ἴσως καὶ γιὰ ἓνα μορφωμένο μὲ μὴ εἰδικὴ γνώση γιὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ ἄνθρωπο — πληροφορίες γιὰ τὴν αἰσθητικὴ, γιὰ τὴ λογοτεχνία, ἰδίως τὴν ἐλλαδικὴ καὶ μερικὰ γιὰ τὴν ἐπιτόπια, τὴν κυπριακὴ.

Μπορεί νά υπάρχουν διαφωνίες σέ μερικά σημεία ὡς πρὸς τὸ γιατί νά δοθῆ σ' αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο μεγαλύτερο βάρος, γιατί νά δοθῆ τὴσὶ συντομία — σχεδὸν τηλεγραφικὴ — στὸ ἄλλο σημείο. Ὑπάρχει ὅμως ἡ δικαιολογία, ποὺ φαίνεται ὀλοκάθαρη: οἱ σελίδες εἶναι σημειώσεις γιὰ νὰ τονιστοῦν τὰ σοβαρότερα σημεία. Γιὰ περισσότερα ἕνας θ' ἀναζητήσῃ εἰδικὸς ἐπὶ μέρους ἐργασίες ἢ θὰ ἀσχοληθῆ ὁ ἴδιος μὲ τὸ ἔργο.

Σημεῖο ὅμως ποὺ πρέπει νὰ τονισθῆ εἶναι μερικὲς σημαντικὲς παραλείψεις. Γιὰ τίς παραλείψεις αὐτὲς δὲ βρῆκα δικαιολογία πουθενά. Π.χ. ποῦ εἶναι τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ θέατρο; Στὰ λογοτεχνικὰ εἶδη τὰ πεζὰ διακρίνονται σὲ διήγημα, χαρακτηρισμὸ καὶ περιγραφή. Τὸ μυθιστόρημα ποὺ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ σῆμα τοῦ πεζοῦ λόγου (καὶ ὡς ἐπιδῶξη καὶ ὡς τεχνικὴ) τί εἶναι;

Προσωπικῶς δεῖχνομὲ κάποια ἐπιφύλαξη κ' ὡς πρὸς τὴν πληρότητα τοῦ κυριακοῦ τμήματος. Δὲν ἐννοῶ τὰ λάθος στὴ σελ. 94 ὅπου ὁ Μελῆς Νικολαΐδης μπαίνει μὲς τοὺς ποιητὲς (ἀντιλαμβάνομαι πὼς τοῦτο εἶναι λάθος βιασίνης κατὰ τὴν ταχτοποίηση τοῦ βιβλίου). Ἡ ἐπιφύλαξή μου εἶναι ὡς πρὸς τὴν ἔκταση τοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἐφόσον τὸ βιβλίο ἀποτείνεται κυρίως — ἂν ὄχι μόνο — στοὺς Κυρίους δασκάλους καὶ μαθητὲς πρώτη θέσι κατὰ φυσικὸν λόγον θὰ πρέπει νά γνη τὸ ἐπιτόπιον ἐπίτευγμα ὁποιαδήποτε ἄξιαι. Ἄν ὅμως ὁ συγγραφεὺς εἶχε ἄλλη πρόθεσι (ποὺ δὲ νομίζω) νά μεῖνι στοὺς παλιότερους Κυρίους γιὰ ν' ἀποφύγη ἀξιολόγησι συγχρόνων του, δὲν θάπρεπε τότε ν' ἀναφεροθῶν ἕνα σωρὸ ὀνόματα χωρὶς καμμιά σημαντικὴ ἀναφορὰ στὸ ἔργο τους. Μπορεῖ ὅμως — καὶ τὸ ὑποβάλλω φιλικῶς — ὁ Κουφρᾶς νὰ γράφῃ ἕνα προσάρτημα ἐχτενέστερον πάνω στὴν Κυριακὴ πνευματικὴ κίνησι, ποὺ θὰ ἐκτιμηθῆ. Θὰ γίνη ἔτσι καὶ μὴ καλὴ ἀρχή: ν' ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸ ἄμεσὸ μας περιβάλλον κ' ὕστερα ν' ἀπλώνομε τὰ φτερά μας. Τοῦτο εἶναι καὶ τὸ ὀρθὸ καὶ τὸ φυσικόν.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τὸ ἄρτις Μπέρναρντ Σῶ: Τὸ Ἐπάγγελμα τῆς κυρίας Γουάρρεν, «Νέο Θέατρο», διδ. Θ. Σακέτα, σκην. Λ. Εὐθυβοῦλου.

Μὲ κάθε νέο ἀνάβασμα τὸ «Νέο Θέατρο» δικαιώνει καὶ τίς ἐλπίδες καὶ τίς

διακηρύξεις του. Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τὸ πολὺ καλὸ ρεπερτόριό του ποὺ δὲν στηρίζεται μονάχα στὶς ἐρμηνευτικὲς δυνάμεις τῶν στελεχῶν του, μήτε στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐμπορικότητος, ἀλλὰ λαμβάνει ὑπόψη πολλοὺς παράγοντες καὶ τὸ κυριώτερον καὶ ὀδηγητικόν τῆς ἀπαιτήσεως τῆς εἰσυνειδήτης τέχνης καὶ τῶν ὑποχρεώσεων ἔναντι τοῦ κοινοῦ. (Μιὰ τελικὴ ἐχτίμησι τῆς συνθέσεως τοῦ ρεπερτορίου θὰ γίνη στὸ τέλος τῆς χρονιάς γιὰ νὰ βαθμολογηθῆ ἀκριβῶς αὐτὴ ἢ ἀξιέπαινη πλευρὰ τοῦ «Νέου Θεάτρου»).

Τὸ ἔργο τοῦ Σῶ «Τὸ ἐπάγγελμα τῆς κυρίας Γουάρρεν» ἔχει ἀσφαλῶς θεατρικότητα, ἴσως ἀπὸ τὰ πιὸ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Σῶ, κ' ἔχει ἀλήθειες αὐταπόδειχτες, πολὺ λίγες παραξενιὲς καὶ πολὺ λίγο ἀπανωτὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα, τὰ πράγματα ζοροῦνται ἀπὸ μόνοι τους μὲ τὴν ἐξέλιξι τοῦ ἔργου παρὰ μὲ τὰ λόγια, ὅπως συμβαίνει σὲ πολλὰ ἔργα του. Ὡστόσο εἶναι πάλιν ἔργο ποὺ χροιάζεται πολλὴ τεχνικὴ στὴν ἐρμηνεύσι. Ἐξάλλου ἔχει ἀρετὰ σημεία ποὺ μορεῖ νὰ ὀδηγήσουν σὲ μελοδραματισμοὺς καὶ σ' ἐρμηνευτικὲς καταστροφές. Ἐπίσης σὲ μερικὰ σημεία ὑπάρχει μιὰ στασιμότητα ποὺ ἂν ὁ σκηνοθέτης δὲ βρῆ ὀρισμένους τοποθετήσεις καὶ κινήσεις, μορεῖ νὰ προκληθῆ κάποια βαριεστημάρα στὸν θεατῆ.

Ὁ σκηνοθέτης κ' οἱ ἦθοποιοὶ κατανίκησαν τίς δυσκολίες καὶ στήσανε τὸ ἔργο. Καὶ δημιουργήσανε ἀτμόσφαιρα, γατὶ παρόλο ποὺ τὸ ἔργο εἶναι μιὰ κοινωνικὴ σάτιρα ἴσως μὲ μονιμώτερα στοιχεῖα, ἔχει πὰ σὲ μερικὰ σημεία ξεπεραστὴ, ἀφού σῆμα οἱ κοινωνικὲς αὐτὲς καταστάσεις εἶναι πασιγνώστες, δὲν ἀποτελοῦν μυστικὸν μήτε καὶ γιὰ τοὺς πιὸ ἀδαεῖς. Μόνον ἕνα σημείον θάθελα νὰ θίξω: μολοῦν πολὺ γρήγορα μερικὸι ἦθοποιοὶ καὶ ὑποχρεωτικῶς κάποιοι φορὲς μασάνε τὰ λόγια, ποὺ πὰ τὰ μαντεύομε παρὰ τ' ἀκοῦμε. Ἀσφαλῶς πολλὰ σημεία ἀπατοῦν πολλὴ γρηγοράδα γιὰ νὰ προλάβουν τὴν πιθανὴν ἀνία τῶν μεγάλων διαλόγων. Ἀλλὰ καὶ ἡ προφορὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀμεμπτος καὶ ὡς σ' ἕνα σημείον ἢ γρηγοράδα. Νὰ μὴ ξεχνᾶμε πὼς οἱ Κύριοι μιλᾶνε μᾶλλον ἀργὰ κ' ἀσφαλῶς δὲν ἀντέχουν ὅταν τοὺς μιλᾶνε πολὺ γρήγορα.

Τὰ σκηνικὰ τοῦ Εὐθυβοῦλου πολὺ καλά καὶ μὲ μερικὰ ὄραια ἐμφέ. Θὰ προτιμούσαμε μόνον νὰ ὑπῆρχε μεγαλύτερη ἀπλότητα στὶς πράξεις κήπου, ἰδίως

στά φόντα. Οί ένδνμασίες ύπέροχες και δείχνουν τὸ καλὸ γούστο.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ: Τὸ Γεφύρι τῆς "Αρτας, διδ. Θ. Σακέττα.

Πρώτη φορά μού συμβαίνει ύστερα ἀπὸ ἕνα χρόνο νάχω ζωηρὴ μέσ τὸ μυαλό μου μιά παράσταση ἀξιοπρόσεκτη γιά τὴ σκηνοθεσία της και νά νοιώθω τὴν ἀνάγκη νά γράψω πὸ πλατεία. Εἶναι γιά μιά μαθητικὴ ἐπίδειξη τοῦ θεατρικοῦ τμήματος τῆς «Ἑλληνικῆς Μουσικῆς Ἀκαδημίας» μέ τὸ «Γεφύρι τῆς Ἀρτας» τοῦ Γ. Θεοτοκά, φροντισμένη ἀπὸ τὸν κύριο δάσκαλο τῆς σχολῆς τὸν κ. Σακέττα, πὸ ἔχει κ' ἄλλα ἔργα σκηνοθετήσῃ ἐδῶ στὴν Κύπρο. Ἀκριβῶς προτοῦ τελειώσει τὸ ἔργο — λιγάκι πρὶν τὸ τέλος — ὑποχρεώθηκα νά ἐγκαταλείψω τὴν παράσταση, ὅσο κ' ἂν μού ἦταν ἐνδιαφέροντα. Δὲν εἶχα τὸ κείμενο γιά νά δῶ τέλος πάντων τὸ λίγο μέρος ὡς τὸ τέλος. Πρὶν λίγες μέρες μού δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά δῶ μέ πολλὴ ἡσυχία κ' ἐνδιαφέρον τὸ κείμενο.

Στὸ «Γεφύρι τῆς Ἀρτας» ὁ Γ. Θεοτοκάς δραματοποιεῖ τὸ ὁμώνυμο δημοτικὸ τραγούδι, χρησιμοποιώντας ὡς σὰ σύμβολο παρὰ ὡς ἀπλὸ μῦθο. Ὁ πρωτομάστορας εἶναι ἡ δυναμικὴ μορφή τοῦ πλάστη, πὸν θυσιάζει τὰ πάντα (και τὴ σύζυγό του) στὸ βωμὸ τῆς τέχνης του και τοῦ ὄνειρου της. Ἔτσι ἡ ἱστορία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ πὸν — κατὰ πανόραχοι δοξασία — λέει πὸς γιά νά στεριώσει κάτι πρέπει νά ποτίσῃ τὸ θεμελίον του μέ ἀνθρώπινο αἷμα (δὲν ξέσω ἡ ἐπιστήμη τῆς λαογραφίας πὸν ἀποδίδει τὴ δοξασία) μετατίθεται σὲ ἄλλη πιά περιοχὴ. Θεωρῶ πὸν ἐπιτυχημένο τὸν συμβολισμό αὐτὸ, πῶχει δώσει ὁ Θεοτοκάς. Ὁ λόγος ἀγγίζει πὸν συχνά τὴν περιοχὴ τῆς ποίησης, ἴσως και λίγο τοῦ ρητορισμοῦ ἴδιως ἐκεῖ πὸν παίρνει ἕνα ἐπιχὸ τόνο. Πάντως τὰ ἐξωπραγματικὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου (Ὁ Ὀδοιπόρος, ἡ Σιά) ἐπιτρέπουν πὸν τὸν ποιητικὸ λόγο — ἴσως και νά τὸν ἀπαιτοῦν. Τὸ στοιχεῖο τοῦ «Ὀδοιπόρου» ὡς εἶσημα εἶναι πὸν ἐπιτυχές κ' ἔχει συμπληρώσει πολλὰ τὰ τοῦ μῦθου κ' ἔδωσε πολλὴ ἐστρωτικὴ κίνηση. Δυὸ πράγματα ὅμως δίνουν βραδύτητα στὴν πορεία τοῦ ἔργου: τὰ τραγούδια τοῦ λιγάκι κουράζου ἀντὶ νά προσδίδουν λιγὸν στοιχεῖο και λιγότερον τὸ ἐτοιμασμένο κ' ὅλας ἐνδιαφέρον. Ἡ τελευταία εἰκόνα «στὰ πρόθυρα τῆς πολιτείας» (εἶν' αὐτὴ πὸν δὲν τὴν εἶδα) ὀφείναι τὴ δόξα

πολύ. Τὸ ἔργο εἶχε κ' ὅλας τελειώσει και συναισθηματικὰ και θεατρικὰ μέ τὴν τέταρτη εἰκόνα ἂν καὶ στὸ τέλος κ' αὐτῆς ὑπῆρξε λίγη χαλαρότητα.

Ἡ παράσταση τότε τῆς Δραματικῆς Σχολῆς τῆς «Ἑλληνικῆς Μουσικῆς Ἀκαδημίας» ἄφησε πὸν καλὴ ἐντύπωση, παρ' ὅλο πὸν μερικὲς φορές δὲν ξεχώριζες τὰ λόγια ἀπὸ μιά σκηνοθετικὴ ἀπροσεξία (μιλοῦσε ὁ ἦθοποιός μέ γυρισμένη τὴν πλάτη πρὸς τὸ κοινό). Τὸ σκηνικὸ ἦταν πὸν μοντέρνο και τοιμηθὸ (Μοιρασμένη ἡ σκηνὴ στὰ δυὸ: τὸ ἕνα γιά τὴν α' και γ' εἰκόνα και τ' ἄλλο γιά τὴ β' και δ' εἰκόνα) βοηθοῦσε πὸν τὴ φαντασία τοῦ θεατῆ νά συμπληρώσῃ. Τοῦτο εἶχε και τὸ καλὸ του και τὸ κακό του. Τὸ καλὸ ἦταν πὸς αὔξανε τὴν ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ τοῦ θεατῆ σ' ὅ,τι γινόταν ἀπάνω στὴ σκηνή. Τὸ κακό (και ὀφείλεται πάλιν σὲ σκηνοθετικὴ ἀπροσεξία) ἦταν μερικὰ ξαφνιάσματα τοῦ θεατῆ πὸν διασποῦσαν τὴν στέρεη συμμετοχὴ του. Π.χ. Ἔδειχνε ἡ γυναῖκα τὸ παράθυρο και παρακαλοῦσε νά τὸ κλείσουν νά μὴ ἀκουστῆ ὁ ἦχος τῆς καμπάνας ἐνῶ στὸ σκηνικὸ δὲν ὑπῆρχε παράθυρο ἀπλούστατα γιὰ τὰ τοποθετήσανε (νοερὰ) στὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ τῶν δυὸ σκηνικῶν (α' και β' εἰκόνας). Ἄν τὸ τοποθετοῦσαν πρὸς τὸ ἄλλο πλευρὸ, ὅπου τὰ παροσκήνια ἡ δὲν λέγονταν οἱ φράσεις πὸν σχετίζονταν μέ τὸ παράθυρο, δὲ θὰ προσεχόταν τὸ πρᾶγμα.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΣ

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΤΟ VERTIGO ΤΟΥ ΧΙΤΣΙΟΚ

Ἔνας κακοποιός τρέχει νά ξεφύγη στὶς στέγες τῶν οὐ'ανοξυστῶν τῶν Ἀγίου Φραγκίσκου. Πίσω του τὸν κυνηγοῦν ἕνας ἀστυνομικός και ὁ Τζαίημς Στιούαρτ, ἐπιθεωρητῆς στὴν ἀστυνομία. Ὁ ἐπιθεωρητῆς γλυστρά και μόλις συγκρατεῖται ἀπὸ ἐτοιμόροπο γείσο γιά νά μὴ τσαμιστῆ χαμηλά, πὸν χαμηλά κάτω στὸ δρόμο. Ὁ ἀστυνομικός ἐπιστρέφει νά βοηθήσῃ και πέφτει κάτω. Ὁ Τζαίημς Στιούαρτ κυτᾶζει μέ τρόμο τὸ κενό, ἐνῶ τὸ ἐτοιμόροπο γείσο καταρρέει... Ἔτσι ἀρχίζει τὸ νέο ἔργο (ἐγνώρισε βέβαια και ἄλλα ἐν τῷ μεταξῆ, ὅμως στὴν Κύπρο τὰ κινηματογραφικὰ ἔργα θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματίες εἶδος πὸν καλύτερεῖ ὅσο παλῶνει) τοῦ μαέστρου τῆς ἀγωνίας, τοῦ

suspense, "Άλφρεντ Χίτσοκ. 'Ο ίλιγγος (vertigo) που παθαίνει ο ήρωας γίνεται ή άρχή, ο κορμός και το τέλος της παράξενης ιστορίας που με τόση τέχνη διηγείται ο Χίτσοκ. Δέν είναι προφανής φυσικά ή σχέση που έχει το πρώτο έπεισόδιο της ταινίας με την ιστορία που ακολουθεί, τουλάχιστον δέν γίνεται προφανής παρά μόνο στο τέλος.

'Ο έπιθεωρητής εγκαταλείπει την σταδιοδρομία του στην αστυνομία και τή φιλοδοξία του να γίνει διευθυντής, γιατί δέ μπορεί ν' άνεβή ψηλά. 'Αργόσχολος περνά τις ώρες του κοντά σε μια φίλη του σχεδιάστρια που τον αγαπά από καιρό, πλήττοντας άφορητα από τον πολύ άργό πιά ρυθμό της ζωής. Ξαφνικά παίρνει ένα τηλεφώνημα που του δημιουργεί νέες προοπτικές. Ένας παλιός συμμαθητής παντρεμένος με μια γοητευτική γυναίκα, κληρονόμο επί πλέον ναυπηγείων, του ζητεί να αναλάβη την παρακολούθησή της, γιατί φοβάται για τή ζωή της. Δέν κινδυνεύει από κανένα. 'Η ίδια έχει παραισθήσεις, πιστεύει πως είναι ή ένσάρκωση της γιαγιάς της που είχε αυτοκτονήσει, πλησιάζει ο καιρός που συμπίπτει με την αυτοκτονία της ιδιότυπης προγόνου και παρέχει ένδειξεις πως θ' ακολουθήση τον ίδιο δρόμο. Θέλει ν' άρνηθη να αναλάβη, αλλά δέν του είναι δυνατό πιά να ζή την κενή έντελως ζωή του και δέχεται. 'Η παράξενα γοητευτική μορφή της τον έλκει και ή παρακολούθηση γίνεται τελικά μια ανάγκη. Στόν κόλπο του 'Αγίου Φραγκίσκου, στην ζερμη τοποθεσία που τακτικά πηγαίνει και τυλίγεται στη ρέμβη, ή γυναίκα σίχεται στη θάλασσα και αυτός τή σώζει. 'Ο έρωτάς των ακολουθεί φυσικά και ο φόβος ένός πρώιμου θανάτου της τον κυνηγά σαν επιίαλτης. Τέλος σ' ένα κοντινό μοναστήρι, συνεχές μοτίβο των ψευδαισθήσεων της, άκοιώντας σε έκθασιτικές ψυχικές φωνές εκείνη άνεβαίνει ψηλά στο καμπαναριό και πέφτει, ένώ έκείνος την παρακολουθεί διστακτικά μη μετρώοντας να κατανικήση τον ίλιγγο που τον κυριεύει. 'Η ζωή του γίνεται μετά μαρτυρική, τριγυρίζει στα μέρη που πηγαιναν μαζί και κοιτάζει άλλόκοτα τις περαστικές, ώσπου κάποτε βλέπει το πανομοιότυπο της. Είναι αυτή μελαχροινή, έλαφρή, αντίθετα από την άλλη δεινή πολλή με την πραγματικότητα. Τήν νύνει όπως έκείνη, τής βάφει τα μαλιά, τή κάμνει άκριβώς την ίδια. Μήπως είναι ή ίδια; Τό ιδιότυπο περιδέραιο που κάμνει το λάθος να φορέση του άποκαλύ-

πτει την άλήθεια. Έζει στο μοναστήρι το παλλό θά δοθή ή Θεία Δίκη και θά βρεθή γι' αυτόν ή λίπρωση. Πατώντας με αυτοπεποίθηση ψηλά στο καμπαναριό κοιτάζει άφοβα κάτω το πτώμα της έλευθερωμένος από τον ίλιγγο.

'Ο Χίτσοκ ξέρει να διηγείται με δεξιοτεχνία και στη μακρά σταδιαδρομία του σαν σκηνοθέτης δέν έδωσε ποτέ έργο άνιαρό, πληγτικό. Καί έδω κινει με τέχνη τους ήθοποιούς του, τον εξαίρετο Τζ. Στιούαρτ και την έκφραστική Κιμ Νόβας και στήνει την όλη άκνηση με θαμάσια φωτογραφία. Βέβαια το τέλος της ιστορίας δίνει την έντύπωση ότι το έργο δέν ήταν τίποτε άλλο παρά ένα κακό άστειο (πως με δυο σοστομούς γλύτωσε ένας άνθρωπος από τον ίλιγγο) όμως ο σκηνοθέτης έχει προλάβει να προσελκύση τον θεατή με την έντεχνα διηγημένη, παράξενα όμορφη ιστορία του.

A. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟ ΡΕΣΙΤΑΛ ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΛΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΒΙΡΤΟΥΟΖΟΥ ΛΟΥΝΤΒΙΧ ΧΑΙΛΣΙΕΡ

(Λευκωσία, Θέατρο «ΡΟΓΙΑΔ»
9.2.61).

* Ήταν φυσικό στόν αιώνα μας, που είναι πάνω από κάθε άλλο πράγμα ο αιώνας των έκτελεστών, να δοθεί μια έχωριστή προσοχή στην άξια τού σπουδαιότατου αυτού όργάνου της οικογένειας των έγχορδων, του βιολοντσέλλου. Αυτό που έχει γίνει στις μέρες μας, κυρίως έξ αιτίας του άνυπολόγιστης άξιας έργου του μεγάλου Ίσπανού βιρτουόζου, συνθέτη και μαέστρου, Πάμπλο Κασάλς, είναι σχεδόν χωρίς προηγούμενο. Δέν πρόκειται κανείς ν' άρνηθει τα όσα άξιόλογα έγιναν στόν τομέα του βιολοντσέλλου, τόσο από τους παλιούς συνθέτες που έγραψαν για τό όργανο, όσο και από διάφορες άλλες μεγάλες φυσιογνωμίες που έπαιξαν άποφασιστικό ρόλο στην εξέλιξη του βιολοντσέλλου όότου πάει τή σημερινή του μορφή, και παράλληλα, στην εξέλιξη της τεχνικής της έκτέλεως πάνω σ' αυτό. 'Η μοναδικότητα όμως αυτού που έχει έπιτελέσει ο Κασάλς μένει, και μπορεί να έκτιμηθεί από τα έξεις συγχεκριμένα σημεία:

1. 'Αποτελεσμα του έργου του μεγά-

λου Ίσπανικου βιρτουόζου ήταν πρῶτ' ἀπ' ὅλα ν' ἀναζωογονηθεῖ τὸ ὑπάρχον ρεπερτόριου τοῦ ὄργάνου καὶ νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια ἀξίες καὶ δυνατότητες ποὺ πολὺ λίγοι ὑποψιάζονταν. Ξεχωριστὸ παράδειγμα εἶναι καὶ τὰ παραμένον ἀπάντοτε οἱ θουλικῆς ἐκτελέσεις τοῦ τῆς σειρᾶς ἀπὸ ἕξη σουίτες τοῦ Μπάχ γιὰ τσέλλο χωρὶς συνοδεία, ποὺ ὑπῆρξαν γιὰ ὅλο τὸ μουσικὸ κόσμου μιὰ ἀποκάλυψη κρυμμένης μουσικῆς ἀξίας. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ γιὰ τὶς σονάτες τοῦ Μπετόβεν καὶ Μπραμς, ὅπως καὶ γιὰ τὰ κοντσέρτα τῶν Χαίντν, Σούμαν καὶ Ντῶρτζιακ.

2. Μοιραῖο ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἦταν νὰ προβάλλουν δυνατότητες καὶ ἰδιότητες τοῦ ἴδιου τοῦ τσέλλου ποὺ διατηροῦνταν σὲ «λανθάνουσα» κατάσταση, κ' ἔτσι νὰ ἐκτιμηθεῖ ἡ ξεχωριστὴ ὁμορφιὰ κ' ἡ μοναδικὴ ἀξία τοῦ ὄργάνου, ποὺ εἶναι ἐντελῶς διαφοροετικὴ ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔγχροδο τῆς οἰκογένειάς του.

3. Αὐτό, ἐκτὸς τοῦ ὅτι αὐτόματα πλάτυνε τὸν κύκλο τοῦ ἀκοαστηρίου τοῦ ὄργάνου, κινητοποίησε ἄλλους ἐκτελεστές ν' ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο ποὺ χάραξε ὁ Κασάλς, καὶ ταυτοχρόνως κίνησε τὸ ἐνδιαφέρον πολλῶν νεωτέρων συνθετῶν καὶ τοὺς παρόρμησε νὰ γράψουν καινούργια ἔργα γιὰ τὸ ὄργανο.

Ἄλθηνά, ὁ κόσμος τοῦ βιολοντσέλλου, ὅπως προβάλλει πὰ ὕστερ' ἀπ' ὅλην αὐτὴ τὴν κινητοποίηση, εἶναι ἕνας κόσμος γοητευτικὸς, βαθύς, σιβαρὸς, εὐγενικὸς, ἀνώτερος. Τὸ ἰδιαίτερο ἐκείνο καὶ βαθὺ χρώμα τοῦ ἤχου τοῦ ὄργάνου, ποὺ τόσο πολὺ πλησιάζει (ὅπως συχνὰ ἔχει παρατηρηθεῖ) τὴν ἀνθρώπινη φωνή, εἶναι κάτι ποὺ πάντα ἀπ' ὅλα ζητᾶει συνθέσεις μὲ βαθύ, πνευματικὸ, σεμνὸ περιεχόμενο. Δὲ μπορεῖ ἴσως ἀκόμα κανεὶς νὰ ἰσχυρισθεῖ πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τσέλλο εἶναι ἀριθμητικὰ ἀνάλογος μὲ τὴ σπουδαιότητα τοῦ ὄργάνου ἄλλα ἢ μὴ ξεννᾶμε πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν καινούργιων ἔργων ποὺ προσθένονται στὸ ρεπερτόριον τοῦ αὐξάνεται σταθερὰ, ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ προσβλέπει στὸ μέλλον τοῦ βιολοντσέλλου μὲ τὴν πὸ μεγάλη αἰσιοδοξία...

Τὸ νὰ γίνεται, ὥστε, λόγος γιὰ ἕνα ἐκτελεστὴ πὼς εἶναι μεγάλος βιρτουόζος τοῦ βιολοντσέλλου, ἀνπλαμβάνεται κανεὶς πὼς δὲν εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένο. Τὸ νὰ γίνεται λόγος γι' αὐτὸν πὼς εἶ-

ναι ἀπὸ τοὺς λίγους μεγαλύτερους τοῦ κόσμου, σημαίνει κάτι τὸ ὀλότελα ξεχωριστὸ σὲ ἀξία. Στὴν περίπτωσιν τοῦ Γερμανοῦ καθηγητῆ Λοῦντβιχ Χαίλσιερ ἐπρόκειτο γιὰ ἕνα καλλιτέχνη ποὺ συχνὰ προκάλεσε συζητήσεις γιὰ ὃ ἀν αὐτὴ τὴ στιγμή εἶναι ὁ μεγαλύτερος βιολοντσελλίστας τοῦ κόσμου. Αὐτό, ἴσως δώσει μιὰ ἰδέα τῆς ἐξαιρετικῆς τύχης ποὺ εἶχαν ὅσοι παρακαλοῦνταν τὰ ρεσιτάλ του, καὶ τοῦ πόσο μεγάλο μουσικὸ γεγονός πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὁ ἐρχομὸς του στὴν Κύπρο.

Ὁ Λοῦντβιχ Χαίλσιερ ἄρχισε τὸ ρεσιτάλ του στὴ Λευκωσία μὲ τὴ Σονάτα γιὰ τσέλλο καὶ πάνο σὲ Φά μείζον, ἔργ. 6, τοῦ νεώτερου Γερμανοῦ γίγαντα Ριχάρδου Στράους: Αὐτὸ ἔγινε κάπως ἀπροσδόκητα, ἀφοῦ ἡ ἀρχικὴ διευθέτησι τοῦ προγράμματος τοῦ καλλιτέχνη (διαφοροετικὴ ἀπὸ τὴν τυπωμένη) ἔδειχνε σὰν ἐναρκτήριο ἔργο στὴν Σονάτα σὲ Λά ἔλ. τοῦ Σιοῦμπερτ, τὴν ὁποία ὁ Χαίλσιερ ἔπαιξε στὴν πραγματικότητα τριτῆ μ' ὅλον ὅτι φαίνεται κάπως δύσκολο νὰ ἐξηγηθεῖ γιὰτὶ ὁ καλλιτέχνης ἐγκατέλειψε τὴν ἀρχικὴ σειρὰ (Σιοῦμπερτ — Μπάχ — Στράους, κ.λπ.), γιὰ ν' ἀρνίσει τὸ πρόγραμμα μ' ἕνα νεώτερο συνθέτη, πρῶγμα ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα καὶ ἀναπόφευκτὴ ἀσυμφωνία μὲ τὰ τυπωμένα σχόλια πάνο στὸ πρόγραμμα, φαίνεται νὰ ὑπῆρχε κόποιος λόγος (ἔχι ἀρκετὸς διολογουμένως) στὸ ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Στράους εἶναι πολὺ νεανικὸ καὶ στὴν οὐσία του ἦνι μοντέσιο ἀλλὰ ρομαντικὸ. Μ' ὅλον ἦτι δὲν ὑπάρχει πᾶσιση νὰ δοθεῖ στὸ σημεῖο αὐτὸ μεγαλύτερη σημασία ἀπ' ἢτι πρέπει, διεσπᾶται κανεὶς μὴπως ὑπῆρχε ἄλλος, βαθύτερος λόγος γιὰ τὴν ἀλλαγὴ(;).

Ὅπως καὶ νᾶναι — ἂς δώσουμε πᾶσι τὶς λεπτομέρειες τοῦ προγράμματος, μὲ τὴ σειρὰ ἐκτελέσεως τῶν ἔργων:

1. Ριχάρδου Στράους: Σονάτα σὲ Φά μείζον γιὰ βιολοντσέλλο καὶ πάνο, ἔργον 6.

2. Μπάχ: Δυὸ κινήσεις (Σασσιμπάντα καὶ Πσελούντιο) ἀπὸ τὴ Σουίτα ἄρ. 3 σὲ Ντῆ μείζον, γιὰ βιολοντσέλλο ἄνε συνοδείας.

3. Σιοῦμπερτ: Σονάτα σὲ Λά ἔσσασον γιὰ βιολοντσέλλο καὶ πάνο, («Ἀρσενεζιόνε»).

Διάλειμμα

4. Ντῶρτζιακ: Ρόντο σὲ Σδλ

ἔλασον, γὰρ βιολοντσέλλο καὶ πιάνο, ἔργ. 94.

5. Ρ α β έ λ: «Κομμάτι σὲ Φόρμα Ἀμπανιέρας».

6. Φ ω ρ έ: «Ῥοστερ' ἀπὸ ἓνα ὄνειρο» (σὲ Ντό ἔλ.)

7. Φ ρ ε σ κ ο μ π ά λ ν τ ι: Τοκκάτα σὲ Ρέ μεῖζ, γὰρ τσέλλο καὶ πιάνο.

8. Μ π ο κ κ ε ρ ί ν ι: Ρόντο σὲ Ντό μεῖζ, γὰρ τσέλλο καὶ πιάνο.

Ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση τοῦ πρώτου κ' ὄλας ἔργου — ἐνὸς ἀξιοθαύμαστου ἔργου, σημειωτέον, γραμμένου ἀπὸ ἓνα νέου τῶν 18! — τὰ σημάδια τοῦ μεγαλοφυοῦς ἐρμηνευτῆ ἔλαμψαν: Θαύμασε κανεῖς πρῶτα-πρῶτα τὴν ολοκληρωτικὴ ἀπορρόφηση («ἐγκατάλειψη», θάταν ἰσως πῶ κατὰλληλῃ λέξει) μὲ τὴν ὁποία παίξει ὁ Χαίλσιερ, καὶ πὺ φανερῶνει στὴν περιπτώσῃ του μὴ μοναδικὴ ἰδιότητα, συγκεντρώσεως ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὸ ὑπὸ ἐκτέλεση ἔργο καὶ στὸ ἐσωτερικὸ του περιεχόμενον, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τόπο καὶ χρόνον! Οἱ ἀκροατὲς πρόσεξαν ἰδιαίτερα τὸ γεγονός πὺς ὁ μέγας Γερμανὸς καλλιτέχνης παίξει μὲ τὰ μάτια διαρκῶς κλειστὰ — πράγμα πὺ ἔδωσε ἀφορμὴ σὲ σχόλια καὶ «ἐξηγήσεις» διαφόρων εἰδῶν, ἀλλὰ πὺ δὲν ὀφείλεται στὴν πραγματικότητα παρὰ στὸν πῶ πάνω μουσικοψυχολογικὸ λόγον.

Ἡ ρομαντικὴ τῆς Σονάτας, μὲ τὸ τόσο θαυμαστὰ «ἐκπονημένη» στὴν ἀλὰ Σιούθαν, ἡ νεανικὴ ὀρμὴ, ἡ σιγούραδα, ἡ ρυθμικὴ σθελετώσνη — ἔλα δόθησαν μὲ τὸ ὀρθὸ μέτρο καὶ μὲ τὴν ὀρθὴ κατανόηση. Ἰδιαίτερα πρέπει νὰ τονισθεῖ ἡ φανερί, λεπτὴ δόση τοῦ χ ι ο ὁ μ ο ρ σὲ πολλὰ μέρη τῆς ἐκτέλεσεως (λ.χ. στὴν τελευταία κίνηση, Ἄλλέγκρο Βίβο), πράγμα πὺ ἔχει ἰδιαίτερον σημασία γὰρ ἓνα πνευματώδη συνθέτη σὰν τὸν Ριχάρδο Στράους. Πραγματικὰ, ἡ κατανόηση τοῦ πνεύματος τῶν ἔργων ἦταν κάτι τὸ ἀληθινὸ τὸ ὀλόκληρο τὸ πρόγραμμα καὶ στάθηκε αἰτία μῶς ἀπὸ τῆς σπανιώτατες ἐκεῖνες μουσικῆς συγκινήσεις, πὺ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐδραυόσεως μῶς ἀτιόσφαιρας ἀνώτερης ἐπικοινωνίας μεταξὺ ἐκτελεστῆ, συνθέτη καὶ ἀκροατῆ, καὶ πὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ νοηθεῖ κὰν χωρὶς τὴν παρουσία ἐνὸς ἐρμηνευτῆ μεγαλοφυοῦς.

Ἀπὸ τεχνικὴ ἀποψη ὑπῆρχαν τόσα πολλὰ καὶ πάλι γὰρ νὰ θαυμάσει κανεῖς καὶ ἦταν ἀδύνατο, ἄς σημειωθεῖ παρεν-

θετικὰ, ὀρισμένους περιπτώσεις ὄχι ἰδεώδους διαρθρώσεως (παράδειγμα, ὁ παρεστιγμένους ρυθμὸς, κάποτε, στὴν τελευταία κίνηση, «Ἄλλέγκρο Βίβο») νὰ χαλάσῃν τὴν θεσπέσια γενικὴ ἐντύπωση. (Μ' ὄλον τὸν, δὲ μπόρτισε κανεῖς παρὰ νὰ προσέξει τὰ τέτοια σημεῖα μὲ κάποια ἀπορία· μάλιστα ὁ γράφων μάταια προσπαθοῦσε νὰ ξεχώσει τὴν κατὰ πολὺ προτιμώτερη γενικὰ ἐκτέλεση τῆς Σονάτας αὐτῆς ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Λοῦντβιχ Χαίλσιερ σὲ Δίσκους «Ντότῃτες Γραμόφων». Ὅπως ὀποτε, αὐτὸ ἀναφέρεται γιὰτὶ χρειάζεται νὰναι κανεῖς ἀπόλυτα εὐθύς!).

Ὅταν ἦθε ἡ σειρά τοῦ Μπῶς, εἶχε κανεῖς τὴν εὐκαιρία νὰ συγκεντρωθεῖ καλύτερα καὶ κάπως πῶ εἰδικὰ στὸν ἦχο τοῦ Χαίλσιερ, σὰν ἦχο — πράγμα πὺν πάντα ἐνδιαφέρει καὶ μάλιστα μ' ἓνα τρόπο ξεχωριστὸ στὴν περιπτώση τῶν ἐκτελεστῶν ἐγγόρων ὀργάνων. Λοιπὸν, ὁ ἦχος τοῦ Χαίλσιερ ἀνῆκε περισσότερο στὴν κατηγορία τοῦ «ντελικάτου» τύπου καὶ τοῦ «μικροῦ» ὄγκου, παρὰ τοῦ γεμάτου, τοῦ φλογεροῦ καὶ τοῦ δυναμοῦ — ὀπως εἶναι γὰρ παράδειγμα ὁ ἦχος τοῦ Τορτελιέ, τοῦ Κασάλς, τοῦ Ροστροπόβιτς, τοῦ Μαϊνάρντι κ.ἄ. Ἡ ἔλλειψη αὐτῆς ὑπερβολικῆς ἐξωτερικῆς γοητείας εἶναι φανερὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικότητος τῆς ἐρμηνευτικῆς τέχνης τοῦ Χαίλσιερ, ἀλλὰ καὶ θὰ ὀφείλεται ταυτόχρονα στὸ ὄργανο τοῦ καλλιτέχνη. Τὸ ὄμορφο, πλατὺ «βιμπράτο» τοῦ Χαίλσιερ ἦταν ἄλλη μῶ ξεχωριστὴ ἀρετὴ του, πὺ μὲ τόση διακριτικότητα ἔδειξε πὺς ἔξει νὰ τὴν χρησιμοποιεῖ. Γενικὰ, νομίζω, ἡ ἐρμηνεία τῶν δυὸ μερῶν ἀπὸ τὴ Σουίτα «Ἄνευ συνοδείας» ἀρ. 3 τοῦ Μπῶς εἶχε κάτι τὸ πολὺ πρωτότυπο καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σὲ σύγκριση μ' ἄλλες ἐκτελέσεις.

Ἡ τεχνικὰ δύσκολη (ἐξ αἰτίας τοῦ ὄτι ἀρχικὰ γραμμένη γὰρ τὸ παλὸ ὄργανο «ἀρπετζίνονε» πὺ εἶχε ἔξη χορδές) ἀλλὰ μουσικὰ ὀλόκληρα ἐνκολονόητη Σονάτα σὲ Λὰ μεῖζον τοῦ ἀμίμητου Σιούμπεργ, ἐρμηνευθῆκε μ' ἓνα τρόπο πὺ ἔδειχνε, πρῶτα-πρῶτα, στὸ ἀκροατῆριον πὺς ὁ τελλίστας ἀπολάμβανε τὴ μουσικὴ στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ, καὶ φυσικὸ ἦταν ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Χαίλσιερ νὰ μεταδοθεῖ καὶ στὸ ἀκροατῆριον.

Συνθέτες πὺν νομίζουμε κάποτε πὺς τοὺς «ἔξερουμε», ἐκτελέσεις σὰν κ' αὐτὴ ἀναζωογονοῦν τὸ θαυμασιὸ μῶς γ' αὐτοὺς τόσο, πὺ μῶς κάνουν νὰ τοὺς ἀ-

γαπήσουμε απ' την αρχή, και μάλιστα μ' ένα τρόπο όλοτελα καινούργιο. Χάρη πληρότητος θά πρέπει και πάλι εδώ να σημειώσουμε πώς τόσο στο «'Αλλέγκρο μοντεράτο» όσο και στο τελικό «'Αλλεγκρέτο» υπήρξαν δυό τρία άπροσδόκητα σημεία όπου τó κύλημα τεχνικά δύσκολων μερών δέν ήταν ότι έπρεπε άπό άποψη άνετης διαρθρώσεως: 'Ίσως αυτό ήταν για να μη ξεχνάμε πώς οι μεγαλοφυίες είναι κι αυτές άνθρωποι!... 'Αλλά άναφορικά με τήν άπόδοση του πνεύματος του έργου; 'Απλούστατα έμενε κανείς άφωνος! 'Ίδιαίτερη έντόπωση μου έκανε προσωπικά τó πόσο ή πρόθεση του συνθέτη στη χρησιμοποίηση του έντονου λαϊκού χρώματος (οι λαϊκές μελωδίες — άπό τή Ρηνανία, καθώς φαίνεται — δίνουν και παίρνουν σ' αυτό τó έργο) έγινε άπόλυτα κατανοητή και τó προσχεδιασμένο έφφέ, πού ήταν συχνά ένα άγνό, πηγαίο κέφι τής υπαίθρου, άποδόθηκε με τόν πιο συγκινητικό τρόπο. 'Αν μπορεί εδώ να κάνει μια όχι άπολη σύγκριση κανείς, μου φαίνεται ότι ό Κασσαδό ό ίδιος (σέ δίσκους του) στην έκτέλεση του τελευταίου μέρους τής μουσικής αυτής παίρνει τά πράγματα κάπως υπερβολικά σοβαρά και καταστρέφει τó αυδόρητο πνεύμα του μέρους.

Χωρίς άλλο δέν είναι δυνατό να σταματήσει κανείς στό κάθε έργο του προγράμματος' αλλά θά μπορούσε, έστω και τροχάδην, να υπογραμμιστεί ή σοβαρότητα και, πάντοτε, ή άπορρόφηση, με τήν όποία ό Χαίλιος έξετέλεσε άπλούστερα κομμάτια σαν τó Ρόντο σέ Σόλ έλασσον έργ. 94, του Τσέχου Ντβόρζιακ, τó πασίγνωστο «Κομμάτι σέ Φόρμα 'Αμπανιέρας» του Γάλλου Ραβέλ, και ή μεταγραφή απ' τόν Γκασπάρ Κασσαδό (τό μεγάλο 'Ισπανό βιρτουόζο) του τραγουδιού του επίσης Γάλλου Γκαμπριέλ Φωρέ, «'Τστερ' άπό ένα άνειρο», με τή θαυμάσια του μελωδία: «Ολ' αυτά έδειξαν σαφέστατα πόσο ό Χαίλιος άντλαμβάνεται και άποδίδει τó ρωμαντικό πνεύμα. (Τρανώτατη άπόδειξη ήταν κι όλας ή Σονάτα του Στράους, όπως και του Σιούμπερτ στό μεγαλύτερό της μέρος). Τήν κλασική του γραμμή και γενικά τήν βαθειά άντίληψη του κλασικού στυλ ό Χαίλιος τήν έφανέρωσε τó στή Σονάτα του Μπάχ του πρώτου μέρους του προγράμματος, όσο και στην Τοκκάτα του Φρεσκομπάντι (1583—1644), ένα

έργο αρχικά γραμμένο για έκκλη. όργανο και μεταγραφμένο για τσέλλο απ' τόν Κασσαδό — και στό Ρόντο του Μπλοκκερίνι (1743—1805), του δεύτερου μέρους.

Τό «άνκνός» πού μās έδωσε ό μεγάλος καλλιτέχνης, ύστερα άπό τίς άσταμάτητες ένευφημίες του κοινού, αξίζει ν' άναφερθεί ιδιαίτερα, γιατί ήταν στην πραγματικότητα μια οδισιακή προσθήκη στό πρόγραμμα. 'Ήταν οι άμίμητες παραλλαγές, έργ. 66*, του Μπετόβεν σ' ένα θέμα άπό τόν «Μαγκλό Αύλο» του Μότσαρτ, παιγμένες με τέτοιο μπρίο και τεχνική λαμπρότητα, πού ήταν ίσως ή τελευταία και μεγαλύτερη έκπληξη μās θραδυάς γεμάτης ήδη άπό έκπλήξεις!

P. Γ. ΛΟ-Ι'ΖΙΔΗΣ

* Μια άπό τίς τρεις σειρές παραλλαγών πού έχει γράψει ό Μπετόβεν πάνω σέ μελωδίες τής άγαπημένης του όπερας του Μότσαρτ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Πολύ ένδιαφέρουσα ή όμιλία τής 'Αγγελικής Γ. Πιερίδου για τή λαϊκή τέχνη τής Κύπρου πού μεταδόθηκε άπό τó ΡΙΚ στην «'Ωρα τών Κυπριακών Σπουδών» (17 'Ιαν.). 'Η ίδια όμιλήτρια είχε πριν λίγους μήνες κάνει επίσης ένδιαφέρουσα διάλεξη πάνω στην Κυπριακή 'Ενδυμασία σέ μια Δευτέρα τής «Πνευματικής 'Αδελοφότητος».

—Κατά τήν γενική συνέλευση του «'Ελληνικού Πνευματικού 'Ομίλου Κύπρου» (15 Γεν.) άναδείχθηκε τó νέο δ. σ. για τó 1961—63 και καταρτίσθηκε σέ σώμα ως έξης: Κ. Σπυριδάκις, πρόεδρος, Θ. Σοφοκλέους, άντιπρόεδρος, Κ. Χρυσάνθης, γ. γραμματέυς, Καλλιόπη Καραγιώργη, ταμίας, και Αονυλού Σιμεωνίδου, Γ. Παπαχαράλαμπου και Χρ. Κυπριανού, σύμβουλοι.

—Στό περιοδικό Life (9 'Ιαν.) άρθρο για τόν Lawrence Durrell, όπou σύντμη μείνα για τήν καριέρα του στην Κύπρο.

—Στή «Φιλομαθητική Πρωτοχρονιά» 1961 ή 'Αθηνά Ταρσούλη γράφει για τή «Γέννηση του παιδιού (άπό τά ήθη και έθιμα του Κυπριακού Λαού)».

—Στήν έφημερίδα «Νέα 'Αλήθεια»

(19 Δεκ.) ὁ Τάσος Ν. Πετροῦς γράφει γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Τάσου Ν. Στεφανίδη «Γυὸς τῶν Ὑδάτων» τὰ ἑξῆς:

«Ἡ πνευματικὴ Κύπρος μᾶς θαμπώνει συχνά, μετὰ τὶς ὀλοφώτεινες παρουσίες τῶν διαλεκτῶν πνευματικῶν τῆς ἀνθρώπων. Ἐνα τέτοιο θάμπωμα, μετὰ τὴν ἔκσταση νοιώσαμε καὶ μετὰ τὸ πρόσφατον βιβλίον τοῦ Τάσου Στεφανίδη «Ὁ γυὸς τῶν Ὑδάτων». Ἐίναι μιὰ νουβέλλα συναρπαστικὴ, ποὺ φέρνει ὀλοξώντανη μπροστά μας τὴν τραγωδίαν τοῦ ἐνὶ μᾶς, μετὰ τὶς ἀναζητήσεις καὶ τὶς ἀμφιβολίας, μετὰ τὶς λύπες καὶ τοὺς καθημερινοὺς θανάτους. Μετὰ γλαφυρὸν στυλ, ἀπλά λυρικά, ὁ Τάσος Στεφανίδης ξεγυμνώνει τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον καὶ παίρνει στὰ χέρια του ἕνα νυστέρι, γιὰ νὰ τὸν ἐξετάσῃ «χειρουργικᾶς». «Ὅλα τὰ ἀρρωστημένα κομμάτια του τ' ἀπομονώνει καὶ τὰ χαράζει γιὰ νὰ βρῆ τὴν εἶσα τῆς ἀρρώστειας καὶ νὰ τὴν δεῖξῃ καὶ σ' ὄλους ἡμᾶς, ποὺ συμπάσχουμε μαζὺ μετὰ τὸν συγγραφέα καὶ μετὰ τὸν ἄνθρωπον ποὺ ἀναφέρειν.

Ὁ ἄνθρωπος κυνηγᾷ «ιδανικά», «ἀξίες τῆς ζωῆς». Ὁ Στεφανίδης τὸν παρακολουθεῖ στὸ ἀσταμάτητον αὐτὸ κυνηγητὸν καὶ μᾶς τὸν δείχνει ἀπὸ ἕνα πληθὺς γωνίας καὶ μετὰ διαφορετικῶν φωτισμῶν. Καὶ μολοντὶ δὲν καταλήγει σὲ «συμπεράσματα» καὶ δὲν ἀνοίγει συμβατικοὺς δρόμους γιὰ ἀπολύτωση ἀπὸ τὸ «Γυὸς τῶν Ὑδάτων» καθένας μᾶς ἀντλεῖ πείρα καὶ διδάγματα, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν βροῖσκειται στὴ ζωὴ ἀντιμέτωπος μετὰ τὴν γυμνὴν ἀλήθειαν.

Στὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου, ὁ Νίκος Κρανιδιώτης σημειώνει: «Ὁ Στεφανίδης, ποὺ εἶναι στὸ βάθος του μιὰ λεπτὴ λυρικὴ ιδιοσυγκρασία, προχωρεῖ μετὰ τὸ «Γυὸς τῶν Ὑδάτων» στὴ κατάκτησιν τοῦ λυρικοῦ ἀφηγηματικοῦ λόγου μετὰ μέγαν καὶ σταθερὰ βήματα». Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ προσυπογράψουμε».

—Στὸ περιοδικὸν τῆς Θεσσαλονίκης «Νέα Πορεία» (68, 69, 70) ὁ Μ. Πάμπης Νίνας γράφει κριτικὴν γιὰ τὰ «Παράξενα» τοῦ Δ. Χαμπούλιδη.

—Στὴ «Βραδυνὴ» 6 Φεβρ. ὁ κ. Δωρὸς Χρῆστος δημοσιεύει τὸ δευτέρον μέρος τῆς μελέτης του «Θέματα Τέχνης».

—Ὁ κ. Ἰ. Ἀναγνωστόπουλος μίλησε στὶς 13 Φεβρ. στὴν Αἴθουσαν Κατηχητικῶν Βαρωσίων μετὰ θέμα «Ἡ ἐποχὴ μας καὶ ἡ τέχνη».

—Στὶς 13 Φεβρ. ὁ «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τὸ «Νέον Θέατρον» διοργάνωσε φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ Γρ. Ξενοπούλου στὸ θέατρον «Μέλιω». Μίλησε ὁ κ. Μιχ. Μαροθεύτης ἀπὸ μέρους τοῦ ΕΠΟΚ καὶ τὸ «Νέον Θέατρον» ἐρημνέυσεν τὸ ἔργον τοῦ τιμωμένου «Ἐνα στίβον ἀνω-κάτω» (Ὁ πειρασμός).

—Στὶς 23 Γεν. ὁ κ. Κ. Κύρρης μίλησε στὴν Ἀμμόχωστο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ καὶ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀμμοχώστου» μετὰ θέμα: «Ὁ ἀρχιτέκτων Λε Κορπούζι καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας».

—Ὁ κ. Χρυσ. Κυπριανοῦ μίλησε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς «Πνευματικῆς Ἀδελφότητος» στὶς 6 Φεβρ. γιὰ τὸ «Ἑλληνικὸν δημοτικὸν τραγούδι».

—Διὰ μιὰ καθιστηρῆσάν ἀναδημοσίευσεν τὸ ἀκόλουθον κριτικὸν σημεῖον τοῦ διακεκομένου «Ἑλληνα κριτικοῦ κ. Α. Καραντώνη» ποὺ δημοσιεύτηκε σ' ἑλληνικὴν ἐφημερίδαν καὶ μεταδόθηκε ἀπ' τὸ Ἑθνικὸν Ἰδρυμα Ραδιοφωνίας:

«Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ζωῆς καὶ τῆς εἰρήνης, ἔχει ἤδη ἀρχίσει στὸ πολύπαθον νησί. Πιστεύομε πῶς θὰ ὀλοκληρωθῇ μὲ μέρη σύμφωναν μετὰ τὰ Ἑλληνικά καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἰδεώδη. Μὰ καὶ τότε, ἡ Κύπρος τῆς αἴθριον, θὰ στρέφῃ μετὰ συγκίνησιν τὴν μνήμην τῆς πρὸς ἐκεῖνους ποὺ μόχθησαν καὶ θυσίασθησαν γιὰ τὴν λευτερίαν τῆς καὶ τὴν προκοπὴν τῆς, καθῶς, βέβαια, καὶ πρὸς τοὺς ποιητὰς ποὺ κατὰ διέσωσαν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, στοὺς συγκινημένους, πατριωτικοὺς στίχους των. Κι' ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς, βεβαίως, θὰ εἶναι καὶ ὁ Κρίστος Μόντης, μὰ ἀπὸ τὶς πρὸ χαρακτηριστικῆς ποιητικῆς φωνῆς τῆς σύγχρονης Κύπρου. Τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸ ἢ νέα του ποιητικὴ συλλογὴ «Στιμμές». Ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὸν Καβάφην, ἔχει μολαταῖτα διχὴν τοῦ προσωπικότητος. Ἀγαπᾷ τὴ συντομίαν καὶ τὴν στοχαστικὴν λυρικὴν διατύπωσιν. Ἐποῖ, τὰ πατριωτικὰ θέματα, — ἢ ἄλλον τὰ Κυπριακά — χωνεύονται ποιητικᾶ, κρύβονται μέσα σὲ μιὰ ἔντονον ὑποκειμενικὴν διάθεσιν ποὺ δίνει μιὰ ἀνεξάρτητον ποιητικότηταν σὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ Μόντης. Ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία, στοχαστικὰ ἐναλλάσσονται στὴν ποίησιν τοῦ Μόντης, ποὺ ἴσως νὰ εἶναι αὐτὴ τὴν ὥραν ὁ καλύτερος ποιητὴς τῆς Κύπρου».

—Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ δρος Κ.

Χατζηϊωάννου (ἀπὸ τὴν προεδρία τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ καὶ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀμμοχώστου» τὸ δ.σ. ἔχει καταρτισθῆ ὡς ἑξῆς: Γιά ν ν η ς Ἀναγνωστίδου, πρόεδρος, Ἰορδ. Χριστοδουλίδης, ἀντιπρόεδρος, Π. Σέργης, γραμματεὺς, Γ. Χατζηκώστας, ταμίας, Π. Κλεόπας, Κ. Κύρρης, Ν. Χατζημιχαήλ σύμβουλοι.

—Στις 30 Γεν. ὁ κ. Ἀνδρ. Χριστοφίδης, μίλησε στὴν «Ἑλληνικὴ Μουσικὴ Ἀκαδημία» γιὰ τὸν «Λ. Τολστόϊ». Ἀκολούθησε ἐκτέλεση τῆς σονάτας Κρόϋτσερ τοῦ Μπετόβεν.

—Στις 1 Φεβρ. ὁ «Μουσικὸς Σύλλογος Κύπρου» παρουσίασε τὴ συναυλία τοῦ «Μουσικοῦ Συλλόγου Μότσαρτ Λευκωσίας» μὲ ἔργα Μπετόβεν καὶ Χαϊντελ.

—Στις 18 Φεβρ. ὁ καθηγητὴς κ. Π. Τραμπέλας μίλησε στὸ θέατρο Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ΕΠΟΚ μὲ θέμα: «Ἡ πίστις καὶ τὸ μυστήριον ἀξία τοῦ λογικοῦ;»

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

—Στὴν «Ἐλευθερία» (2 Φεβρ.) συνέντευξη τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἰ. Θεοδωρακοπούλου γιὰ τὴν Κύπρο. Στις 3 Φεβρ. κ' ἔξ. δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία τοῦ Κ. Χατζηστεφάνου «Τὸ πρόβλημα τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας ὡς προβάλλει εἰς τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους». Στις 17 Φεβρ. μὲ συνέντευξη τοῦ Δῶρου Χρῆστου μὲ τὸν Φ. Κόντογλου.

—Στὴ «Νέα Ἐποχὴ» (ἀρ. 24) ἔρχεται γιὰ τὰ «Ἰνστιτούτα Ξένων Γλωσσῶν, τοῦ Β. Δ. Πετρίδη «Ὁ Κύπριος Πατριάρχης Μόσχας Ἰγνάτιος» (1540—1611), μὲ συνέντευξη μὲ τὸν θεατρικὸ συγγραφεὰ Ἰακ. Καμπανέλλη, τοῦ Μ. Μ. Παπαϊωάννου γιὰ τὸν Ἀλ. Παπαδιαμάντη, ἀρθρα καὶ σημειώματα γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση κ' ἄλλη ποικίλη ἄλλ.

—Στὴ «Χαρουγῆ» 16 Φλ. ἡ λογοτεχνικὴ σελίδα ἀσχολεῖται μὲ τὸ Λουμοῦμα καὶ τοὺς Νέγρους συγγραφεῖς μὲ ποιήματα καὶ μελέτες.

—Στοὺς «Κυπριακοὺς Καί-

ροὺς» ἀρ. 10 τοῦ Ν. Βεργωτῆ γιὰ τὴν Ἑπτανησιακὴ Καλλιτεχνικὴ Σχολὴ καὶ τὴν Ἐθνικὴν Μουσικὴν, τοῦ Β. Πετρίδη, ὁ Μασωνισμὸς ἐν Κύπρῳ, τοῦ Ἀ. Παστελλᾶ, ὁ Κωστής Παλαμᾶς, τοῦ Κ. Χρυσάνθη, Τὰ γενετήσια ζητήματα τῶν παιδιῶν μας, τοῦ ἰδιοῦ Διὸς πολιτιστικῆς κινήσεις καὶ ἄλλη ποικίλη ἄλλ.

—Στὴν «Κυπριακὴν Ἐκπαίδευσιν» μελέτες τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Χωρέμη, τοῦ Κ. Χρυσάνθη καὶ Γιάγκου Μιχαηλίδη, Ἀ. Γεωργιάδη καὶ Π. Φ. Ἰωαννίδη.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γ. Μαργακοῦ: Τραύματα Πολέμου (1955—1958) (ἀνάτ.).

Δημ. Χαμπουλίδη: Ὁραιοπαθῆ (ποιήματα) Κύπρος, 1961.

Σοφοκλῆ Λαζάρου: Ἐνδοσκόπιο (ποιήματα) Κύπρος, 1961.

Κύρ. Χατζηϊωάννου: Ἡ 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Κύπρῳ, Ἀμμόχωστος, 1960.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Μαρίας Κέντρον—Ἄγαθοπούλου: Ψυχὴ καὶ Τέχνη (ποιήματα) Θεσσαλονίκη, 1961.

Δ. Χ. Σταμέλου: Ροιμειώτικο Ἡμερολόγιο 1960.

Πέτρου Σπανδωνίδη: Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, 1960.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Νέα Πορεία (Θεσσαλονίκη), τεύχη 68, 69, 70.

Cahiers du Sud, No. 358. Κυπριακοὶ Καίριοι, (Λευκωσία), ἀρ. 9, 10.

Νέα Ἐποχὴ, (Λευκωσία), ἀρ. 24. Μαθητικὸς Ἀκτῖνες, (Λευκωσία), Χρονιὰ Β' ἀρ. 7.

Π.Ο.Ε.Λ.: Δελτίον (Λευκωσία), ἀρ. 2. Δεσμὸς, (Χαλκίδα) ἀρ. 1.

Περιοδικὸ Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος, ἀρ. 55.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:
Άκιντα Τραπεζης Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικόν
καί ὅλα τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: **ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ**
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ
Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ε Δ Ρ Α :

ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα:

ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ,
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καί κατά τήν θερινήν περίοδον

ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ καί ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς
ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτής ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

212, Shaftesbury Avenue, LONDON W. C. 2

Tel. No. COVent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.
ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.
ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΟΜΙΝΙΟΝ

Agipgas

ΤΟ ΑΝΩΤΕΡΟ ΓΚΑΖΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΣ

ΥΓΕΙΑ

ΑΝΕΣΙΣ

ΕΥΤΥΧΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

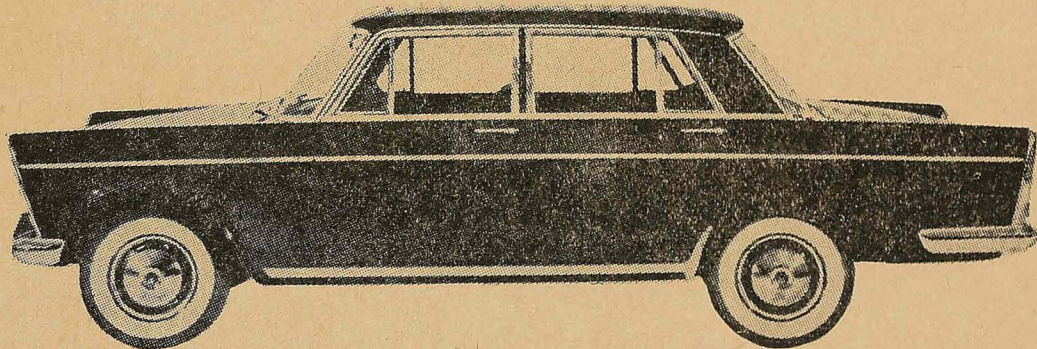
ΘΑ ΤΟ ΕΧΕΤΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΣΑΣ

ΜΟΛΙΣ ΤΗΛΕΦΩΝΗΣΕΤΕ ΣΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ :
4389, 5333, 4623 (νυκτερινή εξυπηρέτησις)
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΕΤΑΙΡΙΑ Ν. Π. ΛΑΝΙΤΗΣ ΛΤΔ.

FIAT 1800

- ◆ Υπέροχον !
- ◆ Αναπαυτικώτατον !
- ◆ Ταχύτατον! — Έξακύλινδρο !
- ◆ Πολυτελέστατον καὶ πρὸ παντὸς στερεώτατον !

Μόνον £ 1049.

Ε. ΚΥΡΙΛΛΗΣ & Ε. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ
Λεωνίδου 8, ΛΕΥΚΩΣΙΑ — Τηλ. 2691.

MAX FACTOR

ΚΟΚΚΙΝΑΔΙΑ

**σε όλους τους
υπέροχους
χρωματισμούς.**

Ο Μάξ Φάκτορ παρουσιάζει μία
έπίδειξη χρωμάτων!

Την ζωηρότερη σειρά του
κόκκινου!

Την ωραιότερη άφθονία του ρόζ!
Την έξαψη του ιριδίζοντος με
άσημι ή λαμπερό χρυσάφι!

Τόσο τολμηρό και λαμπερό όπως
θα τ'όθελατε, τόσο δελεαστικό και
λεπτό όπως σ'ας άρέσει.

Θά βρῆτε κάθε χρώμα που άπαιτεί
ή μόδα άνάμεσα στη σειρά άπό
τά ύπέροχα κοκκινάδια του Μάξ
Φάκτορ!

Διαλέξτε μεταξύ τών:
ΙΡΙΝΤΙΣΕΝΤ ΜΑΤΖΙΚ
ΧΑΪ - ΦΑΪ
ΚΑΛΑΡ ΦΑΣΤ

ή άπό του Μάξ Φάκτορ
τό **ΧΑΪ - ΣΟΣΑΪΕΤΥ**
...ένα κοκκινάδι,
ένα καθρέπτη, όλα
σε μία κομψή θήκη...

ΝΑ ΘΥΜΑΣΤΕ Τό ντεμακιγιάζ
σήμερα τό βράδυ είναι ή αύριανή
φρεσκάδα. Χρησιμοποιήτε τό Facial
Bath του Μάξ Φάκτορ κάθε βράδυ